

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 70.

Lördagen den 2 juni, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 25—28 och andra särskilda utskottets utlåtande nr 5.

§ 2.

Till avgörande förelåg först jordbruksutskottets utlåtande, nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1, Stora och Lilla, m. m. i Göteborgs och Bohus län.

Ang. försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.

I en till riksdagen den 4 maj 1917 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 355, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att de i Stenkyrka socken av Göteborgs och Bohus län belägna kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1, Stora och Lilla, med därtill hörande, å en av kommissionslantmätaren A. A. Rönnbäck år 1888 upprättad karta över Koholmen med nr 237, 238, 239, 240, 241 och 242 betecknade holmar, dock med undantag av ej mindre de vid holmarna belägna hamnar, som vore att anse som allmänna, än även tomten nr 179 å Koholmen med en längd av omkring 60 meter och en bredd av omkring 30 meter, finge, under förutsättning att det den 26 juli 1888 emellan lotsverket och Klädesholmens kapellförsamling upprättade kontrakt angående upplåtelse av viss del av Koholmen upphörde att gälla, försäljas till Klädesholmens municipalsamhälle för en köpeskillning av 10,000 kronor att vid tillträdet kontant inbetalas till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet samt under villkor i övrigt:

att municipalsamhället bestrede alla med lagfart å fånget förenade kostnader;

att innehavare av tomt å det försålda området skulle allt efter sin önskan antingen mot pris, som ej överstege därå belöpande andel av municipalsamhällets inköpspris för lägenheterna samt av de kost-

Ang. försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.

(Forts.)

nader i övrigt samhället fått vidkännas för inköpet, få förvärva tomten med äganderätt eller ock fortfarande besitta densamma under enahanda förhållanden som hittills, allt i den mån tomterna icke måste för samhällets räkning tagas i anspråk till oavvisligt behov; samt

att municipalsamhället till mästerlotsen Alfred Strömberg, så länge han kvarstode i tjänsten, utgäve ett belopp av 112 kronor 50 öre för år räknat;

dels ock besluta, att nämnda köpeskillning skulle tillgodoföras statens domäners fond.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr Hellberg i Ljungskile, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det torde synas djärvt att under föreliggande omständigheter uppträda i avsikt att vinna en liten ändring i utskottets kläm, men jag tror ej det är förgäves att vädja till denna kammars känsla av rättvisa och billighet, och jag skulle ej ens hava gjort något försök i denna riktning, om jag ej haft så klara och grundliga skäl på min sida. Den ändring jag begär är av relativt liten betydelse för kronan, men av mycket stor betydelse för den fiskarebefolkning, som jag företräder, och illa skulle jag motsvara deras förtroende, om jag med tystnad förbiginge denna fråga. Jag anhåller därför om herrarnas uppmärksamhet några få minuter blott.

Sedan lång tid tillbaka ha de bohuslänska fiskarens bostadsförhållanden varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Under ett liv av möda och faror ha dessa fiskare med stora uppoffringar och beundransvärd energi rätt åt sig boningar på de havsomflutna, kala klippöarna ute i skärgården. Ofta förde de med otrolig möda i sina båtar då och då litet jord med sig från land ut till sina nakna klippor för att kunna i en liten täppa vid stuguknuten plantera några blommor och få se något grönt strå växa. Det är klart, att de blevo dem kära dessa små stugor och denna lilla vrå, där de funno vila och trygghet efter sitt farofyllda arbete på det oroliga havet.

Men i samma mån som *de* sålunda gjort klipporna beboeliga, kastade ock *andra* sina ögon på dessa platser, och man gjorde den upptäckten, att de förut alldeles obeboeliga och otillgängliga klippor, där dessa strävsamma fiskare rätt sina bon, de voro ej deras. Det blev sorg och bekymmer i mången stuga, än befanns kronan, än enskild person vara ägare av dessa tomter, som de i god tro och med oerhörd möda och arbete bebyggt.

I en riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t av den 11 maj 1896, som anföres i föreliggande kungl. proposition, heter det bl. a., att då av vad till riksdagens kännedom kommit obestriddigt syntes fram-

gå, att menliga rubbningar lätt kunde föranledas i den bohuslänska fiskeribefolkningens fäderneärvda näringsfång på grund av osäkerheten i dess bostadsförhållanden, vilken osäkerhet jämväl i övrigt för densamma medförde avsevärda olägenheter, det med hänsyn till det bohuslänska fiskets stora betydelse syntes riksdagen vara en statsmakternas uppmärksamhet väl värd angelägenhet att söka afhjälpa förevarande missförhållanden, såvitt detta kunde låta sig göra utan att skada andra berättigade intressen; och anhölle riksdagen att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa och till riksdagens kännedom meddela utredning angående fiskeribefolkningens i Göteborgs och Bohus län bostadsförhållanden.

Nu här ifrågavarande försäljning utgör just ett led i ordnandet av de bohuslänska fiskarens bostadsförhållanden.

Det är sålunda långt ifrån mig att vilja framställa något klander vare sig mot innehållet uti den kungl. propositionen eller utskottets utlåtande. Att så föra denna sak, att fiskarena bli ägare till bostadstomterna, där deras hem äro belägna, är framför allt av nöden. Detta avser ju och både Kungl. Maj:t och utskottet att åvägabringa. Nödvändigheten härav påpekas även av Klädesholmens municipalsamhälle i en till Kungl. Maj:t ingiven ansökning, där det bl. a. talas om att behovet för den enskilde att förvärva äganderätt till innehavd tomt gör sig allt mera gällande, och om nödvändigheten att bereda möjlighet för den enskilde att hava ett underlag för krediten i ett å egen grund stående boningshus.

icke heller vill jag göra något yrkande om ändring beträffande utskottets utlåtande om undantag i försäljningen av tomten nr 179 å Koholmen, ehuru denna tomt aldrig torde komma att användas för lotsverkets räkning, då tomten är utarrenderad för byggnader. Detta är ju en fråga, som oavsett det beslut, som fattas i dag, kan ordnas sedermera. icke heller vill jag söka ändring beträffande vad som säges om undantaget av allmänna hamnar, ehuru jag hellre sett, att det ej inryckts bland köpevillkoren, då så ej torde varit nödigt, enär ju ifrågavarande hamnar äro »allmänna» i vems hand äganderätten än finnes, enligt § 1 i kungl. förordningen om allmän farled den 30 december 1880. Nej, det är på en annan punkt, blott en enda, som jag ville vädja till kammaren om en ändring i utskottets hemställan.

Det är beträffande köpeskillingen. Och detta ej allenast för Klädesholmens skull. *Det gäller nu ett normerande pris för hela denna skärgård.* icke skall väl kronan giva ett exempel åt alla dessa många fastighetsägare, ägarna av de många klippöarna och skären, av vilka dessa ägare i många fall ej själva kunna hava någon som helst nytta, men vilka bebyggt av fattiga fiskare, som ej begära bättre än att få köpa sina små tomter till skäligt pris; icke skall väl, säger jag, kronan giva dessa ett normerande exempel på att taga oskäligt betalt för dessa tomter.

Då jag använder detta uttryck, så är det icke alls min mening att framställa någon förebräelse i anledning av det pris, som i den kungl. propositionen och i utlåtandet är nämnt. Jag är alldeles

Ang. försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.

(Forts.)

Ang. försäljning av kronlägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.

(Forts.)

övertygad om att, i fall omständigheterna varit så väl kända för dessa vederbörande, som de äro det för Konungens befallningshavande i Göteborg, den bohusslänska landshövdingen friherre Lagerbring, så hade ej ett öre mer begärts än det han föreslår, nämligen omkring 3,000 kronor. Man behöver verkligen vara väl initerad i förhållandena för att kunna fullt förstå, att, vad dessa förut otillgängliga och obeboeliga klippöar nu äro, det ha de blivit just genom desse idoge fiskarens arbete, som nu ha sina bostäder där, och som gjort dem till det de nu äro, de, deras fäder och farfäder. Icke skall staten vid försäljning av tomter taga betalt för de förbättringar, som köparna själva åstadkommit. Man strävar ju på alla områden att förhindra att säljarna tilltvinga sig oskäligt höga priser. Jag tager mig friheten påminna om Kungl. Maj:ts proposition nr 367 med förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskäligen högt pris m. m. För endast några få dagar sedan har kammaren fattat beslut, avseende förhinderande av oskäligen höga hyresstegringar. Och så skulle riksdagen nu bestämma ett oskäligt högt pris på fattiga fiskares tomter, dessa tomter, som ej ha stort mera värde än det de fått just genom dessa köparens eget arbete.

Nej, mina herrar, detta kan ej få ske! Det vilja herrarna säkerligen icke.

Mina herrar, man måste se denna fråga från en annan synpunkt än den rena penningssynpunkten. Antag, för belysande av frågan, att fiskarebefolkningen icke längre kunde finna sin utkomst på de kala klippöarna, att den nödgades lämna sina hem och söka sin bärgning på annat håll utom eller inom landet. Staten finge då förmodligen lämna hela området till skänks. Vad värde hade det? Intet! Det är den strävsamma fiskarebefolkningens därvaro, som uteslutande ger värde åt de i och för sig värdelösa klipporna. Låt dem därför lösa marken för en rimlig penning!

Under normala förhållanden är deras kamp för tillvaron hård nog, och det kan vara svårare för dem att utgöra skatter och pålagor än för dem, som finna ett säkrare och ofta rikligare levebröd i andra näringar.

Jag har förut påmint om friherre Lagerbrings grundliga kändedom om den bohusslänska fiskarebefolkningens förhållanden och omständigheter. Han har under sin långa och för länet lyckosamma landshövdingetid i Bohuslän varit även deras stöd under svåra förhållanden, och att deras villkor numera i flera fall förbättrats, för detta ha de i hög grad honom att tacka. Jag säger detta för att fånga herrarnas uppmärksamhet, då jag nu vill läsa upp vad Bohussläns Konungens befallningshavande har att säga i den fråga, som nu föreligger, och till bevis för att kammaren har de allra största skäl att hysa förtroende till hans utlåtande speciellt i denna fråga. Konungens befallningshavande i Bohuslän yttrar:

»Mot den av kronofogden och kronolänsmannen gjorda värderingen vore måhända i och för sig icke något att erinra. Annorlunda ställde sig emellertid saken, då det gällde kronans försäljning av dessa i kronans hand förut så gott som värdelösa områden, vilka

erhållit sitt dem av kronobetjäningen åsatta värde just genom arbete och ansträngningar av den befolkning, som under årens lopp bosatt sig därstädes och som nu uppträdde som köpare. Från denna synpunkt sett torde det belopp, vartill kronobetjäningen vid sin värdering kommit, rimligen icke kunna sättas såsom köpesumma. Vad därvid först beträffande Klädesholmen syntes det, som om husägarna därstädes innehade sina tomter under förhållanden, som närmade sig åbons, Kungl. Maj:ts befallningshavande ansåge sig för den skull i denna del kunna vidhålla sitt föregående yttrande att, för Klädesholmen köpeskillingen borde bestämmas till ett belopp, som ungefär skulle motsvara skatteköpeskillig. Vidkommande åter Koholmarna vore förhållandena där annorlunda i så måtto, att husägarnas besittningsrätt vore grundad å det i ärendet åberopade kontraktet mellan lotsstyrelsen och Klädesholmens kapellförsamling. Då emellertid vid köpeskillingens bestämmande de av Kungl. Maj:ts befallningshavande ovan anförda synpunkter syntes böra tagas i betraktande, funne Kungl. Maj:ts befallningshavande sig böra föreslå, att densamma bestämdes till 3,000 kronor» — jag ber er, mina herrar, akta på denna summa — »motsvarande med någon förhöjning det kapitaliserade beloppet av den för områdena nu utgående avgälden, 112 kronor 50 öre.»

Ang. försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.

(Forts.)

Nu skulle jag naturligtvis helst med stöd av det anförda velat yrka bifall till denna Konungens befallningshavandes framställning. Men med hänsyn till frågans läge skall jag ej gå så långt i mitt yrkande.

Herr talman, mina herrar! Jag vädjar till kammaren och särskilt till de herrar ledamöter av denna kammare, som ock äro ledamöter av jordbruksutskottet, om benäget bifall, då jag nu, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan med allenast den ändringen, att köpeskillingen sättes till 5.000 kronor i stället för 10,000 kronor.

Herr *Olsson* i Berg instämde häruti.

Vidare anförde

Herr *Lindhagen*: Det vore önskligt, om kammarens ledamöter ägnade någon uppmärksamhet åt den föreliggande frågan, ty den är ett led i den svenska fiskarebefolkningens bostadsfråga. Dessa fiskare ha vänt sig till mig liksom till herr *Hellberg* med en framställning i saken, därför att jag förut vid ett par tillfällen motionerat om den svenska fiskarebefolkningens bostadsfråga. Men saken kom till mig så sent, att jag icke hann väcka motion inom motionstiden. Jag beklagar detta, utskottet har förbisett saken, då icke någon motion förelegat. Emellertid är saken av den vikt, att några ord måste sägas.

De svenska fiskarena ha på åtskilliga kuster varit hänvisade till att bo på nåder, dels på enskilda tomtägares mark och dels på

Ang. försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.
(Forts.)

statens mark. Denna bostadsfråga, såvitt den rör enskild mark, har omsider först i år blivit löst genom att riksdagen antagit ett förslag om social expropriation för att bereda husägare på enskild mark — det är så svårt att göra sig hörd på grund av herrarnas förskräckliga prat, fiskarena ha tydligen inga representanter här, och ni äro tydligen icke rädda för dem för omvalens skull — ja, denna fiskarens bostadsfråga har egentligen uppkommit först genom herr Olssons i Blädinge — jag måste göra också smålänningarna intresserade — motion år 1906 rörande expropriation av mark för hus på ofri grund. Den kom också fiskarena till hjälp, ehuru herr Olsson i Blädinge närmast tänkte på stationssamhällena. Av detta initiativ har så småningom efter en oavlätlig kamp riksdagen nu antagit en lagstiftning om expropriation av tomter för byggnader på ofri mark i tät bebyggda samhällen. Därigenom har omsider en ljuspunkt, en framtidsförhoppning väckts för den svenska fiskarebefolkningen, försåvitt den bygger på enskild mark.

Parallellt med denna fråga har gått spörsmålet att bereda dem en varaktig stad på kronans mark. De ha varit hänvisade att bo på nåder utan trygg och varaktig upplåtelse. För min del väckte jag år 1907 och även sedermera motion, att denna sak skulle ordnas på något sätt. Den ordnades slutligen på Hvitfeldtska stipendiefondens mark genom riksdagens medverkan, så att tomterna skulle få säljas till fiskarena. För min del var jag då som nu icke endast tveksam utan ansåg det principiellt äventyrligt, att det allmänna sålde bort denna mark och kastade ut fiskarens bostadstomter i den offentliga, allmänna spekulationen. Man kan särskilt befara, att med tiden i vårt land som i andra länder det blir storindustrien, som övertar fiskerinäringen och så småningom förvandlar fiskarena till löntagare hos fiskeribolag; och då kan det också hända, att arbetsgivaren så småningom får tillfälle att inköpa tomterna med boningshusen och ha sina lönearbetare där. Det har icke lyckats vinna gehör för strävandet att förekomma möjligheterna till en sådan utveckling, ehuru en stor del av fiskarebefolkningen på sin tid uttalade sin sympati för en sådan lösning. Kredit måste beredas dem på ett rationellare sätt än genom hänvisning till in-teckning såsom den enda utvägen.

Nu ha dessa saker fallit i glömska, och det kommer fram slumpvis en liten sak i sänder, och här är det ett förslag, att kronan skall sälja mark till detta municipalsamhälle för att sedan municipalsamhället skall sälja den eller upplåta den med besittningsrätt till fiskarebefolkningen. Naturligtvis kommer man att sälja, ty något annat program har icke kommit fram. Herr Hellberg har också vitsordat, att det vore lyckligast med en sådan lösning. Då komma de att köpa tomterna, in-teckna dem, och åtskilliga, kan jag tro, bliva av med dem. Ja, herr Hellberg runkar på huvudet. Men det är ju så, att varje generation vanligen tänker för dagen och stunden och icke för framtiden, och därför blir det ofta så, att långa år få sona, vad stunden brutit. Det är emellertid icke värt att spjärna mot udden, mot det omöjliga, allra minst att sträva för den kommande ge-

nerationen och icke bara för Pål och Per i dag. Därför nödgas jag som herr Hellberg att underkasta mig denna proposition.

Herr Hellberg har, såvitt jag uppfattade rätt ett yttrande av honom häromdagen, meddelat ett fiskarens ombud, att de icke skulle vända sig till Lindhagen, ty han kommer att fördärva deras sak på grund av min motvilja mot äganderättsupplåtelse. Detta är parti-politik. Vi ha ju båda arbetat för saken, ehuru vi haft olika uppfattning och velat tillämpa olika metoder. Men nu måste jag på grund av förhållandena som sagt i detta fall böja mig för herr Hellbergs äganderättspolitik och överlämna dessa personer åt ovissa öden, aktiebolag och utmätningsmän i framtiden. Jag skulle helst velat yrka bifall till Konungens befallningshavandes förslag om 3,000 kronor, och jag förstår icke, varför Hellberg icke yrkat bifall till detta belopp, men då nu framställts yrkande, så blir jag tvungen för att få en samlingslinje att förena mig däri.

Jag yrkar sålunda bifall till förslaget att beloppet sättes till 5,000 kronor, och detta förslag har herr Hellberg motiverat med goda skäl. Konungens befallningshavande anser, att marken icke är värd mera än 3,000 kronor. Och det kunna vi förstå, att en kal klippa i havet kan icke ha något annat värde, än det som uppkommer därigenom, att fiskarena själva, bosatta i närheten, där driva sitt yrke och ditföra jord på de förut kala tomterna. Då skall kronan nu passa på och begagna sig av den värdestegring, som dessa tomter fått genom fiskarens eget arbete. Här har visserligen i riksdagen försökts att få frågan om den så kallade jordvärdereformen aktuell i vårt land i syfte att det allmänna skulle få behålla det värde på jorden, som det allmänna skapat, genom jordvärdebeskattning, men vi ha icke lyckats att vinna riksdagens bifall för denna sak. Denna fråga har icke mognat för riksdagen. Men då det gäller att kronan själv skall tillägna sig andras rättfångna egendom, då ha herr Hellberg och jag rättighet att opponera oss mot en sådan köpslagan. Konungens befallningshavandes pris är säkerligen ej för lågt, men antagligen även det för högt. Ty utan att fiskarena bott där och där uppslagit sina bostäder, där drivit sitt näringsfång och därigenom ökat platsens värde, hade dessa tomter kanske icke varit värda mera än några kronor.

Jag vädjar till kammaren, om i en så klar fråga, då vi ha befallningshavandes vitsord, att dessa lägenheter icke äro värda mera än 3,000 kronor, vi icke skulle kunna vara med om att rädda kronans ära och bereda dessa fiskare deras tillbörliga rätt till de värden, som de själva skapat, genom att bifalla åtminstone herr Hellbergs förslag.

Herr H a m i l t o n: Herr talman! Det gladdede mig mycket, då jag av denna kungl. proposition fann, att åtskilliga fiskare vid Klädesholmen och Koholmen skulle med äganderätt få besitta de tomter, som de länge bebott. Jag tror i motsats till herr Lindhagen, att det är denna äganderätt, som mest gläder dem att få, och de skulle nog föga bry sig om nyttjanderätten. Den ha de för övrigt redan

Ang. försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.

(Forts.)

Ang. försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.

(Forts.)

förut, fastän den icke varit dem tillförsäkrad på längre tid. Av handlingarna framgår emellertid, att Klädesholmen är bebyggd med 133 manhus, 2 skolhusbyggnader, 1 missionshus, 1 goodtemplarlovakal, 3 handelsbodar, 22 större och mindre salterier samt 7 sjöbodar. På Koholmen finnas förutom kyrkan 42 manhus, 14 salterier, 3 sjöbodar m. m.; obebyggda återstå 98 manhustomter och 25 salteri-
tomter.

Då utskottet behandlade frågan, föreföll det utskottet att beloppet 10,000 kronor icke var för högt tilltaget. Man har ansett, att den jord, som skulle upplätas, och som uppgår till 32 tunnland, vore värd ända till 22,000 kronor enligt förut verkställda värderingar. Det framhölls även, att varje tomt skulle kosta i lösen 60 kronor, vilket värderingsmännen icke ansågo vara för högt, priset skulle nämligen bli ungefär 6 à 7 öre per kvadratmeter.

Utskottet har emellertid icke varit i tillfälle att pröva, om beloppet 5,000 vore riktigare, enär ingen motion väckts härom. Det kan väl också ifrågasättas, om riksdagen, då ingen motion föreligger, nu utan vidare kan gå längre än Kungl. Maj:ts förslag. Jag beklagar, att de herrar, som nyss yttrat sig, icke väckt motion i rätt tid i detta spörsmål.

Jag för min personliga del, som ivrar så mycket för inrättande av egna hem, har naturligtvis icke något emot, om staten t. o. m. vill skänka bort hela denna holme till tomtinnehavarna, men det kan finnas en fara. Första kammaren har tagit Kungl. Maj:ts förslag, och kamrarna kunna därigenom komma att stanna i olika beslut. Om då en sammanjämkning icke kommer till stånd, kan ju dessa tomtägare gå miste om förmånen att redan nu få friköpa sina tomter för 60 kronor.

Som sagt, vill kammaren nedsätta beloppet till 5,000 kronor, så icke mig emot, men som frågan nu ligger, tror jag det är säkrast och för tomtägarna fördelaktigast att de få förvärva områdena även för ifrågasatta högre pris. Såsom ordförande i utskottet ber jag alltså få yrka bifall till utskottets förslag, ehuru jag gärna skulle se, att man nedsatte köpeskillingen ända till 5,000 kronor.

Herr H e l g e r: Herr talman! Jag måste livligt beklaga, att herr Hellberg icke väckt motion i denna fråga, då han genom denna försummelse har försvårat för dessa människor att få friköpa sina tomter på billigare villkor. Trots att han försummat detta, ber jag dock få stödja hans förslag, alldenstund jag mycket väl känner till förhållandena därnere och vet, att dessa holmar, som det är fråga om, icke äga något som helst värde ur produktionssynpunkt utan endast det värde de fått på grund av att denna fiskarbefolkning slagit sig ned där. Ehuru jag naturligtvis har samma betänkligheter som herr Lindhagen rörande överlåtelsen i och för sig, måste jag dock säga, att när vi skola överlåta äganderätten till dessa holmar, så böra vi göra det på billigast möjliga villkor. Jag ber således, herr talman, att få tillstyrka herr Hellbergs förslag.

Herr Lundgren i Vendelsberg: Herr talman! Jag nöjer mig med att instämma med den föregående ärade talaren.

Herr Thorsson: Herr talman! Vi äro väl alla eniga om att lämna dessa fiskare deras tomter för minsta möjliga ersättning, om nu frågan skall lösas på det sättet, att statsverket avstår från äganderätten till dessa jordområden och lämnar dem till nuvarande innehavarna med full äganderätt. Ur den synpunkten har jag ingen som helst invändning mot förslaget som sådant, men jag är mycket tveksam, om det rent konstitutionellt kan låta sig göra, att utan någon som helst framställning motionsvis, antaga ett yrkande om nedsättning av köpeskillingen från 10,000 till 5,000 kronor. En sådan fråga har jag aldrig varit med om, och jag får säga, att inför detta står jag mycket spörjande, huruvida jag verkligen hjälper dessa fiskare det här är fråga om, genom att biträda det yrkande, som här är framställt om nedsättning av beloppet till 5,000 kronor.

Det har sagts här, att det möjligtvis skall kunna gå att göra en sammanjämkning, men om man icke går med på sammanjämkning, och medkammaren beslutar 10,000 kronor, förefaller det mig, att ärendet icke kan bli föremål för gemensam votering, och så faller hela frågan vid denna riksdag. Det är ledsamt, att de, som talat för nedsättning av beloppet, icke tänkt på den rent konstitutionella sidan av saken, innan man gått och fattat beslut.

Principiellt skulle jag hellre vilja ansluta mig till ett förslag, som gick ut på att garantera innehavarna av detta område tryggad besittningsrätt. Det ligger nämligen åtskilligt i vad herr Lindhagen här anfört om denna strävan att av fiskerihanteringen göra en bolagsverksamhet, varvid utövarna alltmåra råka in under kapitalets makt och inflytande.

Denna fråga, som är under uppsegling, och redan tagit ganska stora proportioner, har sin grund i att man måste omlägga hela fisket efter mera moderna principer. Då blir denna fråga en stor fråga, och då blir det icke dessa, åt vilka vi nu ha för avsikt att avslå litet av landets jord för att skaffa dem en torva, som bli de slutliga ägarna av stugorna och marken, som stugorna stå på, utan det blir andra, som komma att äga dessa stugor och dessa jordlappar. Dessa nya ägare komma då att råka in i ekonomiskt betryck under de kapitalstarkare näringsutövarna, något som väl ingen av oss, oberoende av vår uppfattning om de ekonomiska företeelserna i samhället, i själva verket önska.

Emellertid är detta en så behjärtansvärd fråga, att, om det här i kammaren kan lämnas någon garanti av dem, som äro mera hemma i konstitutionella ting, att icke saken äventyras genom att kamrarna fatta olika beslut, jag för min del gärna vill biträda förslaget om den lägre ersättningen. Ehuru jag har min rent principiella uppfattning ifråga om sättet att upplåta jord med besittnings- eller äganderätt, så är jag dock medveten om, att det spörsmålet måste föregås av en allsidig prövning och utredning, innan man kan vara klar att här i riksdagen ingå för en princip som hävdar den tryggade

Ang. försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.
(Forts.)

Ang. försälj-
ning av
kronolägenhe-
terna Klädes-
holmen nr 1
samt Kohol-
men nr 1.
(Forts.)

besittningsrättens företrädare framför fast äganderätt. Måhända kan någon, som är mera förfaren i konstitutionella ting säga hur detta skall tolkas ur konstitutionell synpunkt, och om det låter sig göra, biträder jag gärna det lägre försäljningspriset. Då jag alltså, herr talman, är osäker ifråga om det rent konstitutionella, och då jag med mitt uppträdande icke vill bidra till annat än att själva frågan löses på bästa vis för dessa människor, som nu äro på tal, har jag intet yrkande att göra.

Herr Hellberg i Ljungskile: Herr talman, mina herrar! Jag har först anledning att på det varmaste tacka herr Lindhagen för de vänliga ord han yttrade för fiskarens räkning. Jag vill tro, att dessa ha gott av hans erkänt goda hjärta och icke föranletts av några partipolitiska hänsyn. Men då jag säger detta, skall jag också be om det erkännandet tillbaka av herr Lindhagen, att icke heller jag har handlat av några sådan motiv som partipolitik.

Här har både av herr Lindhagen och senast av herr Thorsson talats om, att det skulle vara en viss fördel för fiskarena att icke få friköpa sina tomter, utan i stället få behålla dem med besittningsrätt. Ja, jag skall be att få läsa upp vad vederbörande själva säga om denna sak i sin till Kungl. Maj:t ingivna ansökan. Det torde väl ändå vara att beakta, vad de själva tänka i denna sak. I referatet uti statsrådsprotokollet av deras skrivelse heter det: »Behovet för den enskilde att förvärva äganderätt till innehavd tomt gjorde sig allt mera gällande, och särskilt hade de alltjämt ökade kostnader, som fiskare numera måste nedlägga på sina båtar och redskap för att följa med den utveckling, vilken genom båtmotorernas uppfinnning fått en så kraftig impuls, föranlett många påminnelser om nödvändigheten att bereda möjlighet för den enskilde att hava ett underlag för krediten i ett å egen grund stående boningshus.»

Jag vänder mig vidare till utskottets mycket ärade ordförande, herr Hamilton, med ett värdsamt tack för att han här sade sig hava unnat fiskarebefolkningen att få köpa var sin lilla bit av dessa kala klippor, som de byggt sina stugor på, för ett billigare pris än det utskottet har nämnt i sitt utlåtande. Jag tager fasta på detta och hoppas, att den ärade ordföranden genom de anföranden, som hållits, även av andra än mig, i denna kammare i dag, måtte ha kommit till insikt om att det verkligen är en så behjärtansvärd sak att sänka priset för dem, att även han måtte gå med på den linjen.

Jag skulle naturligtvis mycket gärna, såsom jag också nämnde i mitt första yttrande, ha föreslagit 3,000 kronor i stället för 5,000 kronor. Anledningen till att jag icke gick så långt var den, att jag överenskom med vissa medlemmar av första kammaren, att vi skulle yrka nedsättning till endast 5,000 kronor, och jag ville vidhålla denna överenskommelse. Det är naturligtvis intet hinder om någon annan vill komma med ett yrkande på 3,000 kronor, i vilket fall jag naturligtvis mycket gärna, såsom jag redan nämnde i mitt första anförande, går med på ett sådant förslag, men det tror jag icke kan gå igenom, och därför är det bättre att få detta belopp av 5,000

kronor än att saken icke blir avgjord nu. Ty, mina herrar, det är just nu de önska saken avgjord, dessa fattiga fiskare, som äro oroliga för sina stugor och gärna vilja ha saken klar nu. Det är icke blott de, som gjort ansökningen, som ha sina blickar riktade hit i dag, som lyssna till, huru herrarna komma att göra med denna sak, utan det är hela den bohuslänska fiskarebefolkningen, som i dag får sitt öde i visst avseende avgjort. Som jag först nämnde, blir det pris, som i dag kommer att sättas på deras små bitar av klipporna därute, där de byggt sina stugor, normerande även för andra ställen. Blir det så högt pris på dem i det här fallet, så komma också enskilda fastighetsägare att begagna sig av detta exempel och taga förhållandevis lika högt pris på andra fisklägen, som det nu är meningen att staten skulle göra här.

Ang. försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.

(Forts)

Jag vet icke, om det är skäl att uppehålla herrarna längre, och jag tror knappast att det behöves, utan jag vädjar än en gång till herrarnas känsla för billighet och rättvisa: låt dem nu få sina små bitar av klipporna för ett skäligt pris.

Jag vidhåller mitt yrkande, att vi nedsätta priset till 5,000 kronor.

Herr Linders: Herr talman, mina herrar! Utskottet har här i detta utlåtande anslutit sig till den sakkunniga värdering av det område, som här är ifrågasatt till försäljning. Något annat yrkande har icke förelegat för utskottet, men det är ju givet, att de, som vilja köpa, önska köpa så billigt som möjligt. Det är ju en alldeles naturlig önskan. Sådana förhållandena nu ligga efter herr Hellbergs yrkande, befinner sig kammaren i den situationen att omöjligen kunna i detalj pröva, vad en sådan nedsättning av köpeskillingen till hälften kan komma att betyda. Det är, för att begagna ett ord, som herr Hellberg använde, icke möjligt att bedöma i detalj, vad som är »rimligt» eller »orimligt» i detta fall. Hade ett sådant yrkande framkommit tidigare, så att utskottet hade blivit i tillfälle att pröva detsamma, hade man givetvis kunnat granska saken mera ingående och kunnat mera grundligt pröva detsamma. Nu kan man icke detta, utan om man vill taga herr Hellbergs yrkande, så får man taga det så att säga på god tro och mera på grund av känsla än av sakskäl.

Under sådana förhållanden och då utskottet, såsom jag nyss sade, har haft en officiell värdering att gå efter, hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Hellberg i Ljungskile: Herr talman! Jag har begärt ordet blott med anledning av att den siste ärade talaren, liksom några andra talare förut, uttalade den uppfattningen, att det icke skulle gå för sig att fatta något annat beslut än första kammaren redan fattat eller, rättare sagt, än det, som utskottet föreslagit. Följden av att vi skulle fatta ett beslut i enlighet med mitt yrkande vore i värsta fall, att hela saken förfölle för i år. Det vore icke så stor skada, det kan jag tala om, ty enligt vad jag

Ang. försäljning av kronolägenheterna, Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.
Forts.)

inhämtat är det i alla fall fullkomligt omöjligt för fiskarena att betala 10,000 kronor. Men jag tror, att de komma att sträcka sig till 5,000 kronor, därför att de gärna vilja ha saken så fort som möjligt avgjord, och min uppfattning som jag fått bestyrkt av en framstående person i denna kammare, är den, att om vi fatta beslut i enlighet med mitt yrkande, så blir saken föremål för gemensam votering och då blir priset antingen 10,000 eller 5,000 kronor. Jag vidhåller alltså mitt yrkande.

Herr I g e l: Här har förut påpekats faran av att kamrarna skulle stanna i olika beslut och önskvärdheten av att vi här kunde komma till ett enigt beslut i denna sak. Det är ju även så, att själva priset på dessa tomter spelar en mycket liten roll, blott mellan 15 och 30 kronor på varje tomt. Nu säga de, som känna till trakten därute, att dessa tomter äro så illa belägna och att det är så arbetsamt och svårt att kunna bygga på dessa tomter. Ja, det må vara sant, men om vi tänka oss, att en innehavare av en tomt för att bygga måste kosta på 500, kanske 1,000 kronor för planering, så spelar tomtpriset icke större roll än att det medför ett tillägg av kanske högst 30 kronor i kostnaden. Är det då skäl i att vi här, genom att envist hålla på denna nedsättning, riskera att få denna sak försenad för en så liten summa? Jag anser, att denna prisfråga icke spelar så ofantligt stor roll, att vi fördenskull böra ställa saken på framtiden.

En annan sak kunde det vara, om vi här strede om olika principer, och att kronan av sådana skäl, som herr Lindhagen anförde, skulle anse sig böra utlämna denna areal blott med besittningsrätt. Ja, men den frågan, huruvida det skall vara besittningsrätt eller äganderätt, föreligger ju icke nu, ty här är det blott fråga om att detta municipalsamhälle skulle få inköpa holmarna med äganderätt, och det tyckes egentligen vara prisfrågan, herrarna hålla så hårt på. Den tycker jag, som sagt, spelar en så liten roll, att det icke är skäl att uppskjuta ärendet fördenskull, och därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Hellberg i Ljungskile; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr Linders, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 83 med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Hellberg i Ljungskile, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan oförändrad.

Omröstningen utföll med 103 ja mot 89 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Hellberg i Ljungskile.

Ang. försäljning av Kronolägenheterna Klådesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.

(Forts.)

§ 3.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendommar.

Mom. 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid föredragning härpå av *mom. 3* begärdes ordet av

Herr Hamilton, som yttrade: Sedan utskottet avgivit sitt utlåtande den 18 maj, har herr Berg i Staby dagen därefter, den 19 maj, väckt en motion rörande försäljningen av en lägenhet, som omförmäles i punkt 3, och jag hemställer därför, att till utskottet må återremitteras denna punkt.

Ang. upplåtande av vissa till förra militiebostället Arnö hörande lägenheter.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till yrkandet om momentets återförvisande till utskottet för ny behandling fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Mom. 4—6.

Utskottets i dessa moment gjorda framställningar bifölls av kammaren.

§ 4.

Vidare förekom till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av kronoegendomen Hunnebo nr 1 i Göteborgs och Bohus län ävensom en i ämnet väckt motion.

Ang. försäljning av vissa delar av kronoegendomen Hunnebo nr 1.

I en till riksdagen den 10 april 1917 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 187, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva,

Ang. försälj-
ning av
vissa delar av
kronoegen-
domen Hunne-
bo nr 1.

(Forts.)

dels att ett med litt B betecknat område om 29,295 hektar finge från förra militiebostället 1 mantal Hunnebo nr 1 i Tossene socken av Göteborgs och Bohus län försäljas till Hunnebostrands egnahemsförening u. p. a. för en köpeskilling av 36,000 kronor, med rätt för innehavare av tomter å detta område att, så vitt på kronan ankomme, fritt begagna de inom Hunnebostrands municipalsamhälle befintliga, till allmänt bruk avsedda bryggor, båtupphalningsplatser, platser för garnräcken, källplaner och vägar m. m., samt under villkor i övrigt:

att köpeskillingen gäldades i den ordning de vid tiden för försäljningen gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från kronoegendomar innefattade;

att föreningen ensam ansvarade för alla med områdets avskiljande och lagfart å fånget förenade kostnader; samt

att vägar och allmänna platser, som anlades inom området, upplåtes till allmänt begagnande av alla inom Hunnebostrands municipalsamhälle boende;

dels att från samma kronoegendom finge till Tossene och Hunnebostrands församlingar försäljas såväl ett med litt. C betecknat, till skolhustomt avsett område som ett område, betecknat med litt. D och avsett till begravningsplats, mot köpeskillingar av 810 kronor för området litt. C och 1,135 kronor för området litt. D, bägge köpeskillingarna att kontant betalas vid tillträdet, samt med skyldighet för församlingarna att ensamma ansvara för alla med dessa områdens avskiljande och lagfart å fången förenade kostnader;

dels ock att femton med litt. E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R och S betecknade lägenheter finge var för sig med i statsrådsprotokollet angivet område från samma kronoegendom upplåtas enligt gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från kronoegendomar, med rätt för egendomens nuvarande arrendator att erhålla hembud å lägenheten litt. G samt med kronan förbehållen rätt till oredovisad nybyggnadssumma och under villkor att kronans byggnader å sistnämnda lägenhet icke inginge i försäljningen av samma lägenhet.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 426, av herr *Osberg*, vari hemstälts, att riksdagen ville besluta att till Hunnebostrands egnahemsförening försälja det i Kungl. Maj:ts proposition nr 187 med litt. B betecknade område av kronoegendomen Hunnebo nr 1 i Tossene socken av Göteborgs och Bohus län på de i propositionen föreslagna grunder till ett pris av 26,000 kronor och 6 års räntefri amorteringstid.

Utskottet hemställde,

a) att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas; och
b) att den av herr *Osberg* i ämnet väckta motionen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr O s b e r g: Herr talman, mina herrar! Jag har här tagit mig friheten väcka en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 187. Det är fråga om ett fall liknande det vi för en stund sedan voterade om, nämligen beträffande Klädesholmen. Den nu ifrågakvarande kronoegendomen skulle försäljas, sedan den väsentliga delen, de avverkningsbara bergen, fräntagits så till vida, att staten skulle ha avverkningsrätt till dessa. Men allt jordområde är avsett att avsöndras dels för egnahemslägenheter och dels för den areal, som skulle försäljas till Hunnebostrands egnahemsförening. Jordbruketskottet har gått med på denna försäljning och därvid tillstyrkt, att egnahemsföreningen skulle få köpa området för 36,000 kronor, medan däremot föreningen själv bjudit 26,000 kronor. Man har personligen förklarat för mig, att föreningen icke kan reflektera på att köpa detta område, om det icke kan fås för det erbjudna priset. Jag vill nu icke vara långgrandig i detta anförande, men skall bara förklara för kammaren hur saken förhåller sig.

Det egnahemsområde, som det här är fråga om, utgör en sjättedel av hela gårdens areal. Nu har som sagt föreningen bjudit 26,000 kronor. Gården i sin helhet är taxerad till 60,000 kronor, och arrendet för densamma har de senare åren uppgått till 800 kronor. 4 % på den summa, som föreningen bjudit för jordområdet motsvarar 1,040 kronor. Således skulle en sjättedel av egendomen inbringa 240 kronor mera än hela egendomen avkastat hittills.

Och jag vill säga, att om det någonsin är trängande för ett samhälle att kunna utvidga sig i rimlig mån, så gäller det Hunnebostrand. Bostäderna ligga sammangyttrade, de äro uppförda efter de principer, som äro gängse i den Bohuslänska skärgården, och husen stå så lunda vägg i vägg. Detta är ju tråkigt för samhället, hälsoillståndet är dåligt, och det föreligger stort behov av att byggnadsföretag komma till stånd, så att folk kan få utflytta. Nu har egnahemsföreningen åsamkats rätt avsevärda utgifter genom kartläggning etc. och kommer att vidkännas stora utgifter för gatuläggning o. s. v. Vidare har egnahemsföreningen tänkt anlägga en liten park. Det är nämligen så, att det finns en eklid i närheten, och man skulle använda den för detta ändamål.

Jag vill därför vädja till kammaren att beakta denna fråga, och jag kan försäkra er, att ifall området försäljes på offentlig auktion, man icke kan erhålla mera än vad egnahemsföreningen bjudit. Och jag tycker, att staten som sådan icke bör vara alltför njugg, när den kan bereda bättre förhållanden åt denna fiskarebefolkning i bostadshänseende. Det blir en god affär, om staten nöjer sig med vad föreningen bjudit, och jag vädjar därför till kammaren att låta föreningen få köpa området för 26,000 kronor. Sörsta delen av detta område är så gott som värdelös mark. Den består av söndermalna bergplåtår, som icke äro på något sätt produktiva. Man kan icke där plantera vare sig skog eller någonting annat. Visserligen utgöres en tredjedel av området utav åkerjord av mer eller mindre god beskaffenhet, men två tredjedelar äro som sagt

Ang. försäljning av vissa delar av Kronoegendomen Hunnebo nr 1.
(Forts.)

Ang. försälj-
ning av
vissa delar av
kronoegen-
domen Hunne-
bo nr 1.
(Forts.)

i det närmaste värdelösa. Byggnadsförhållandena äro i ett sådant samhälle som det ifrågavarande helt andra än i en stad. Det bygges kanske 5 å 6 hus om året. Om man beräknar tomtpriset till 250 å 300 kronor, räcker denna försäljningssumma icke till mera än förräntning av kapitalet och när man har sålt tomter år efter år, har man ingenting att betala kapitalet med. En annan sak är, att det kan hända, att en stor del av ifrågavarande område aldrig kommer att användas som tomter, utan att den får ligga utan nytta i långa tider framåt.

På de skäl jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i vad den icke rör min motion. Alltså får jag i punkt a) yrka bifall till utskottets hemställan och i punkt b) bifall till min motion.

Herr T ö r n k v i s t: Herr talman, mina herrar! Värderingsmännen, som ha angivit en köpesumma för det område, som detta ärende avser, ha kommit till ett belopp, som väsentligt överstiger vad vederbörande egnahemsförening anser sig kunna betala, om den över huvud skall kunna reflektera på att köpa ifrågavarande område. Då jag har vistats i dessa trakter av Bohuslän ganska mycket, nödgas jag, av de erfarenheter jag därvid fått, att för min del ställa mig på den ståndpunkt, som egnahemsföreningen intagit, att det är underligt, att man verkligen kunnat komma till så hög värderingssumma för detta område i de Bohusländska bergsklipporna. Nu har egnahemsföreningen erbjudit sig köpa området för 26,000 kronor. Jag finner för min del, att utskottet bort tillstyrka, att köpeskillingen skulle sättas till detta belopp, detta så mycket mer som humanitetssynpunkter här i mycket hög grad måste träda in, då den näring, som detta samhälles allra flesta medborgare uppehållit sig på, nämligen stenindustrien, alldeles håller på att krossas sönder i den kris, som vi nu genomleva. Det står nämligen också i den kungl. propositionen, att en mycket stor del av Hunnebostrands invånare haft sitt uppehälle av stenindustrien. Jag tror även, att om det än icke kan sägas, att man kommer att lösa detta samhälles näringsfråga i avsevärd grad eller ens i någon mindre grad genom den ifrågasatta försäljningen, så är det dock en hjälp, som härmed bringas egnahemsföreningen och dess medlemmar, som syssla litet med odlingen av det område, som här är i fråga. När förhållandena äro sådana för dessa människor, är det tydligt, att 10,000 kronor spela en stor roll. Samhällets hotas med avfolkning på grund därav, att man icke kan hålla stenindustrien uppe och ej heller har utsikt att få stenarbeten i gång.

Jag vill icke yrka bifall till herr Osbergs motion, ty det synes mig svårare att i frågans nuvarande läge komma till enhällighet på den ståndpunkten, utan jag skall tillåta mig, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan med den förändring, att siffran 36,000 utbytes mot 26,000.

Med herr Törnkvist förenade sig herr Höglund i Strömstad.

Herr Lundgren i Vendelsberg: Herr talman, mina herrar! I anslutning till de två föregående talarnas anföranden skall jag be att få säga några få ord i denna fråga.

*Ang försätj-
ning av
vissa delar av
kronoegen-
domen Hunne-
bo nr 1.*

(Forts.)

Om det i allmänhet kan synas vara en ganska lätt sak att bedöma värdet av jord, som ärligen ger en viss avkastning, så må det i alla fall sägas, att det mången gång är mycket svårt att värdesätta de s. k. kronostränderna i Bohuslän. Dessa stränder bestå nämligen till stor del av ljunmarker och alldeles ofruktbara gråstensberg. Om dessa berg icke innehålla avyttringsbar granit, så ha de intet annat värde än det, de få därigenom att några fiskare eller stenhuggare där slagit ned sina bopålar antingen enstaka eller i s. k. fiske-lägen. Det här ifrågavarande området består av i runt tal 29 hektar mark. Enligt herr Osbergs förslag skulle det äsättas ett pris av 26,000 kronor; det blir för varje hektar omkring 900 kronor, eller för gammalt tunnland 450 kronor. Ja, mina herrar, är det icke så, att man för detta pris litet varstades i vårt land kan få köpa jord av den beskaffenhet som den här ifrågavarande? Då nu denna mark icke är ämnad att ekonomiskt tillgodogöras av enskild person, utan är ämnad att för olika ändamål utnyttjas av det lilla samhälle, som har för avsikt att inköpa den, så synes det skäligt, att priset icke sättes allt för högt eller under alla förhållanden icke så högt, att icke spekulanterna våga köpa marken.

Då jag för min del — och jag förmodar även åtskilliga av herrarna efter de upplysningar, som här blivit givna — finner det av herr Osberg föreslagna priset, 26,000 kronor, rimligt och antagligt för såväl köpare som säljare, så ber jag, herr talman, att få ansluta mig till herr Osbergs yrkande beträffande det ifrågavarande priset, och anhåller för övrigt om bifall till det av herr Törnkvist nyss gjorda yrkandet.

Herr Osberg: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få taga tillbaka mitt förra yrkande och yrka bifall till min motion.

Herr Linders: Herr talman! Sedan tre ortsrepresentanter visat, huru galet utskottet förfarit i detta ärende, så ber jag att få säga ett par ord, även om jag känner en viss fruktan för att kam-maren efter den nyss förrättade voteringen måhända kommer att följa herr Osbergs paroll i hans första anförande, då han sade, att staten icke skall vara för njugg när den säljer sin mark.

Det påstods av herr Osberg, att priset på den mark, som det här är fråga om, icke skulle stå i rimligt förhållande till priset i den mark i övrigt, som kronan äger på platsen. Häremot kan med skäl invändas, att den bäst belägna marken skall betalas med det högsta priset. Dessutom påstod herr Osberg, att vederbörande hade personligen förklarat för honom, att det pris, som Kungl. Maj:t föreslagit, vore för högt och att man icke vore villig att för detta pris inlösa området ifråga. Ja, det talet känna vi igen från så många gånger förut, då kronan haft att sälja mark både till enskilda för-eningar och samhällen, att priset har varit för högt. Men efteråt sedan affären väl blivit avslutad, har det högst sällan inträffat, att

Ang. försälj-
ning av
vissa delar av
kronoegen-
domen Hunne-
bo nr 1.
(Ports.)

någon har klagat över det pris, kronan har satt, utan detta har befunnits vara moderat tilltaget. Här ha uppskattningsmännen satt priset ursprungligen till 56,880 kronor, och nästan hälften av denna summa har genast prutats av enligt Kungl. Maj:ts proposition, i det man avskrivit 20,880 kronor och sålunda stannat vid ett belopp av 36,000 kronor. Detta innebär ju en ganska avsevärd prutning på den uppskattning, som blivit gjord av sakkunnigt folk, som i detalj prövat ärendet. Det skulle under vanliga förhållandet icke varit möjligt att utan vidare reflektera på en ytterligare nedprutning av en sålunda redan nedsatt summa. Nu står det ju kammaren fritt emellertid att pruta än vidare.

För egen del ber jag emellertid, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Osberg: Herr talman! Jag vill bara säga gentemot herr Linders, att det talar verkligen icke för någon pålitlighet, när egnahemsområdet taxeras till 56,880 kronor, medan hela hemmanets taxeringsvärde utgör 60,000 kronor. Jag har varit uppe i domänstyrelsen och talat vid en av byråcheferna där, som sade, att han icke kunde förstå, huru man kommit till ett sådant pris. Han hade själv varit därnere och tittat på området, och det hade haft till följd, att man satt ned priset, såsom synes av den kungl. propositionen. Och han förklarade vidare för mig, att han för sin del icke hade något emot, att en ytterligare prissänkning åstadkoms, och att han trodde, att det skulle komma att gå därhän, om ärendet bleve motionsvis framburet.

Jag vill ännu en gång framhålla, herr Linders, att det pris, som skulle bjudas, om området skulle försälas på offentlig auktion, icke bleve högre än det, som egnahemsföreningen här vill giva. Dessutom skall man väl ändå taga någon hänsyn till att det här gäller ett samhälle, som är trångbott och som sålunda måste söka att på rimliga villkor skaffa sig litet mera utrymme för byggnadsverksamhet och dessutom äsyftar att få en liten folkpark. Jag hoppas, att ingen i svenska riksdagen skall känna sig avundsjuk häröver. Säkert är, att staten kommer att få skäligen ersättning för området ifråga. Det är väl ändå så att det kan betraktas vara en slags värdepjästare, om jag, som varit på platsen och så pass väl känner förhållandena där, med gott samvete kan försäkra, att området inte gärna kan komma att inbringa en större summa. Jag kan också upplysa om att egnahemsföreningens sekreterare sagt till mig, att föreningen inte kan betala mera, vare sig den får köpa eller icke. Det är här fråga om en fattig fiskarbefolkning och om stenhuggeriarbetare som förenat sig för att inköpa tomter. Det har varit svårt att erhålla tomter av enskilda, just därför att det varit enskild mark och kronans mark, som legat omkring; det är det som försvårat inköp. Då det nu blivit en öppning, så är det ju naturligt, att man vill begagna sig därav. Men det är priset som det är fråga om. Jag tillåter mig ännu en gång vädja till kammaren att gå med på den framställning, som jag gjort i min motion.

Herr Linders: Ja, ifall herr Osbergs jämförelse mellan det av uppskattningsmännen åsatta priset på detta område och hela egendomens taxeringsvärde visat, huru orimligt högt upptaxeringen varit, och att man därför iöke kan lita på den, så vill jag säga, att *en sak* är det att taxera en egendom med hänsyn till dess brukningsvärde som jordbruksfastighet, och *en annan sak* är att taxeringsvärdera en egendom vid försäljning till byggnadstomter.

Ang. försäljning av vissa delar av kronoegendomen Humnebo nr 1.
(Forts.)

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till det av herr Törnkvist under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o bifall till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Osberg, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 85, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Törnkvist under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 122 ja mot 64 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Härefter förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande ävensom en i ämnet väckt motion.

Till jordbruksutskottets förberedande behandling hade hänvisats

dels punkten 2:o i Kungl. Maj:ts till riksdagen den 23 februari 1917 avlåtna proposition, nr 73, angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande, i vilken punkt Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, under förutsättning av bifall till Kungl. Maj:ts i punkten 1:o h) av förenämnda proposition gjorda framställning om beviljande av ett anslag för år 1918 av 1,732,152 kronor till anläggning invid Jönköping av en torpedverkstad jämte avdelning för tillverkning av flygmotorer och flygplan m. m., medgiva att — för beredande av erforderligt tomtområde för den nya torpedverkstaden genom markutbyte mellan Kungl. Maj:t och kronan å ena, samt Jönköpings stad, å andra sidan — till sjöförsvaret finge, mot den ersättning, som Kungl. Maj:t kunde bestämma, eller efter motsvarande nedskrivning

Ang. överlämnande till sjöförsvaret av viss del av kronolägenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1.

Ang. över-
lämnande till
sjöförsvaret
av viss del av
kronolägen-
heterna
Österängen nr
2 och
Mellanängen
nr 1.
(Forts.)

av statens domäners fond, den 14 mars 1918 överlämnas den del av de under domänstyrelsens förvaltning stående kronolägenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1 i Ljungarums socken av Jönköpings län, som för bytets verkställande kunde bliva erforderlig och befinnas stå till förfogande,

dels ock en av herr *Vennerström m. fl.* inom andra kammaren väckt motion, nr 383, såvitt densamma avsåge överlåtande till lantförsvaret av ovannämnda markområden, i vilken motion yrkats avslag å Kungl. Maj:ts ovanberörda proposition.

Utskottet hemställde,

1:o) att riksdagen måtte — under förutsättning att riksdagen i detta ärende i övrigt fattade sådant beslut, att de i punkten 2:o) av förevarande proposition omförmälda Jönköpings stad tillhöriga tomtområden bleve för i propositionen avsett ändamål erforderliga — medgiva, att genom markutbyte mellan Kungl. Maj:t och kronan å ena, samt Jönköpings stad, å andra sidan, till sjöförsvaret finge, mot den ersättning, som Kungl. Maj:t kunde bestämma, eller efter motsvarande nedskrivning av statens domäners fond, den 14 mars 1918 överlämnas den del av de under domänstyrelsens förvaltning stående kronolägenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1 i Ljungarums socken av Jönköpings län som för bytets verkställande kunde bliva erforderlig och befinnas stå till förfogande;

2:o) att den i ämnet väckta motionen i nu ifrågavarande del under enahanda förutsättning som ovan nämnts icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Hage*, som yrkat avslag å Kungl. Maj:ts framställning.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr *Thorsson*: Herr talman! Beslutet rörande det förslag, som nu föreligger till avgörande, blir egentligen en konsekvens av det beslut, av den ställning, riksdagen kan komma att intaga till de båda stora försvarspropositionerna, som äro framlagda för årets riksdag.

I de två propositionerna har statsutskottets majoritet yrkat avslag på de framställningar Kungl. Maj:t gjort i berörda hänseenden, men det finns en reservation vid det ena av statsutskottets utlåtanden, som berör den punkt, vari vi nu skola fatta beslut. Det är nämligen så att Kungl. Maj:t har begärt en miljon och några hundra tusen kronor för uppförande av en torpedverkstad med avsikt att förlägga den till Jönköping. Majoriteten inom statsutskottet har yrkat avslag och minoriteten har yrkat bifall. Nu är det ovisst, hur riksdagen kan komma att besluta i själva huvudfrågan, men det är ju ledsamt, att vår arbetsfördelning skall vara så ordnad här i riksdagen, att ärenden, som så intimt sammanhånga med varandra skola behöva behandlas av två skilda utskott. Nu befinner jag mig i den kinkiga situationen, att jag måste gå upp att yrka avslag på ett jord-

bruksutskottsutlåtande, utan att hava någon som helst anledning till anmärkning mot utskottets sätt att behandla denna fråga, därför att man icke kan begära, att jordbruksutskottets ledamöter skola känna till alla saker, som hänga samman med försvarsangelägenheter. Det förhåller sig nämligen på det sätt, att om man fattar ett beslut det ena året, så har det stora konsekvenser med sig påföljande år; men man talar icke alltid om vad som kommer i släptåg, utan man förmår riksdagen att säga a under mycket fagert tal och alla möjliga förevändningar för att sedan tvinga den att säga b, och så är det även här. Det har länge stått en strid om förläggning av regementena ifrån landsbygden till städerna. Nu har denna strid börjat föras in på det område, som rör förläggning av verkstadsinrättningar. Här har riksdagen genom en mängd anslag så småningom förberett Karlsborg på att bli en samlingsort för försvarsverkets verkstäder m. m. Nu plötsligen har man kommit till den uppfattningen även bland civilmilitärerna att man icke till något pris vill bo på landet, utan man skall flytta till staden även med dessa inrättningar, och under de gyllene dagar, varunder Kungl. Maj:t haft tillfälle att skriva sina propositioner, sedan 1914 års oro utbröt, har aptiten stigit i oroväckande grad. Nu är man i färd med att inbjuda riksdagen att anlägga fabriksbyggnader i Jönköping för en kostnad av i runt tal femton miljoner kronor. Vi hava lagt ned mycket mera i Karlsborg förut. Vi hava en ammunitionsfabrik där, en arméfördelningsförplägnadsanstalt och en del andra anordningar, och när vi år 1914 här talade om att slopa Karlsborgs fästning såsom sådan, så var ett av de starkaste argumenten för att behålla denna, enligt min uppfattning fullständigt behövlige fästning kvar, att den måste i alla fall vara där för att bevara alla de dyrbara anordningar, som statsverket har i Karlsborg. Vi hava byggt en särskild järnväg dit och hava goda kommunikationer dit både ifrån Vättern och från landsidan. Men icke desto mindre inbjudes riksdagen att gå in på att förbereda möjligheterna för byggande av så omfattande fabriksanläggningar i Jönköping. Jag måste för min del opponera mig mot att vi på sådant sätt skulle sönderdela statens verkstadsindustri d. v. s. den, som tillhör försvarsverket, så att hälften skall ligga vid norra änden av Vättern och den andra hälften vid södra änden av Vättern.

Det vill förefalla mig och detta ur många synpunkter som om Karlsborg fortfarande bör vara huvudorten för de fabriker, om vilkas uppförande riksdagen eventuellt kan komma att fatta beslut. Ur förvaltningssynpunkt måste det nämligen betraktas som en fördel att hava samtliga dessa anläggningar förlagda på en plats, men även ur försvarssynpunkt. Om man har något som helst förtroende för Vaberget och dess egenskaper, så måste man anse Karlsborg vara en säkrare ort för förläggning av dessa mycket ömtåliga saker än Jönköping. Jag vill erinra om att vi hava under denna riksdag behandlat ett ärende som är värt beaktande i detta sammanhang, visserligen icke på framställning av Kungl. Maj:t, men på grund av en interpellation; och under den interpellationsdebatten har man rest sig mycket starkt emot att icke samtliga truppförband skulle vara för-

Ang. överlämnande till sjöförsvaret av viss del av kronolägenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1.
(Forts.)

Ang. över-
lämnande till
sjöförsvaret
av viss del av
kronolägen-
heterna
Österängen nr
2 och
Mellanängen
nr 1.

(Forts.)

lagda i fullt tidsenliga kaserner, varjämte man även uttalade sig för att vi ur hälsovårdssynpunkt snarast möjligt skulle uppföra det antal kaserner, som ännu återstode oss att uppföra.

I Karlsborg ligger det i en stor byggnad, som kallas för Slutvärnet, två truppförband, en avdelning av Boden—Karlsborgs artilleriregemente och en av Göta ingenjörkår. Denna byggnad, Slutvärnet, är enligt min uppfattning otidsenlig såsom människobostad och om de provisoriska förläggningarna, som hittills tillämpats för de regementen, som icke fått kaserner, äro förkastliga, så måste också Slutvärnet betraktas som en undermålig bostad att rymma folk i. Vid sådana förhållanden kommer arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse med styrka hävda den uppfattningen, att vi skola bygga nya kaserner för de truppförband, som äro förlagda i Slutvärnet, och jag måste säga med en viss rätt. Men om detta sker, uppstår där ett utrymme av en sådan omfattning, att avsevärda delar av de nu tilltänkta fabrikena kunna inrymmas i Slutvärnet. Det är, höll jag på att säga, landets längsta hus, det är nära en km. långt. Detta hus är uppfört i två våningar så anordnade att man var som helst i våningarna kan insätta kanoner, och dessutom så starkt byggt, att det kan stå emot det tryck som blir, när man avlossar kanonskott. Det vill under sådana förhållanden förefalla mig, som om även byggnadens valv skulle kunna bära ganska tunga arbetsmaskiner. Och vill man riva bort det gamla taket och ersätta det med ett modernt fabrikstak, skulle man få en härlig verkstadsinrättning å Slutvärnets hela övre botten. Jag kan icke på något som helst sätt vara med om att bifalla ett förslag, som skulle gå ut på att i ett enda slag fastläsa Jönköping som den lämpligaste platsen för eventuellt blivande verkstäder för ammunition- eller torpedtillverkning eller för andra ändamål utan vill så långt på mig ankommer medverka till att riksdagen har rätt att pröva, var dessa fabriker skola läggas, när vi stå i begrepp att fatta beslut därom. Skulle andra kammaren nu bifalla jordbruksutskottets föreliggande förslag, skulle det innebära, att när riksdagen går att pröva beviljandet av dessa anslag, så har riksdagen redan förut angivit att för de anslag, som begäras, skulle man uppföra fabriker i Jönköping.

Jag kan icke vara med om att på detta sätt binda riksdagens blivande beslut och därför nödgas jag, herr talman, att yrka avslag på utskottets föreliggande framställning.

Det kan icke få tolereras, att riksdagen genom fattande av ett beslut, som här är ifrågasatt, skall, om jag så får uttrycka mig, på en omväg lägga grunden för öppnandet av en omfattande industri på en plats, som jag för min del anser icke ha några egenskaper framför den andra plats, som redan är disponerad för hithörande ändamål. Jag vill i detta sammanhang fästa herrarnas uppmärksamhet på att, förutom den byggnad, som kallas för Slutvärnet, så rymmer Karlsborg en avsevärd mängd av andra byggnader, vilka kunna disponeras för ytterligare utvidgningar i verkstadshänseende. Ty kommandantskapet och hela den hushållning, som man har i Karlsborg för att upprätthålla namnet fästning, anser jag vara överflö-

diga och kan därför icke på något som helst sätt vara med om att medverka till att man genom ett beslut skulle utestängas ifrån möjligheten att utnyttja de värden, som finnas i Karlsborg på ändamålsenligaste sätt. Men det är ett annat ärende, vari riksdagen redan fattat beslut som nära sammanhänger med föreliggande fråga. Det var att Mariebergs ammunitionsfabrik skulle flyttas ifrån Stockholm. Detta beslut konfirmerades 1914 och det är redan anvisat 900,000 kr. av statsverket för att företaga denna förflyttning. Det har alltid varit avsikten, att man skulle flytta Mariebergsfabriken till Karlsborg och sammanslå den med Karlsborgsfabriken för att få hela anläggningen under en förvaltning. Men det har icke blivit gjort, utan Mariebergsfabriken ligger fortfarande där den låg då, otidsenlig och ur alla synpunkter icke tillfredsställande de krav, man kan ha rätt att ställa på sådana inrättningar. Och varför har man icke flyttat den? Det har under de sista åren förmärkts en allt starkare och starkare känsla ifrån de civilmilitära herrarna inom armén, att de icke vilja flytta till en sådan tråkig ort som Karlsborg utan de vilja till städerna. Sålunda gjordes förtvivilade ansträngningar redan 1913 för att få arméns verkstäder förlagda till Örebro i stället för till Karlsborg. Jag är således av den uppfattningen att när nu Karlsborg har blivit vald, så får det icke i händelse genom omständigheterna en ytterligare utvidgning av verkstäderna skulle framtvingas, för ändamålet väljas någon annan ort i omedelbar närhet av någon stad.

Jag har således ur den synpunkten ett skäl att hålla på att vad man velat få till stånd under denna förberedande behandling icke skall smusslas bort genom det beslut andra kammaren nu går att fatta.

Med anledning av vad jag anfört, tillåter jag mig, herr talman, yrka avslag å såväl utskottets framställning som Kungl. Maj:ts proposition.

Herr H a g e: Herr talman! Ja, herr Thorsson har ju redan yrkat avslag, men då jag här antecknat en reservation, så ber jag att få yrka avslag även jag. Jag gör det naturligtvis ur andra utgångspunkter än herr Thorsson. Jag kan under inga förhållanden vara med om de förslag, som här ifrågasatts. Här är det fråga om att från domänstyrelsen till sjöförvarsdepartementet, från produktiv verksamhet till improduktiv och onyttig sådan överföra vissa jordområden. Det är fråga om att fatta om dessa jordområden sådana beslut, att dessa områden överföras från möjligheten att frambringa livsmedel till möjligheten att frambringa torpeder. Jag tror för min del, att vi bättre behöva livsmedel för närvarande här i landet än torpeder. och från den utgångspunkten, inte minst, yrkar jag avslag.

Herr H a m i l t o n: Herr talman! Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att Kungl. Maj:t i propositionen nr 73 angående åtgärder för sjöförsvarets stärkande begärt bland annat ett anslag av 1.732.152 kronor till anläggning invid Jönköping av

Ang. överlämnande till sjöförsvaret av viss del av kronolagenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1.
(Forts.)

Ang. över-
lämnande till
sjöförsvaret
av viss del av
kronolägen-
heterna
Österängen nr
2 och
Mellanängen
nr 1.

(Forts.)

en torpedverkstad jämte avdelning för tillverkning av flygmotorer och flygplan m. m. I denna kungl. proposition ingår en mycket liten fråga, nämligen den, rörande ett markutbyte mellan staten och Jönköpings stad. Denna fråga är således av ganska underordnad vikt. Utskottet har emellertid tillstyrkt, att markutbytet får äga rum, »under förutsättning att riksdagen i detta ärende i övrigt fattar sådant beslut, att de i punkt 2 av förevarande proposition omför-mälda, Jönköpings stad tillhöriga tomtområden bliva för i propo-sitionen avsett ändamål erforderliga». Nu vill herr Thorsson, att vi på grund av jordbruksutskottets utlåtande rörande utbyte av ett litet markområde skola fatta ställning till frågan, huruvida till Jönköping skall förläggas denna torpedverkstad för 1,732,152 kronor. Hade jordbruksutskottet följt herr Thorsson och yrkat av-slag, så är jag säker på, att kammaren hade förklarat till jordbruks-utskottet: det är icke på jordbruksutskottets utredning, som vi skola fatta beslut rörande anläggningen av denna torpedverkstad utan på statsutskottets utredning. Och det är ju en klar sak. Jag tror även, att statsutskottet skulle blivit ytterst förnämat, om vi föregripit dess beslut. Vi ha ju icke tagit upp frågan på annat sätt än att, *därest* riksdagen på grund av statsutskottets förslag bifaller försla-get om anläggandet av en torpedverkstad i Jönköping, så möter det icke något hinder för markutbytet, och därest återigen riksdagen skulle avslå Kungl. Maj:ts proposition härutinnan, så förfaller där-med hela frågan. Ty det är under förutsättning av bifall till den kungl. propositionen, som jordbruksutskottet tillstyrkt detta förslag. Jag får säga, att jag förstår icke herr Thorsson. Vill han verkligen, att riksdagen skall taga upp till prövning denna stora fråga rörande försvaret på grund av ett utlåtande från jordbruksutskottet rörande ett markutbyte i Jönköping. Det förefaller högst egendomligt. Det riktiga är väl, att riksdagen prövar den stora frågan på statsutskot-tets utredning och icke på jordbruksutskottets.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr vice talmannen, som under herr Hamiltons yttrande över-tagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr Olofsson i Ävik som anförde: Herr talman! Jag anser för min del i likhet med herr Thorsson, att om sådana här fabriker skola ifrågakomma, så böra de helst förläggas till Karlsborg. Men det är ju möjligt, att utrymmet icke möjliggör detta. Under sådana för-hållanden anser jag, att förlägningsfrågan behöver närmare utredas. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på det köp vi för några dagar sedan gjorde av stora vattenfall i Motala ström, som kunna lämna mer än tillräcklig kraft åt ifrågavarande fabriker. Då staten dessutom äger mycket stora markområden vid Motala, så kun-na där lämpliga fabrikstomter erhållas utan ett öres utgift. Ett av dessa markområden ligger utmärkt bra emellan Motala verkstads järnvägsstation och Motala stads järnvägsstation, och det är det allra präktigaste område för att förlägga fabriker på, som man gärna

kan tänka sig. Tillgång till kraft finns i obegränsad utsträckning; området ligger ju alldeles intill strömmen. Jag anser, att det skulle vara mycket oriktigt att köpa dessa dyrbara tomter i Jönköping, som enligt mitt förmenande i alla avseenden äro sämre än detta område vid Motala. Frågan behöver i varje fall närmare utredas. Ifall Karlsborg icke skulle ha utrymme för ifrågavarande fabriker, och det blir nödvändigt att bygga sådana, så tror jag, att Motala skulle vara en verklig idealplats i detta avseende.

Jag ber, herr talman, att i likhet med herr Thorsson få yrka avslag på utskottets förslag.

Ang. överlämnande till sjöförsvaret av viss del av kronolägenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1.
(Forts.)

Vidare yttrade

Herr Thorsson: Jordbruksutskottets ärade ordförande uppfattade mig så, som om jag riktat någon anmärkning mot jordbruksutskottet. Nu ligger ju saken så, att det här ärendet, som hade varit mycket lätt att taga ståndpunkt till, om det kommit efter behandlingen av statsutskottsärendet, det fastläser nu så att säga platsen för anläggningen av dessa inrättningar. Nu vill jag icke på några villkor ha dessa fabriker till Jönköping, och det är anledningen till att jag yrkat avslag på både utskottets hemställan och Kungl. Maj:ts framställning. Jag antar, att det går så, att riksdagen icke i år kommer att bifalla Kungl. Maj:ts framställning. Men har riksdagen antagit jordbruksutskottets här föreliggande yrkande, så se vederbörande däri liksom en fingervisning, att Jönköping var det just, dit skulle vi. Men Jönköping är enligt min uppfattning icke den plats, dit man bör lägga några fabriker, om vi nu skola bygga några. Emellertid passade jag ju på att säga, att jag icke hade någon som helst anmärkning mot jordbruksutskottet. Det är visserligen sant, som jordbruksutskottets ordförande här betonade, att det beslut, som utskottet här tillstyrkt, endast omfattar förläggning av en mindre verkstad för en kostnad av i runt tal 2 miljoner kronor. Men, mina herrar, jordbruksutskottet har ett utlåtande till, som kommer härefter, och det innefattar markutbyte för fabriksanläggningar till över 12 miljoner kronor. Frågan är ej så liten, som det tycktes framgå av jordbruksutskottets ärade ordförandes yttrande här. Det gäller, huruvida vi skola byta ut mark för byggande av fabriker för en summa av 15 miljoner kronor. Här är nu icke fråga om själva fabriksanläggningarna, utan det är fråga om ett avsevärt jordområde.

Men nu uppstår en annan fråga, som jag måste ingå på, eftersom den absolut sammanhänger med jordbruksutskottets nu föreliggande förslag. Det är frågan, huruvida vi skola fortsätta med den taktiken att belamra synnerligen dyrbar jord med fabriksanläggningar och kasernområden omedelbart intill städerna. När sedan städerna växa hastigare än vi tro, så blir det tal om att kosta på ytterligare utgifter för att få anläggningarna flyttade längre ut i utkanterna. Här ha vi att välja emellan att använda tillräckligt stora utrymmen på kronans egen mark, uti delvis redan uppförda byggnader,

Ang. över-
lämnande till
sjöförsvaret
av viss del av
kronolägen-
heterna
Österängen nr
2 och
Mellanängen
nr 1.
(Forts.)

eller att flytta in i en stad och där, å dyrbar jord anlägga stora fabriker för improduktiva ändamål.

Det förefaller mig, att här finnas så starka realskäl, som tala för det yrkande jag gjort, att jag, herr talman, måste vidhålla detsamma.

Herr L i n d e r s: Herr talman! Det är riktigt såsom utskottets ordförande sagt, att utskottets yrkande i detta utlåtande är villkorligt, så att man ej kan säga, att det föregriper avgörandet av den stora frågan som det gäller i det utlåtande statsutskottet senare kommer med. Men man får ändå lov att erkänna, att det är den upp- och nedvända ordningen att på detta sätt i förväg avgöra en sak som denna. Jag har begärt ordet för att påpeka de förhållanden, under vilka utskottet behandlat frågan, emedan de kunna tjäna såsom en viss ursäkt för att utlåtandet kommer på sätt som nu skett.

Då utskottet behandlade saken — det var, enligt vad jag vill minnas, 14 dagar före pingst — så fattades samtidigt det villkorliga beslutet, att ärendet skulle om möjligt föreläggas riksdagen strax efter sedan statsutskottets utlåtande blivit behandlat. Men under den brådska, som rådde strax före pingstferierna, då vi voro ovissa om, huruvida vi skulle kunna bli färdiga med riksdagsarbetet till pingst eller nödgas åter sammanträda efter pingst, under den brådskan hade ärendet kommit att bli expedierat från utskottet och sålunda kommit före behandlingen av de stora frågor, varav detta utlåtande är beroende. Som saken nu ligger, förefaller det mig icke formellt riktigt att nu avslå den, även om man kan säga — och på grund av de upplysningar jag erhållit, tror jag, att man kan säga — att det i sak ingenting betyder, om man nu avslår ärendet eller återremitterar det till utskottet. För min del anser jag det dock riktigare att behandla dylika frågor i vanlig ordning. Då skulle jordbruksutskottet hava dröjt med sina utlåtanden, till dess statsutskottet avgivit sitt eller riksdagen fattat beslut i saken.

Såsom saken nu ligger har jag, herr talman, intet yrkande att göra, ehuru jag helst velat ansluta mig till ett yrkande om återremiss.

Herr H a m i l t o n: Det hade måhända varit riktigare, att detta ärende behandlats efter statsutskottet, men man bör icke förvåna sig över, att jordbruksutskottet nu i början på juni försöker driva fram sina frågor till avgörande. Den kungliga propositionen i detta ärende är daterad den 23 febr., och statsutskottet hade ännu icke hunnit framlägga någon utredning i frågan. Under sådana förhållanden var det verkligen förlåtligt, att jordbruksutskottet icke längre ville vila på frågorna. Det är oriktigt, som herr Thorsson sagt, att vi fastläsa frågan. Det göra vi icke. Ett bifall till jordbruksutskottets utlåtande lämnar alldeles fria händer åt statsutskottet att senare besluta såsom det finner för gott. Utlåtandet innebär ju endast att om riksdagen beslutar att anlägga fabriken, så möter det intet hinder att förlägga den i Jönköping. Beslutar riksdagen däremot att icke anlägga någon fabrik, då förfaller ju hela saken. Det är

alltsammans. Jag är för min del alldeles övertygad om, att hade utskottet hemställt om avslag, så hade den fått förebråelsen, att den föregripit statsutskottet i dess arbete.

Frågan är ganska obetydlig. För min del kommer jag icke att vara med om en torpedverkstad i Jönköping, utan rösta för avslag härå. Men man kan ej göra gällande, att riksdagen skall fatta ställning till denna stora fråga i ett litet spörsmål, som endast gäller ett markutbyte i Jönköping.

Ang. överlämnande till sjöförsvaret av viss del av kronolägenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1.
(Forts.)

Herr Vahlquist: Herr talman! Jag skall endast yttra ett par ord.

Jag kan för min del ej finna, att det är någon risk för kammaren att bifalla jordbruksutskottets framställning, då riksdagen i alla händelser har fria händer, när den andra frågan, anslag till ammunitionsfabriker, kommer före. Ett bifall nu binder ej händerna på riksdagen.

Men jag begärde ordet egentligen därför, att herr Thorsson så starkt pointerade vikten och beydelsen av att samla fabrikerna till en och samma plats, nämligen Karlsborg. Jag däremot tror, att det är klokt av vederbörande att förlägga ammunitionsfabrikerna på mer än en plats, ty det kan ju vara ganska riskabelt att ha dem alla på samma plats. Om nämligen man har ammunitionstillverkningen förlagd på endast en plats och denna blir utsatt för fientligt anfall från luften, kan hela vår ammunitionstillverkning med ens bliva omöjliggjord. Jag kan därför ej dela herr Thorssons åsikt, att det vore lämpligt att förlägga fabrikerna till en och samma plats, utan jag tror, att vederbörande göra klokt i att förlägga dem på flera platser.

Huruvida Jönköping är lämpligaste förläggningsorten, därom skall jag ej yttra mig.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr vice talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och förklarade herr vice talmannen sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren avslår såväl jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 87 som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej,

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 104 ja mot 85 nej; och hade kammaren alltså avslagit såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

§ 6.

Efter härpå skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande ävensom en i ämnet väckt motion yttrade

Herr Thorsson: Herr talman! Med anledning av utgången av den förra voteringen anhåller jag att få yrka avslag även på utskottets hemställan i detta utlåtande. Det är endast en konsekvens av det förut fattade beslutet.

Vidare anfördes ej. Sedan herr vice talmannen framställt propositioner i ämnet, avslog kammaren såväl utskottets hemställan som den av Kungl. Maj:t gjorda framställningen.

§ 7.

Föredrogos vart för sig:

jordbruksutskottets utlåtande, nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för statens räkning av vissa enskilda tillhöriga vattenfall i Motala ström m. m.; samt

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 26 i riksdagordningen; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag dels till lag angående ändrad lydelse av § 24 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 31 mars 1862 m. m.; dels till lag angående ändrad lydelse av § 13 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Ang. lag om
försäkringsrådet.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört samman-satta stats- och lagutskottets nr 4 utlåtande, nr 1, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försäkringsrådet *dels ock* i ämnet väckta motioner.

Sedan *punkten 1:o*) föredragits yttrade

Herr Schotte: Herr talman, mina herrar! Som kammarens ledamöter behagade finna, är vid förevarande utskottsutlåtande

från sammansatta stats- och lagutskottet nr 4, avgiven en reservation, i vad avser 2 §, andra stycket, i lagförslaget.

Kungl. Maj:ts förslag till förevarande §, som innehåller bestämmelser om, huru och på vad sätt och av vilka myndigheter och korporationer förslag skall avgivas till ledamöter i försäkringsrådet, innebär att, förutom vissa organisationer av arbetsgivare och arbetare, förslag jämväl må särskilt avgivas av landsting och stadsfullmäktige i stad, som icke deltagar i landsting, samt av hushållningssällskap och auktoriserade handelskammare ävensom av annan korporation eller förening, vilken Konungen, efter därom av försäkringsrådet gjord framställning, finner böra tillerkännas rätt att avgiva sådant förslag.

Utskottet har vid granskning av förevarande lagförslag i nu omhandlade del funnit, att Kungl. Maj:ts förslag innebär alldeles för vidsträckt förslagsrätt, för att utskottet skulle kunna giva sin anslutning däråt. Det har synts utskottet ganska orimligt, att tillsammans över 60 korporationer skulle avgiva förslag, var och en på 20 personer. Man skulle komma upp till över 1,200 namn, om alla avgivna förslag upptog olika namn. Och så skulle man enligt moment 1 få ytterligare 100 å 140 namn, tillsammans skulle man då kunna komma upp till 1,400 namn. Utskottet har nu gjort den inskränkningen i förevarande förslag, att hushållningssällskap och auktoriserade handelskammare ej vidare skulle tillerkännas rätt att avgiva förslag till försäkringsråd. Därigenom skulle ju en rätt avsevärd inskränkning äga rum, men det kunde i alla fall bli fråga om 700 till 800 namn. Det ha vi reseranter funnit alldeles för mycket och ansett, att förslagsrätten borde kunna ytterligare begränsas. I själva verket torde det vara tillräckligt, att organisationerna för vederbörande arbetsgivare och arbetare bli de, som avgiva förslag. Därigenom bleve säkerligen intressena i det hela tillräckligt tillgodosedda, och Kungl. Maj:t kan i alla fall knappt gå utanför organisationernas förslag, åtminstone vad beträffar de ordinarie ledamöterna.

Nu skulle man visserligen kunna säga, att rent teoretiskt sett, reservationen, i vad den innebär, att allenast organiserade arbetsgivare och arbetare skulle avgiva förslag, är något för snävt begränsad. Man kunde säga, att förslaget ej är tillräckligt särskilt för arbetsgivare på lantbrukets område och för lantbruksarbetare. De förra ha visserligen en döende förening, som kanske kan upplivas, men de andra ha ingen sammanslutning alls. Det torde dock, som jag nämnde, vara tillräckligt, om förefintliga organisationer avgiva förslag; och då man inom utskottet ej kunnat enas om något förslag, varigenom man till äventyrs skulle kunna på något sätt tillgodose lantbrukets, arbetsgivares och arbetares intressen, har det för oss, som ej velat gå med på Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag, varit nödvändigt att hålla på reservationen, som ansluter sig till en i ämnet väckt motion. Det är möjligt, att, om kamrarna fatta olika beslut och det blir en sammanjämkning, avseende kan komma att fästas vid de anmärkningar, som gjorts mot förslaget

Ang. lag om försäkringsrådet.
(Forts.)

Ang. lag om
försäkringsrådet.
(Forts.)

med avseende å lantbrukets arbetsgivare och arbetare. Men, som situationen nu är, tror jag, att kammaren ej har något annat sätt att lämpligen förfara, än att gå med på reservationen, till vilken jag sålunda, herr talman, ber att få yrka bifall.

Vidare anfördes ej. Efter av herr vice talmannen framställda propositioner i ämnet biföll kammaren utskottets hemställan med den ändring i lagförslagets 2 §, som föreslagits i den av herr Almer m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Punkterna 2:o) och 3:o).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Vidare föredrogs sammansatta stats- och lagutskottets nr 4 utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkterna 61 och 62 av sjätte huvudtiteln i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till försäkringsrådet m. m.; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 10.

Ang. undersökning rörande bolags jordförvärv.

Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående återupptagande av den avbrutna undersökningen rörande bolags jordförvärv och enskilda personers större jordinnehav i mellersta och södra delarna av riket m. m. Därvid yttrade

Herr Hallén: Herr talman! Jag föranledes att begära ordet vid denna punkt, därför att jag skulle vilja fästa kammarens uppmärksamhet på ett ämne, som berör denna fråga.

Det är med oblandad tillfredsställelse, som man ser, att utskottet så enhälligt gått med på det här förslaget, vilket är en fortsättning av den hjälp till den självägande bondeklassen, som företagits beträffande Norrland och Dalarna och nu allra senast genom det beslut, som för en tid sedan fattades, i fråga om Värmland.

Den provins, som jag här skulle vilja göra mig till talesman för, är ju en landsända, vars önskemål kanske icke så ofta föras fram här i kammaren. Det är provinsen Dalsland, denna bortglömda gränsbygd bortåt de norska gränstrakterna, där ju befolkningen av många orsaker ibland har en ganska svår kamp att kämpa för sin existens. Särskilt den del av denna provins, som omfattar Vedbo härad, är till sin geografiska och ekonomiska struktur ingenting annat än en fortsättning av den Värmländska skogsbygden, och speciellt de förhållanden, som präglade denna landsända och detta härad äro fullt jämförbara med förhållandena i Värmland. Och hade den

av herrar Roos och Lindhagen gjorda utredningen även kommit att omfatta åtminstone denna del av Dalsland, så hade alldeles säkert riksdagsbeslutet i fråga om Värmland för några veckor sedan kommit att beröra även denna landsända.

*Ang. under-
sökning röran-
de bolags
jordförvärv.
(Forts.)*

Jag skulle för kammaren vilja stryka under vikten av att man även för denna landsända gör någonting i denna fråga. Det gäller här lika väl som i Norrland att rädda den självägande bondeklassen icke minst emot det hotande bolagsvälde, som gått fram här. Jag kan nämna, att det t. ex. finnes ett norskt bolag, som inom nordvästra Dalsland och sydvästra Värmland under de senare åren förvärvat icke mindre än 30,000 å 40,000 tunnland huvudsakligen skogbärande mark, och hur det inverkat på bondeklassen känna vi alla till från andra delar av riket. Det har blivit en utomordentligt stor emigration. I den lilla socken, som jag själv tillhör, liksom i andra socknar har man sett befolkningen under det sista århundradet gå ned med 18, 20 %, ja ända ned till 25 %. Det är en oerhörd folkminskning.

Nu veta vi ju allesamman, att de utländska bolagens jordförvärv har om icke fullständigt så dock väsentligt hejdats, men ända till de senare åren kunde man se en utveckling av det s. k. bulvanväsendet, som verkligen var beklämmande. Och jag har själv bevittnat, huru det ena hemmanet efter det andra blivit inköpt av dessa bolag, och i en socken, som heter Ärtemark, har man t. o. m. besätt stora arealer hagmark och betesmark med olika slag av granskog. Alltså odlingen har fått försvinna, och skogsarealen har fått utveckla sig, kan man säga, på den odlade jordens bekostnad.

Följden har naturligtvis blivit, att bondeklassen kämpar här en ytterst ojämn kamp för sin existens. Emigrationen blir, som jag nyss vidrörde, på grund härav ytterligare stegrad, och på sådana gårdar, som icke fallit i bolagens händer, vanligtvis små gårdar, där de gamla suttit kvar, men där ingen orkat sköta gården sedan ungdomen rest bort — och det finns mer än ett sådant ställe — har så att säga skogen själv ryckt in på den odlade markens område i stor utsträckning.

Jag måste säga, att jordbrukets och därmed också den självägande bondeklassens existens går allt sämre och sämre villkor till mötes. Särskilt efter det beslut, som riksdagen för en tid sedan fattade om förhindrande i viss mån av bolagens jordförvärv inom Värmland, blir det en självklar följd, att speciellt i detta härad av Dalsland komma bolagen att skärpa sina ansträngningar för att förvärva jord. Jag har fått en hel del uppgifter om huru man just i dessa dagar tyckes vilja forcera detta arbete. Därför menar jag, att vid den utredning, som man nu hoppas skall komma till stånd, är det särskilt av behovet påkallat, att man ägnar speciell uppmärksamhet åt denna landsända.

Det är ju — jag ville sluta med de orden — i denna lilla bortglömda provins, som ligger vid sidan av de stora stråkvägarna i vårt rike, för det mesta en oblandad ursvensk befolkning. Den har här fört en ytterst ojämn kamp för sin existens i många stycken, och

Ang. under-
sökning röran-
de bolags-
jordförrärv.
(Forts.)

den nya tid, som brutit in över andra trakter av vårt land, har man där huvudsakligen fått kännning av dels genom den industrialism, som kommit, och dels genom det bolagsvälde, som nästan obegränsat fått utbreda sig i dessa bygder. Det gör, att vill man vara något mån om den självägande bondeklassen där, att den icke ytterligare skall decimeras i samma fart som nu, så är det verkligen trängande, att också denna landsända blir hjälpt så långt som möjligt.

Jag kan bara som ett exempel nämna det av mig nyss anförda norska bolaget, som behärskar dessa stora skogsarealer, från vilka det flottar ut timmer över norska gränsen och alltså för ut denna råvara oförädlad. Bolaget skördar årligen så stora mängder råvara, att enligt beräkningar, som förresten äro gjorda av svenska bolag, man skulle, om denna råvara finge stanna inom landet, kunna starta cirka 8 eller 10 sulfatfabriker och giva bröd och underhåll åt stora skaror människor. I stället har man nu alla dessa bekymmersamma förhållanden att kämpa mot.

Jag har velat rikta kammarens uppmärksamhet på frågan och genom att få detta till protokollet uttala den förhoppningen, att när utredningen verkligen kommer till stånd, man måtte med skarpt uppmärksamhet också taga itu med förhållandena i denna svenska landsända.

Herr Höglund i Strömstad: Herr talman! Jag skall be att få instämma med den föregående ärade talaren samt även bringa i åtanke, att kanske en del av Bohuslän också borde komma i åtnjutande av samma intresse som nu skall komma Dalsland till del. Jag tror, att samma förhållanden, som göra sig gällande i Dalsland, även kunna tänkas gälla för en del av Bohuslän. På den grund vill jag bringa även denna landsända i åtanke.

Jag har intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogos vart för sig lagutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fullständigande av straffregistret; och

nr 57, beträffande viss del av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om expropriation m. m.

Vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt bifölls av kam-
maren.

§ 12.

Ang. lag om
barn utom
äktenskap m. m.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av kammarens förhandlingar, föredrog lagutskottets memorial, nr 58, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande lagutskottets utlåtanden.

de nr 29 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om barn utom äktenskap m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och yttrade därvid

Ang. lag om barn utom äktenskap m. m.
(Forts.)

Herr Kaijser: Herr talman, mina herrar! Det var ju klart, att lagutskottet skulle i sammanjämkningen jämka ut de paragrafer, som andra kammaren på mitt yrkande antagit, och som överensstämde med Kungl. Maj:ts förslag, och i stället lägga fram sitt eget förslag. Jag har naturligtvis intet yrkande att göra ty det skulle kunna bringa hela lagen på fall. Jag skulle bara vilja uttala den önskan, att icke någon måtte bli dömd enligt dessa paragrafer, innan de hinna ändras i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, vare sig det sker på grund av förslag från Kungl. Maj:t eller från enskild motionär.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 13.

Härpå föredrogs lagutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbeten i Sverige dels ock två i ämnet väckta motioner.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

Därvid yttrade

Herr Hellberg i Lycksele: Herr talman! Med anledning av den motion, som jag tillsammans med ett antal kammarledamöter här har väckt, skall jag be att få säga några ord i den här frågan.

En grundlig revision av förevarande lag anses vara nödvändig. Det erkännes både av lapparna själva och av de svenska myndigheter, som ha med lapparna att göra. Redan 10 år efter lagens tillkomst eller år 1908 motionerade en ledamot av denna kammare, häradshövding Kronlund, som under många år hade representerat Norrbotten, om »önskvärdheten av skyndsamma åtgärder för vidmakthållande och tryggande av nomadlapparnas tillvaro, jämte beredande av lämpliga existensmöjligheter för den övriga lappbefolkningen». Riksdagen biföll denna motion, och en skrivelse i ämnet avlätts till regeringen.

Resultatet av denna önskade skyndsamma utredning föreligger i den kungl. propositionen efter 9 år. I brev till mig efter propositionens framkomst skrev nämnde man: »Detta regeringsförslag är således frukten av ett 9-årigt arbete eller rättare en 9-årig vila. Vilket missfoster!» Sedermera har han haft en uppsats i Aftonbladet benämnd »Lapparnas nödrop», där han framlägger sina synpunkter på grund av sin mångåriga vistelse i Norrbotten och med sin känedom om lapparnas liv och leverne. De synpunkter, som han där framhåller, äro ju egentligen helt motsatta regeringsförslaget.

Även jag, som levat rätt många år i Lappland och just i en av

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till redbete i Sverige.
(Forts.)

de trakter, som lagförslaget till viss del berör, kan icke heller annat än känna mig beklämd över detsamma. Ty jag inser också de allvarsamma konsekvenser, som skulle inträffa för lapparna, om förslaget bleve upphöjt till lag.

Vad är det då, som det är fråga om? Jo, vad det egentligen här är fråga om, det är, huruvida en bofast lapp, som driver jordbruk i någon form, skall ha rätt att inneha renar. Det är med andra ord den principen, som man nu vill ha fastslagen och som helt kort och gott lyder så: antingen uteslutande nomad eller uteslutande bofast; ett tredje gives icke, åtminstone icke förrän i tredje generationen.

I lagförslaget säges också klart och tydligt ifrån på sid. 18 sista stycket följande: »Av det anförda torde framgå, att staten saknar anledning att förhålla renskötande lappar till bosättning. Snarare kan det ifrågasättas, huruvida man icke borde genom lagbestämmelser omöjliggöra föreningen av renskötsel och levnadssätt såsom bofast.» »Men», säger herr justitieministern, »att omedelbart beträda densamma skulle emellertid leda till blottställande av ett avsevärt antal lappar. Särskilt gäller detta om skogslapparna, vilka ofta äro för sin utkomst beroende av det primitiva jordbruk de idka vid sidan av renskötsel och förövrigt synas sakna förmåga att återgå till förfädernas levnadssätt i kåtor.» Det tror jag också. »Även i fråga om en del bofasta men renskötande lappar i Jämtlands län torde man tyvärr hava att utgå från, att de ej äga förmåga att återgå till verkligt nomadliv.» Ja, det tror jag också.

Det är således ett omöjliggörande av renskötsel samtidigt med levnadssätt såsom bofast, som lagförslaget syftar till, och i 1 §, som handlar om de trakter, där lapparna få uppehålla sig, och de tider, under vilka de få vistas där, står det i 3 mom. sista punkten: »ej vare dem dock på grund av detta stadgande tillåtet att uppföra boningshus».

Lappen skall således hädanefter icke tillåtas att ha en människovärdig bostad. Han skall tvingas att bo i tält eller kåta, som det kallas, och i ett klimat, som under en stor del av året minst av allt lockar till tältning i det fria. Med andra ord, frågan gäller här, huruvida lapparna i Västerbotten och Jämtland skola få fortfara, såsom de nu gjort i 100 år mera, att bo i ordentligt timrade bostäder, eller om den gamla bostadsformen, kåtan, skall återinföras som den enda lagliga bostaden för de lappar, som fortfarande vilja ha rätt att idka renskötsel.

Innan jag går vidare, skulle jag vilja förutskicka en liten orientering för dem av kammarens ledamöter, som icke representera Norrland och som kanske ha sin huvudsakliga kännedom om detta genom den kungl. propositionen och genom justitierådet Marks von Würtembergs föredrag.

Det finns i Sverige mellan 6,000 och 7,000 lappar, närmare bestämt 6,516. Dessa kan man lämpligen dela i fjälllappar, nybyggarlappar samt skogs- och fiskarlappar.

Den första gruppen, fjälllapparna, idkar uteslutande renskötsel.

Deras antal är numera ungefär $\frac{1}{3}$ av hela antalet, således litet över 2,000. Men själv hörde jag i Lappland i påskas av personer, som äro inne i förhållandena, deras antal uppgivas till endast 1,200, därav största delen i Norrbotten, men de största renägarna finnas inom Västerbotten. Dessa lappar, fjälllapparna äro, som jag sade, alltid nomadiserande, men det hindrar icke, att en del av dem ha bosatt sig. I regel är det dock bara en del av familjen såsom orkeslösa, åldringar, sjuklingar och barn, som vistas året om på ett ställe, där de hålla en eller ett par kor eller några getter för att kunna uppehålla sig. De övriga bo på stället endast den tid av året, då renarna uppehålla sig där. Eljest flytta de och till och med långt ned mot kusten.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Den andra gruppen, nybyggarlapparna, förener renskötsel med en viss grad av bofasthet och idkar ofta litet jordbruk. De äro liksom skapade till odlingens pionärer i de trakter av Lappland, där jordbruk och renskötsel tillsammans kunna tänkas giva dem sin bärgning. Och jag tänker då särskilt på de trakter, som nu genom inlandsbanan komma att få förbindelse med övriga delar av landet, med vars kultur de komma än ytterligare att frotera sig, än de hittills gjort.

Den tredje gruppen, skogs- och fiskarlapparna, är med få undantag bofast på antingen hemman, nybyggen, jordavsöndringar eller odlingslägenheter. De idka också jordbruk.

Detta om detta.

Nu är det så, att under tidernas lopp ha två kulturer, renskötsel och jordbruk, så småningom kommit i intimt förhållande till varandra. Det har därunder blivit en tävlan om herraväldet mellan de två kulturerna. Den svagare kulturen övergår där successivt och delvis i den kultur, vars livsmöjligheter äro större.

Nu har det i en del trakter bland såväl fjällappar som skogslappar inträffat, att en del nomader vid sidan av renskötseln förvärvat hemman eller nybyggen. Orsaken härtill har icke varit olust till renskötsel utan fastmer en omtanke för framtiden. Man har räknat med eventualiteter: en försämring av förutsättningarna för renskötselns bedrivande, med denna närings växlande fluktuationer och med en ekonomisk ruin t. ex. genom renpest. På grund härav har nu mängenstädes uppstått, som sagt, ett slags kombination av jordbruk och renskötsel.

Nu vilja många i likhet med den kungl. propositionen, häri se en obotlig skada för renskötselns hälsosamma utveckling. Och det är klart, att härigenom *kan* uppstå både fördelar och nackdelar. Det mänskliga livets näringsfång är nu en gång sådant, att det icke kan undvikas dessa två saker. Men det säger jag för min del, att, hade fördelarna icke förefunnits, så hade kombinationen naturligtvis icke kommit till stånd. Det är sannerligen icke de lata och för sin framtid likgiltiga lapparna som bedriva de två näringsgrenarna samtidigt, utan det är i stället de energiska.

Då det nu sålunda finnes ett icke ringa antal lappar, som vid sidan av renskötseln förvärvat sig jord, till och med i mantal satt

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

jord, så komma dessa näringsidkare ovedersägligen i en mycket svår situation, därest lagförslaget antages. Att dekretera för lapparna, antingen renar och utslutande nomadliv eller också ingen renskötsel alls, är detsamma som att utkasta nybyggarlapparna åt fattigdom och på samma gång utestänga skogslapparna från förbättrade levnadsförhållanden, och det är slutligen att beröva nomaderna en reträttplats i livet, ifall nomadlivet av någon anledning skulle förlora sin lockelse för dem. Man skall aldrig föreställa sig, att det lyckas att genom lagparagrafer tvinga lapparna att förbli lappar. Det är livets egna naturliga förhållanden som få göra detta, eller, som en ärad ledamot av kammaren här om dagen sade i annat sammanhang, »livet självt skapar nya uppgifter».

I lagförslaget stadgas åtminstone för Västerbotten ett generellt förbud för dem som icke äro lappar att hava renar, utom körrenar för tjänsteresor. Det är riktigt, men nu är därtill i § 39 fogat en bestämmelse, att såsom lapp anses endast den vars far och farfar utslutande sysselsatt sig med renskötsel och icke innehaft jord och fast egendom eller ens sysselsatts som biträde vid jordbruk. Följden härav blir, att varenda lapp i Västerbottens län berövas rätten att hava renar. Juristernas strävan går sålunda ut på att förhindra alla bofasta att hava renar, men i Västerbottens och till en del i Jämtlands län är varenda lapp jordägare. De bo i kåtor endast om sommaren, och många hava t. o. m. även norr om odlingsgränsen byggt sig egna stugor. Blir nu detta lagförslag antaget, blir enligt min mening följden den, att de renrikaste trakterna och lapparna själva bli befriade från sina renar. Detta har även en nationalekonomisk betydelse, då det gäller Västerbotten och även kanske Jämtland med tillsammans 80,000 djur.

Den svenska och norska lappolitiken gå stick i stäv mot varandra. I Norge har man funnit, att civilisationen även sträcker sig till lappbefolkningen. Norska statens reninspektör Christian Nissen, vars berättelse för förra året jag har läst, säger, att Norges lappar äro jordbrukande och att renskötseln är i glädjande framåtgående. I Norge hava lapparna rösträtt, skatteplikt och värnplikt. I Sverige är det icke så. Där äro de icke fullgoda medborgare. De norska myndigheterna försöka på allt sätt förhjälpa lapparna att så snart som möjligt sätta sig in i de nuvarande förhållandena och anpassa sig efter dem. Men de svenska myndigheterna hava en mot de norska alldeles motsatt uppfattning vis å vis de principer som böra följas vid lapplagstiftningen. De vilja nu med våld påtvinga lapparna en lag som återför dem till kulturförhållanden, som ligga för dem långt tillbaka i tiden. Deras politik går, skulle jag vilja säga, nästan ut på att återföra dem till urtillståndet. De anse dem nämligen endast existensberättigade såsom renskötare, såsom nomader. I Norge liksom i Sverige vill man också hava en revision av lapplagen. Men hur gör man där? Jo, innan man går att framlägga något lagförslag, så anslår stortinget 2,000 kronor till ett stort lappmöte, som hölls i Trondhjem i höstas, där över 200 lappar vore närvarande, däribland flera svenskar. Mötet till-

kom för att giva lapparna tillfälle att framkomma med sina önskemål beträffande den norska lapplagstiftningen, som, såsom jag sade, även den skall omarbetas. Och det är på grund av de önskemål som av lapparna framlades i Trondhjem och som man antagligen ämnar taga hänsyn till, som det nu bebädas en ny lapplag i Norge. Men så gör man icke här. Det är emellertid det som jag och mina 60 medmotionärer önska. Den omarbetade norska lapplagstiftningen kan icke hinna framläggas i stortinget förrän tidigast nästa år, så att för Sveriges del borde det således icke vara någon så stor brådska.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

(Forts.)

Varför är det nu så stor brådska med att så här i riksdagens elvte timme genomföra dessa förändringar i lagen? Det är icke så mycket fråga om internationella överenskommelser med Norge, mellanrikiska renbetesförhållanden. Det medger justitieministern själv i propositionen, utan han säger öppet ifrån, att det är fråga om huruvida en lapp som driver jordbruk i någon form skall hava rätt att innehava renar.

I lagutskottets utlåtande påpekas det på sid. 10 en sak gentemot min motion, nämligen att någon som helst antydning om något sammanhang mellan lapparnas skolväsende och de föreslagna ändringarna i renbeteslagen icke finnes i propositionen. Ja, det är sant, det gör det icke, och det var icke heller min och mina medmotionärers mening att säga detta, ehuru ordalagen i motionen kanske kunnat tyda därpå. Jag skulle så mycket mindre kunna göra det, som jag var här, då kammaren år 1913 beviljade en höjning av det anslag som utgår till »lappmark ecklesiastikverk». Men ingen kunde väl då tänka sig den verkliga innebörden i detta beslut. Det var helt enkelt en lappskolereform, ett nytt skolsystem, som då infördes och enligt vilket lappkåtan skulle vara av den allra största betydelse för skolundervisningen bland lapparna. Skulle detta system verkligen på allvar genomföras, vilket synes vara meningen, så skulle det också i sin mån på ett våldsamt sätt återföra Västerbottens och Jämtlands lappar till kulturförhållanden som för dem ligga långt tillbaka i tiden. Det kunna vi förstå om vi tänka på följande. Flyttlapparnas barn skulle nämligen icke längre som förut få undervisning tillsammans med svenska barn i fasta folkskolor, i missionsskolor, katekesskolor och vinterkursskolor utan tvingas att ensamma låta sig undervisas i kåta, vilken kåta så gott sig göra låter skall föreställa först småskola och sedan folkskola. De skulle bo i kåtor och hava kåtahushållning, som det heter. Meningarna om detta system äro bland de skriftlärde emellertid mycket delade, och det är ju icke att undra på. Det passar kanske för Norrbotten — det vet jag icke, jag känner icke till förhållandena där — men icke passar det för Västerbottens och Jämtlands förhållanden. I Västerbotten hava de haft goda skolor ända sedan mitten av 1600-talet.

En sak torde dock i alla fall stå klar för alla, och det är, att det blott är en enkel gård av rättvisa mot lapparna, om riksdagen ger dem tillfälle att yttra sig över den föreslagna lagen, som på

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbetes i Sverige.
(Forts.)

det intimaste berör såväl lapparnas ekonomi som deras särskilda kultur. Låt dem få vara med och avgöra sitt eget öde. Det är fråga om en lag av den allra djupaste sociala och humanitära innebörd. Insatsen här är ett litet folks framtid och utveckling. I det föredrag som justitierådet Marcks von Würtemberg höll för det liberala partiet strax före pingst sade han, att han för sin del icke hade något att invända emot att lapparna själva finge höras på ett allmänt lappmöte, ehuru han, från sin kända ståndpunkt sett, icke trodde, att resultatet skulle bli något vidare stort.

Det har skrivits mycket i pressen om lapparna och den här föreslagna lagen efter propositionens framläggande med många rubriker. En person, redaktör Bromé, som ingående känner lapparna, säger i en tidningspolemik bland annat: »Jag ber då först få säga, att jag icke offrat en massa tid, arbete och pengar under 15 år i avsikt att komma landets lappbefolkning till livs. Tvärtom har detta skett av det varmaste intresse för lapparna, och ju mera jag lärt känna detta folk, ju mera har jag lärt mig värdera det för sina många förträffliga egenskaper. Vad nu särskilt den ifrågasatta lagändringen beträffar, anser också jag för min del, att lapparna böra höras och att tillbörlig hänsyn må tagas till deras önskemål. Den kungl. propositionen må därför gärna uppskjutas, oaktat jag är övertygad om, att något förr eller senare måste göras på lagstiftningens område.»

Det finnes ett gammalt slagord som framkommit från svensk sida för ungefär 20 år sedan och som heter: lapp skall vara lapp. Det har tydligen föresvävat de sakkunniga vid deras arbete på den föreliggande revisionen av lapplagen. Men det går icke att spjärna mot udden. Utvecklingen och kulturen gå framåt. Den väjer icke för lapparna. Den går ut och har redan gått ut över dem, och den kan icke hindras av några lagparagrafer. Inlandsbanan, som ju går och än mer kommer att gå genom dessa lapparnas gamla trakter, kommer också att kraftigt påskynda utvecklingen hos detta lilla folk, ödemarkernas folk. Det kommer icke längre att bli någon ödemark som hittills, och för övrigt, lapparna äro icke annorlunda skapade än andra människor. De komma att följa med sin tid. De skriva, räkna, läsa, köpa tidningar och tidskrifter o. s. v. Lapparna äro i motsatt mot förr numera också nyktra, tillhöra organiserade nykterhetsföreningar, och man ser ofta det blåa bandet på dem. De äro därtill Sveriges mest laglydiga invånare. Allt sedan 1729, alltså på 190 år har inom södra Lappland icke förekommit mer än 2 fall, då lappar varit tilltalade för grovt brott.

Såsom nämnts i motionen, så har det från samtliga lappbyar inom Västerbottens och Jämtlands län genom utsedda ombud gjorts framställning om, att lapparna måtte få tillfälle att vid ett allmänt lappmöte i Östersund framkomma med sina önskemål och synpunkter. innan revisionen av lapplagen företages. Lapparna själva framhålla därvid, att det ju endast kan vara till nytta för lagförslaget, att det på så sätt före antagandet blir granskat av dem, som närmast skola drabbas av denna lag. Mycken bitterhet och mycken

misstro kan därigenom avvärjas de båda folken emellan. Förarbeten för ett dylikt allmänt lappmöte i Östersund ha redan påbörjats bland lapparna, och redan den 27 juni detta år komma Västerbotens och Jämtlands lappar att mötas i Fettjan, Dikanäs kapell i Wilhelmina socken, för uppgörande av program för detta möte.

Då jag sålunda nu, herr talman, yrkar bifall till reservationen, så innebär detta yrkande endast ett uppskov med hela lagförslaget. Reservationen är ju undertecknad av 7 ledamöter och går ut på en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari anhålles, att lapparnas bosättningsfråga måtte upptagas till förnyat övervägande i samband med den blivande stora revisionen av hela lapplagstiftningen, sedan lapparna beretts tillfälle att överlägga om sina synpunkter och önskemål.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Sydow: Herr talman, mina herrar! Som kammaren behagade finna, har denna proposition framburits av justitieministern efter gemensam beredning med mig i egenskap av chef för civildepartementet. Det är därför och emedan jag sedan åtskilliga år har haft anledning att särskilt sysselsätta mig med lappfrågan, som jag tagit till orda för att försöka klargöra de synpunkter, som varit bestämmande för dem, som utarbetat detta förslag. Jag blir då också i tillfälle att under anförandets gång bemöta den förste ärade talarens yttrande. Jag vill dock redan nu säga, att hans anförande vimlade av misstag rörande rent faktiska förhållanden och därjämte rörde missuppfattning av det ifrågavarande förslaget innebörd. Jag vill därför uttrycka den livliga förhoppningen, att kammaren icke nu skall gå att fatta sitt beslut, ledd av detta anförande.

Jag skall be att i min ordning något få klargöra lappfrågan, sådan jag ser den. Det är utan tvivel en utomordentligt viktig fråga. Den innefattar i sig en mängd spörsmål, alla viktiga, av ömtalig natur och därjämte i hög grad inveklade. Till en början vill jag säga, att renskötseln har en vida större betydelse för landet, än vad vi här nere i mellersta och södra delarna av landet i allmänhet föreställa oss. Jag skall be att få belysa detta med några siffror rörande renarnas antal i Sverige. Det verkställdes för några år sedan en officiell renräkning. Med ledning av resultatet från denna och på grund av de erfarenheter, som man därefter haft, torde man kunna säga, att renarnas antal i Sverige för närvarande uppgår till något över 300,000. Av dessa kommer huvudmassan på Norrbotens län, sannolikt inemot 200,000, över 75,000 finnas i Västerbotens län och resten i Jämtlands län. Renskötsel är en i och för sig mycket lönande näring. Slaktdjurens antal i förhållande till hela hjorden torde under normala år kunna beräknas till 20 å 25 %. En normal årsavkastning av den befintliga renstammen i Sverige torde således kunna beräknas till omkring 70,000 å 75,000 djur, vilket motsvarar i penningar icke under 2 miljoner kronor.

Renköttet är i och för sig en mycket förträfflig föda. Det är huvudnäring för lapparna, men största delen stannar icke hos lap-

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

parna utan går till den övriga delen av befolkningen, framför allt till ortsbefolkningen, i vilkens hushållning det spelar en ganska väsentlig roll. Det kan således med fog sägas, att renskötseln har en icke ringa nationalekonomisk betydelse, givetvis särskilt för de trakter, där renarna hava sitt uppehåll.

Renens betesmarker — jag nödgas något klargöra även denna sak, för att man skall förstå propositionens innebörd — utgöras som bekant under stora delar av året av fjällvidderna. Där får den sin föda av det gräs, som växer däruppe. På detta sätt kan man nyttiggöra dessa stora fjällvidder, och det är i själva verket det enda sätt, varpå de kunna komma till nytta. Jordbruk är av naturliga skäl så gott som uteslutet däruppe, och någon annan boskapsskötsel än renskötsel kan knappast där bedrivas. Om vintern söka sig emellertid renarna ned till de stora skogarna och uppehålla sig där på lavar och mossor, s. k. renmossa, som de gräva upp under snön med sina klövar. Inom vissa trakter av riket ligga dessa fjällvidder och mosstrakter icke alltför avlägset från varandra. Så är förhållandet i vissa delar av Jämtland och Härjedalen, men på de flesta trakterna, särskilt i Västerbottens och Norrbottens län, måste renen företaga långa vandringar från riksgränsen och från Norge ned emot de nedre delarna av lappmarken för att finna mossmarkerna. I vissa trakter får han passera stambanan och kommer till och med ända ned till själva kusten.

Renskötseln utövas så gott som uteslutande av lapparna. Renen och lappen höra ihop. Renen är lappens rikedom och glädje. Om den diktat han också i sina enkla sånger och sagor. Motionären själv har givit ett vackert exempel därpå i sin motion. Av vad jag sagt rörande renens långa vandringar upp ifrån riksgränsen och ibland ända ned till kustlandet, är uppenbart, att för att över huvud taget renhjordarna skola kunna skötas på rationellt sätt, förutsattes ett nomadiserande levnadssätt. Renen är ett halvilt djur, som lever i stora flockar eller hjordar. Skola dessa över huvud taget kunna skötas ordentligt, kräva de en nog så ingående bevakning. Av ålder hava också lapparna fört ett sådant nomadiserande levnadssätt. De hava om sommaren medföljt sina renar upp till fjällvidderna, långt in i Norge understundom, och under vintrarna hava de flyttat ned till skogsområdet, vinterbetesmarkerna. Under denna tid hava de i allmänhet levat i kåtor, antingen i vanliga tältkåtor eller i mera fasta kåtor, timmer- eller torvkåtor, som de uppfört i de olika trakter, genom vilka de haft att passera. På senare tid hava emellertid lapparna om vintern börjat inhysa sig hos de bofasta bönderna, och under sin vår-, sommar- och höstvistelse har *en del av dem*, ingalunda alla, såsom det kan hava framgått av herr Hellbergs anförande, börjat uppföra verkliga bostadshus i stället för fasta kåtor; en och annan har också skaffat sig hemman eller nybygge.

Jag har nu talat om de egentliga renskötande lapparna. Det är emellertid, såsom den föregående talaren också nämnde, ingalunda hela lappbefolkningen. Den utgör ungefär 6,500, och av dessa är ungefär hälften renskötande; en del av dem äro fjällappar —

något flera än herr Hellberg anförde, jag minns icke riktigt siffran. *Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.*

På senaste tiden har lappfrågan varit föremål för statsmakternas alldeles särskilda uppmärksamhet. Anledningen därtill är de särskilda betingelser, under vilka renskötsel måste bedrivas. Då renen, såsom jag nämnde, är ett halvilt djur och lever i flockar och den också måste under stora delar av året uppehålla sig på trakter, där det samtidigt drives jordbruk, är det uppenbart, att konflikter mellan jordbruket å ena sidan och renskötseln å andra sidan icke kunna undvikas. Därför har också staten reglerande trätt emellan i syfte att mildra dessa konflikter och utjämna förhållandet mellan lapparna och den bofasta befolkningen. Vi hava nu sålunda den gällande svenska lagstiftningen från 1898, genom vilken regleras lapparnas privilegium att beta på kronans mark och i viss utsträckning även på enskildas ägor men därjämte också den jordbrukande befolkningens rätt att erhålla ersättning för de skador, som renen åstadkommer. Därjämte hava vi en svensk-norsk lagstiftning. Såsom jag nämnde, måste renen under en viss tid av året gå in i Norge. Betesmarkerna på den svenska sidan erbjuda mycket goda, delvis förträffliga betingelser för renskötsel, men villkoren äro dock icke sådana, som krävas för renarna under en viss tid av året, och därför måste de gå in i Norge. Sedan lång tid hava vi också avtal med Norge om ömsesidig rätt till bete för svenska och norska renar. En lag i detta ämne daterar sig från 1883; den gäller emellertid icke för all framtid utan kommer att förlora sin giltighet om några år. Både för lapparnas skull och med hänsyn till ett gott förhållande mellan de skandinaviska länderna är det av vikt, att denna lag blir ersatt med en ny överenskommelse. Den nuvarande lagen har lett till åtskilliga konflikter. Vi måste ordna den skandinaviska lappfrågan på sådant sätt, att våra lappars intressen icke bliva uppoffrade, men å andra sidan så, att den norska bofasta befolkningens intressen, i den mån de befinnas berättigade, icke heller tillbakasätas. Sedan lång tid tillbaka pågå förhandlingar mellan de skandinaviska rikena om åstadkommandet av en sådan uppgörelse, och jag har det ansvarsfulla värvet att vara en av de delegerade i dessa förhandlingar. Jag hyser den livliga förhoppningen, att vi inom en icke allt för avlägsen framtid skola kunna komma till en tillfredsställande uppgörelse i detta ämne och sålunda få bort kanske det sista konfliktämne, som kan förefinnas mellan de skandinaviska länderna. När den internationella frågan vunnit sin lösning, kommer tidpunkten att taga upp en allmän revision av den svenska lapplagstiftningen. Den inre lappfrågan och den internationella hava ett mycket nära inre samband. Det är för långt att här närmare utveckla denna sak, men så snart denna fråga är löst, måste, som sagt, en allmän revision av lapplagen upptagas.

Men det finnes en del mera speciella spörsmål i lagen, som varit av den trängande beskaffenhet, att man icke ansett sig kunna undanskjuta dem till den tid, då den allmänna revisionen skulle komma. Därför har nu ifrågavarande proposition framlagts. I många punkter har den rönt en mycket välvillig och förstående behandling inom

(Forts.)

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

utskottet, och i dessa punkter har man enat sig. Emellertid är det huvudsakligen en punkt — en mycket viktig punkt — där meningarna gått i sär inom utskottet. Majoriteten har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, medan en minoritet reserverat sig. Vad det här gäller är frågan om lapparnas rätt att utan någon som helst kontroll taga upp nya bosättningar inom de egentliga renbetestrakterna. Jag ber uttryckligen få undanröja ett missförstånd, som herr Hellbergs anförande möjligen givit anledning till. Han sade, att man genom detta förslag skulle slutligt reglera rätten för en bofast lapp att ha renar, han måste nu ställas inför valet att antingen vara nomad eller bli bofast. Man skulle, såsom den ärade talaren helt patetiskt uttryckte sig, genom denna lag utkasta nybyggarelapparna i fattigdomen. Så är det icke, mina herrar! Denna lagstiftning kommer knappast att beröra någon enda lapp, som för närvarande är bofast inom ifrågavarande län. Jag ber för övrigt att få undanröja ytterligare en bestämd missuppfattning hos herr Hellberg, då han sade, att så gott som alla Västerbottens lappar för närvarande äro i någon mån jordbrukare. Jag skall icke trötta herrarna med statistik — vi ha en fullständig sådan — men man torde kunna säga, att av de lappar i Västerbottens län, som idka renskötsel, mer än hälften utslutande är nomadiserande renskötare, medan övriga ha jord eller lägenhet av olika omfattning och beskaffenhet.

Nej, vad det här gäller är frågan om huruvida en lapp, som nu är nomadiserande, skall utan myndighets tillåtelse få slå sig ned på kronans mark i egentlig renbetestrakt. Man kan ju tycka, att detta spörsmål skulle vara av jämförelsevis underordnad betydelse. Staten har ju oerhörda vidder där uppe i fjälltrakterna, och de locka just icke några andra än lappar till bosättning. Skall man då förmena den stackars lappen att slå sig ned där och skaffa sig en verklig bostad? I själva verket är saken icke så enkel, som herr Hellberg ville framställa den inför kammaren. För att förstå det måste jag något närmare utveckla vad jag redan antydningssvis meddelat rörande de nödvändiga förutsättningarna för ett rationellt bedrivande av renskötsel. Såsom nämnt företaga renarna långa vandringar för att söka föda. Om icke renskötseln under dessa förhållanden skall direkt förfalla, är det nödvändigt, att renhjordarne bevakas. Man skulle ju kunna tycka, att lapparnas näring är en näring som varje annan, industri eller jordbruk, att lappen bör få sköta sig såsom han tycker och att staten icke bör lägga sig emellan kontrollerande eller rättande. Ja, men renskötseln är icke en näring som varje annan. Förhållandet är det, att, om renskötseln råkar på förfall, skadas visserligen i främsta rummet renägaren och hans närmaste men därjämte ock i mycket hög grad andra alldeles utomstående, i främsta rummet givetvis jordägaren. Jag skall be att få något utveckla detta. Om renskötseln börjar råka på förfall inom en trakt — vi ha tyvärr mycket skrämmande exempel härpå — utvecklar det sig vanligen så, att renarna ifrån att ha varit mer eller mindre halvilda bli direkt förvildade. Lappen förlorar fullständigt herraväldet över dem. I en landsända har det gått så långt, att det

var nödvändigt att på lapparnas egen begäran och med deras hjälp söka utrota en ganska stor förvildad renhjord. Den har icke kunnat nedslaktas i vanlig ordning, utan man har helt enkelt fått skjuta ned den. Om en renhjord blir förvildad, sprider sig detta som en smitta till övriga hjordar. Även för den lapp, som gärna vill hålla sin hjord i ordning, blir det nästan omöjligt. Den lilla hjorden uppslukas ohjälpligt av den större. Utvecklingen går därhän att de små välskötta hjordarna uppgå i en jättehjord, som lapparna över huvud icke ha någon hand med. Det är klart, att, om en liten renhjord uppslukats av en större, är det svårt för ägaren av den lilla hjorden att få reda på sina djur. När det gäller att uttaga slaktdjur, beror det mera av en slump, om han kan utvälja de för slakt mest lämpade djuren. Det är dessutom mycket svårt för lappen att få reda på sina kalvar för märkning — det är det sätt, på vilket äganderätten markeras. En liten renägare får också underkasta sig oproportionerligt stora mödor i förhållande till den rike för att bevaka sin hjord och sina intressen. Utvecklingen går därhän, att den rike lappen blir allt rikare och rikare — vi ha i Västerbotten hjordar på, såsom jag tror, över 4,000 djur — under det att den fattige lappen blir allt fattigare och fattigare, till dess han slutligen blir utarmad. Detta är resultatet, det ovillkorliga och nödvändiga resultatet av en fortgående försummad renskötsel. Men det är icke bara smålapparna, som lida av en dålig renskötsel. Denna går — såsom herrarna mycket väl förstå — ut även över den jordbrukande befolkningen. Dessa stora hjordar utgöra ett ständigt och allvarligt hot mot jordbrukarna, som få svårt att värja både den växande grödan och den redan stackade.

Men saken har också en internationell sida. Vi kunna väl vara överens därom, att Sverige bör så ordna, att det icke med något fog skulle kunna sägas, att vi sköta våra renar på sådant sätt, att den bofasta norska befolkningen blir orättvist betungad därav. Samma anledning, som gör, att en världslosad renskötsel går ut över jordbrukarna på den svenska sidan, kan åstadkomma motsvarande förhållande på den norska. Vi ha många år haft erfarenhet av klagomål från Norge i detta fall, klagomål, som delvis — det måste jag erkänna — varit berättigade.

Av vad jag sagt bör det väl stå klart för kammaren, att statsmakterna ha en mycket stor anledning att öva kontroll över det sätt, varpå renskötseln utövas. Som bekant ha lapparna sitt alldeles särskilda privilegium därutinnan, att deras hjordar få beta både på kronans och enskild mark. Men jag ifrågasätter, huruvida det verkligen kan vara något skäl för statsmakterna att visa allt för mycket tillmötesgående, om det gäller ny bosättning på kronans mark uppe i de egentliga renbetestrakterna. Nu vill jag säga — då man möjligen skulle få anledning att av herr Hellbergs anförande tro, att statsmakterna äro på väg att införa något slags kastväsende — att så ingalunda är förhållandet. Vill lappen överge renskötseln och slå sig ned såsom jordbrukare, finns icke något hinder för det. Men vad man vill hindra det är — jag upprepar det än en gång

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

— att han slår sig ned såsom jordbrukare i den egentliga renbetes-trakten och fortfarande uppehåller sig med renskötsel. Detta lag-förslag upprätthåller icke ens undantagslöst detta förbud. Medgiva-nde till sådan bosättning kan i ömmande fall, efter särskild pröv-ning lämnas av Kungl. Maj:t. Fattiga, orkeslösa lappar, som över-givit renskötseln, kunna enligt förslaget också erhålla rätt att slå sig ned på kronamark efter prövning av Konungens befallnings-havande; dock får sådan bosättning icke ske på en plats, där den är till skada för den egentliga renskötseln.

Nu ligger i själva verket förhållandet så att just inom de trak-ter, varifrån det egentliga motståndet mot denna lag utgår, näm-ligen Vilhelmina socken, vilja lapparna gärna slå sig ned och bygga bostäder uppe i den egentliga renbetes-trakten och samtidigt fortfa-rande idka renskötsel. Jag skall något beröra förhållandena så-dana de utvecklats inom Vilhelmina socken. Det finns, såsom jag nämnde, ungefär 75,000 renar i Västerbotten. Renbetes-trak-terna äro till stor del mycket goda och en hel del rent av förträff-liga, fastän under en del av året de norska renbetes-trakterna måste tagas i anspråk. Emellertid har renskötseln inom Västerbotten se-dan någon tid tillbaka råkat i oordning. Anledningen därtill är två-faldig dels den pågående bosättningen av lappar, som gjort, att de kommit att försumma renskötseln, dels också karaktären av det jordbruk, som där bedrivs. Formen för jordbruket har hittills vä-sentligen varit ett skördande av slätterängar, belägna på långt av-stånd från huvudgården uppe i själva liderna och även delvis i den egentliga renbetes-trakten. Detta har vället synnerligen stora svå-righeter för renskötseln, och man kanske måste säga, att statsmak-terna ha en viss skuld i detta. Man har alltför länge låtit utveck-lingen utan vidare ha sin gång. Det borde på tidigare stadium ha gripits in. Emellertid ha nu statsmakterna tagit upp saken, och i fjol beslöt riksdagen, som herrarna kanske erinra sig, en särskild tilläggsavvittring inom Vilhelmina socken. Den har tillkommit i främsta rummet i jordbrukarnas intresse men även i lapparnas. Genom den har staten iklätt sig ganska stora uppoffringar i syfte att man nere vid gårdarna skall upptaga verklig odling, göra jord-bruket mera intensivt, samtidigt som det förbjudits att efter en viss tid fortfarande bruka slätterängarna. När denna form för jord-bruk blivit mera genomförd, kommer den helt säkert att bli till stort gagn för jordbrukarna själva och kommer på samma gång att under-lätta en rationell renskötsel. Även i åtskilliga andra hänseenden ha statsmakterna iklätt sig uppoffringar för att främja renskötseln, särskilt inom Västerbottens län. Ett led i dessa strävanden är just denna kungl. proposition. I själva verket tror jag och med mig förslagets författare, att detta icke är annat än ett förtydligande av nu gällande lag. En lapp har icke rätt att slå sig ned på krono-mark och där bygga ett verkligt hus enligt nu gällande lag, och detta förslag innebär sålunda endast, att detta nu skrives ut direkt. Re-servanterna ha en annan uppfattning, och jag skall inte tvista med dem därom.

Jag ber ännu en gång att få betona, att det är inte riktigt, som herr Hellberg sade, att flertalet av Västerbottenslapparna redan slagit sig ned i den mening det här gäller. De ha uppfört åt sig fasta kåtor på sina sommar- eller höstvisten. Där ha de sina tillhörigheter samlade; i viss mening kan kåtan sägas vara deras hem. Ett antal renägarfamiljer har emellertid förvärvat sig nybyggen och t. o. m. i mantal satt jord. Somliga ha åt sig uppfört verkliga små stugor uppe i renbetestrakterna, och detta har ofta utvecklats sig så, att de upptagit ett jordbruk, ehuru ofta av ytterligt primitiv beskaffenhet; de ha skaffat sig ett par getter, en och annan gång också en ko. Denna bosättning i renbetestrakterna är emellertid synnerligen betänklig med hänsyn till renskötseln. Skall en god renskötsel kunna upprätthållas, tror jag att en sådan fortsatt bosättning uppe i dessa renbetestrakter bör och skall förhindras. Jag skall be att ytterligare få belysa detta. Om en lapp byggt sig en stuga, slagit sig ned som bofast och icke längre lever i kåta, är den första följden vanligen den, att de kvinnliga medlemmarna av familjen stanna hemma. De dricka sitt kaffe vid spisen och röka sin pipa och göra för resten ganska litet. Sedermera brukar utvecklingen gå därhän, att familjefadern också stannar hemma hos kvinnfolket. Intresset för renjorderna, som betar långt ifrån, slappnar allt mer och mer. Vaktningen av den överlåtes möjligen åt de vuxna sönerna och åt lejda drängar. Sålunda blir antalet vårdare alldeles otillfredsställande. Detta är en av anledningarna just till de ofta upprepade klagomålen från Västerbotten, att det finnes så få renvaktare. På grund av brist på renvaktare säger man sig icke kunna sköta sina renjordar. Därav, menar man, har den oordning uppkommit, som så småningom utvecklats sig, men som dock på sista tiden visat tecken till förbättring. Nå, skicka ut fruntimren och låt husbonden följa med renjordarna, då upphör detta missförhållande, då blir renskötseln bättre. Det hoppas jag, att andra kammaren skall hjälpa lapparna till.

En annan olägenhet, som bosättningen uppe uti renbetestrakterna medför, är att en bosättning från att vara tämligen obetydlig ofta utvecklas till en jordbrukslägenhet, och så har man konflikten mellan jordbrukarna och lapparna. Så länge den lilla stugan befinner sig i lappens hand, är det inte så farligt. Lappen har dels av rashänsyn och dels därför, att han inser svårigheten med renskötseln, ofta sett genom fingrarna med renskador. Men det dröjer inte länge, förrän jordbrukslägenheten övergår från lappens hand och hamnar i en bofast svensks. I själva verket är det så, att en stor del av de nybyggen, som nu innehavas av svenskar, ursprungligen upptagits av lappar, som på det sättet arbetat kan man säga till sitt eget folks ruin.

Nu säga reservanterna i lagutskottet, att det finnes ett bote-medel häremot; man kan förbjuda jordbruk i egentlig mening men ändå låta dem ha sin lilla stuga, där de få ha sina tillhörigheter samlade. Ja, först och främst, avhjälpes man därmed icke det missförhållandet, att familjen stannar hemma i stugan i stället för att

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

(Forts.)

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt tillrenbete i Sverige.
(Forts.)

vakta renhjorden. Det är svårt att kontrollera en sådan sak, och konflikter mellan jordbrukarna och lapparna kunna icke undvikas. Är det nu så, att denna bosättning — som dock ännu ej tagit den omfattning, som herr Hellberg gjorde gällande — skall få fortsätta ohejdat, kommer nog utvecklingen att gå därhän, att man en vacker dag står inför den situationen, att det gäller för statsmakterna icke längre att uppmuntra och stödja renskötelsen inom Västerbotten, utan att se till, hur man på ett så mjukt sätt som möjligt skall kunna avveckla denna näring. Det är givet, att detta icke kan ske annat än under svåra konflikter mellan jordbrukarna och lapparna och leda till ytterligt bekymmersamma villkor för lapparna själva. Om utvecklingen tenderar därhän, undrar jag huruvida man gör klokt att lyssna till en dagsopinion från lapparnas sida, ledd kanske från tämligen oansvarigt håll, i stället för att taga intryck från de män, som ägnat årtal av ett, jag tror mig kunna säga det, — jag räknar icke mig dit, jag har haft annat att göra på senare tid — verkligt djupgående studium av denna fråga, ett studium, som icke bara försiggått vid skrivbordet här nere i Stockholm utan under månadslånga vandringar genom alla dessa lapptrakter, under ideligt konfererande med varje särskild lapp. De personer jag nu talat om, känna personligen så gott som varje lapp uppe i dessa trakter. De ha mycket väl reda på deras syn på tingen, de ha klart för sig också, att lappen i mångt och mycket är ett barn. Han har inte så lätt att skaffa sig den vida framtidsvyn, han ser ofta nog mer till dagens bekvämlighet. Men därför skola väl vi, som kanske kunna anse oss vara något förståndigare och ha sett, hur utvecklingen gått, icke följa denna dagsopinion utan fatta ett klokt och förnuftigt beslut. Det skulle ett bifall till utskottsmajoritetens förslag innebära.

De renskötande lapparna ha av herr Hellberg framställts som förande en synnerligen bekymmersam tillvaro och han målade i ljusa färger den bekväma tillvaron vid spisen inne i stugan. Ja, jag tror, att det är en skäligen stor överdrift i detta. Dessa lappars förhållanden äro ingalunda så bekymmersamma, som vi här nere möjligen föreställa oss. Renskötelsen är en näring, som nog har sina stora risker, men rätt driven ger den sina utövare i regel en god, ofta nog riklig utkomst. Man har också velat framställa nomadlivet såsom en efterbliven tillvarelsform; man jämför den lapska och den svenska kulturen och säger, att lappkulturen är den svenska väsentligt underlägsen. Jag skulle vilja säga, att den är en *annan* kulturform, men därför behöver det ingalunda vara sagt, att den är den jämförliga svenska kulturen underlägsen. Den är en gammal kultur, som existerat långt innan de svenska bofasta levde däruppe. Oparitiska kännare av lappkulturen ge mycket tilltalande skildringar utav nomadlappen i sin prydno, och jag är själv inte alldeles utan erfarenhet i det avseendet. Jag har som landshövding i Norrbottens län haft tillfälle att rätt så mycket och i alla händelser på flera ställen komma i beröring med de verkliga nomadlapparna. Jag skulle vilja inbjuda en del av denna kammars ledamöter till ett besök i ett

lappläger, där den verkliga nomadkulturen ännu florerar. Jag tror, att ni inför den bilden skulle erkänna, att nomadlappen är en väl utrustad och väl avvägd människa och därtill en lycklig människa, som säkerligen icke på något sätt skulle vilja utbyta sin tillvaro mot den tämligen bekymmersamma, som nybyggarlappen i regel för. Nu menar man också, att livet i kåtan vare sig torvkåtan eller tältkåtan skulle medföra bristande kroppslig hygien, oordentlighet och dylikt. Ja, jag har varit inne i åtskilliga lappkåtor, och jag får säga, att renligheten och hyfsningen där ofta nog stå på en högre nivå än i en och annan nybyggarstuga. Det beror givetvis helt och hållet på individualiteten. Det finnes lappkåtor, där ordning och hyfsning göra sig gällande, det finnes naturligtvis sådana, där man kan konstatera motsatsen. Men det är alldeles givet, att härpå kan man icke bygga ett motstånd mot det kungl. förslaget. För övrigt tror jag icke heller, att man kan säga, att det är mera hälsofarligt att leva i kåta än i en bofasts stuga. Befolkningsstatistiken ger ingalunda någon anledning att draga någon sådan slutsats. Det förekommer visserligen emellanåt ögonsjukdomar bland lapparna, men de äro icke av så farlig beskaffenhet.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Kammaren torde finna, att jag för min del anser, att starka, mycket starka skäl tala för att man nu ifrån statsmakternas sida griper in mot den böjelse till bosättning, som särskilt i vissa lapptrakter på den senare tiden allt mer och mer gjort sig gällande. Det är också utav nöden, att detta ingripande sker med det allra snaraste. Om icke så sker, är jag rädd för att den uppräckning av renskötelsen inom Västerbottens län, som på sista tiden har kunnat börja konstateras, icke kan genomföras.

Det är också av synnerlig vikt, att när nu denna fråga förts fram, den icke blir undanskjuten. Skulle den undanskjutas, då tror jag, att konsekvensen blir följande. Bland de ännu nomadiserande lapparna, särskilt inom Vilhelmina socken, ha på sista tiden på grund av en viss agitation, som måhända verkat rent av massugererande, börjat yppa sig tendenser att slå sig ned såsom bofasta. Avslår nu riksdagens andra kammare i dag detta lagförslag och samtidigt säger: ni få komma igen med ett förslag i frågan, när ni tänkt på den litet bättre, då blir sannolika följderna. att lapparna begagna den korta frist, som skulle stå dem öppen, för att slå sig ned i renbetes-trakterna, och så ha vi det elände, som jag tidigare skildrat. För min del skulle jag sålunda mycket livligt beklaga, om kammaren nu icke fattade ett beslut i överensstämmelse med utskottsmajoritetens hemställan; och jag skulle för min del draga mig för att taga ansvaret för ett avslag.

Nu har man här sagt, att lapparna själva icke skulle ha blivit vederbörligen hörda uti denna fråga. Men lagutskottets ledamöter torde nog kunna upplysa om motsatsen. I själva verket har varje särskild lappby blivit hörd över de olika delarna i det förslag, som blivit framlagt. Lapparna i Västerbottens län ha hörts genom lappfogden därstädes, som förstär dem väl och behärskar deras språk. För övrigt både förstå och tala lapparna i dessa trakter svenska.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Man har i detta fall hört lapparna om deras mening vid de årliga lappmarknaderna i Åsele och Lycksele, vid vilka tillfällen det alldeles övervägande antalet lappar samlats. Man kan icke med något som helst fog påstå, att de icke ha klart för sig vad frågan gäller, helst denna fråga om rätt till bosättning eller icke inom lapptrakterna under den senaste tiden varit ytterligt livligt diskuterad bland lapparna själva. Lapparna ha således verkligen blivit hörda i frågan.

Men nu menar man, att formen för inhämtande av lapparnas mening uti detta fall icke varit den rätta; man har gjort gällande, att man bort anordna ett stort lappmöte i likhet med det möte, som nyligen ägde rum i Trondhjem. Först och främst vill jag säga, att man icke får överskatta betydelsen av dylika möten. Dit komma lappar från olika trakter, dessa förstå måhända icke ens varandras språk, och de leva ju för övrigt under ytterligt olika förhållanden. Man vann icke heller så stora resultat på det stora lappmötet i Trondhjem. Jag vill inom parentes tillägga, att det var ett ringa antal lappar, som besökte nämnda lappmöte, med undantag av de lappar, som bodde i trakten. Jag tror sålunda icke mycket på resultatet av sådana möten och speciellt icke, när det gäller den nu föreliggande lagstiftningen. För min del har jag dock ingenting emot, att när det gäller den stora revisionen av lapplagen, ett lappmöte anordnas. För den händelse jag skulle få något att säga därvidlag, skulle jag gärna medverka därtill. Men i den åberopade omständigheten kan icke på något sätt ligga anledning till ett uppskov i förevarande fall.

Jag tillåter mig sålunda varmt vädja till kammaren att icke uppskjuta denna fråga, utan att nu fatta ett positivt beslut i överensstämmelse med lagutskottets hemställan. Jag är viss om, att detta skall lända till både den jordbrukande befolkningens och lappfolkets sanna bättnad. Jag anser mig också här kunna tillägga, att ett bifall till utskottets hemställan skulle, enligt vad jag tror, i sin mån underlätta möjligheterna att åstadkomma en tillfredsställande uppgörelse i den mycket ömtåliga interskandinaviska lappfrågan.

Herr Gustafsson i Örebro: Herr talman! Den förste ärade talaren, herr Hellberg påstod, att han väl kände till lapparnas förhållanden, då han levat ibland dem, och han ansåg sig därför vara sakkunnig på detta område — och det må ju vara, att så är förhållandet. Jag kan för min del icke berömma mig av något sådant och delar säkerligen det ödet med flera av kammarens ledamöter, men med den kunskap jag fått om detta ämne genom att vara med om behandlingen inom utskottet av förevarande kungl. proposition, har jag kommit till det resultat, att Kungl. Maj:ts proposition är värd allt beaktande. Det var min mening, när jag begärde ordet, att jag skulle bemöta några påståenden av motionären, herr Hellberg, men efter det anförande, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet nyss hållit, är ju detta alldeles onödigt, då det ju delvis endast skulle bli ett upprepande av vad han här redan sagt, och jag skall därför avstå därifrån.

Jag skulle här endast vilja säga några ord, med anledning av

att utskottet i ett par punkter icke kunnat följa Kungl. Maj:ts förslag. Detta är beroende därpå, att vi inom utskottet tyckt, att Kungl. Maj:t här i sitt förslag kanske gått något hårdhänt tillväga. I fråga om dessa jordbrukande lappar, som ha s. k. skötesrenar, har Kungl. Maj:t i sin proposition ifrågasatt, att detta antal icke skulle få överstiga 20. Då dessa jordbrukande lappars jordbruk, såsom utskottet funnit och var och en kan förstå, är av mycket karg och svår natur samt lämnar en dålig avkastning, så har utskottet för sin del ansett, att de nog behöva någon s. k. binäring till jordbruket; och med hänsyn härtill har utskottet också funnit, att det antal renar eller 20 st., som lapparna enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle få, i många fall är alltför ringa. Utskottet har därför vidtagit den förändring, att jordbrukande lapp, som vill ha skötesrenar, skall med Konungens medgivande få ha ända upp till 50 renar.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Det är även en annan sak, som utskottet här tagit i betraktande. Det heter i Kungl. Maj:ts proposition, att om renägare dör, skall dödsboet icke längre än två år efter dödsfallet få behålla skötesrenarna. Det har inom utskottet upplysts, att även ibland lapparna förekommer det rätt ofta, att man lever i s. k. oskiftat bo, och man har fördenskull ansett det vara hårt, att, om t. ex. hustrun och barnen ha boet gemensamt, de skulle efter två år från dödsfallet frantagas denna rätt att hålla renar. Utskottet har därför gjort det tillägget, att så länge boet är oskiftat, skulle detsamma ha rätt att behålla skötesrenarna.

Detta är de enda ändringar, som utskottet vidtagit i Kungl. Maj:ts proposition, och jag tror, att desamma äro fullt befogade; efter det anförande, som här nyss hållits från statsrådsbänken, har jag, som sagt, icke något vidare att tillägga, utan ber endast att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i den form, vari den föreligger i lagutskottets förslag.

Herr vice talmannen, som under herr Gustafssons i Örebro anförande åter övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr R e h n, som yttrade: Herr vice talman, mina herrar! Då jag inom lagutskottet icke kunnat vara med om Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, så har detta skett egentligen med hänsyn till den bestämmelsen, som förbjuder lapparna att uppföra boningshus. Jag vill förutskicka, att vad jag här kommer att säga hänför sig egentligen till förhållandena i Västerbotten, emedan jag icke något närmare känner till, hur det i detta hänseende förhåller sig i Norrbotten och Jämtland. Förhållandet är, att i Västerbotten har en stor del av lapparna sedan lång tid tillbaka brukat åt sig uppföra en timrad stuga någonstädes uppe i fjälltrakterna på renbeteslanden. Där ha de kunnat uppehålla sig vissa tider av året; ibland, då betesförhållandena varit gynnsamma, har uppehållet kunnat utsträckas till hela hösten och en god del av vintern. Vid sina flyttningar neråt kustlandet är det vanligt, att lapparna hyra in sig eller få bo gratis

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbetes i Sverige.
(Forts.)

i bondgårdarna, och på det sättet ha dessa lappar kommit att för det mesta få bo i vanliga boningshus.

De lappar, som vant sig vid detta levnadssätt, motse nu med mycket bekymmer denna lagstiftning, som skulle tvinga dem att återgå till den gamla bostadsformen, kåtan, med alla de olägenheter, som det systemet har med sig. Jag skall icke upptaga lång tid med att försöka skildra dessa olägenheter. Jag antager, att även för den, som icke varit i tillfälle att se en lappkåta, bör det icke vara så svårt att föreställa sig, hur livet ter sig i en sådan bostad. Det finnes där icke ett fönster, som släpper in ljus, icke en stol, ett bord, en säng eller någon annan möbel, utan en granrisbädd på själva marken runt innanför kåtans väggar med några renhudar på utgör hela möblemanget; icke en eldstad finnes där med murad eller på annat sätt ordnad rökuppgång, utan elden göres upp på själva marken i kåtans mitt, och röken sprider sig över det hela för att söka sig ut genom en öppning, som finnes längst uppe i spetsen av själva kåtans topp. En av de mest allvarsamma olägenheterna härvid, enligt vad lapparna själva framhålla, är den skadliga inverkan, som röken i kåtan har på deras ögon. Den angriper och förstör synförmågan och åstadkommer i många fall fullständig blindhet. Det är icke ovanligt, att lappar som ständigt bott i kåta, på äldre dagar bli fullständigt stenblinda. Jag har icke varit i tillfälle att lära känna många lappfamiljer, det är endast helt få — och jag vill säga herr civilministern, att det är icke Wilhelminalappar, utan Tärna- och Sorselelappar, som jag känner — men bland dessa få familjer är det dock icke mindre än tre personer, som vid något högre ålder råkat i denna olycka att bliva fullständigt blinda, och många flera sådana fall har jag hört talas om.

Skälet till att nu vilja förbjuda lapparna att uppföra boningshus angives vara, att man därmed hoppas kunna minska anledningarna till konflikter mellan jordbruket å ena sidan och renskötseln å den andra. För min del kan jag icke fatta, att en timrad stuga i och för sig skall kunna vara mera hinderlig för renskötseln än en vanlig kåta på samma plats kan vara. Det är givetvis icke bostaden såsom sådan, utan odlingar, som hittills i många fall uppstått invid och i närheten av bostaden, som utgöra konflikthanledningarna. Men nog låter det väl tänka sig, att denna sak skulle kunna regleras på annat sätt — i värsta fall genom att förbjuda lapparna att odla jord i närheten av sina stugor och sålunda förhindra uppkomsten av nya *bosättningar* — utan att man berövade dem rätten att få uppföra sina anspråkslösa boningshus, där de kunde uppehålla sig tidvis på året, där de kunna sig ha liksom ett hem och där deras sjuklingar och åldringar kunna få stanna kvar och bo *något så när* som människor, sedan de icke längre orka följa med på de långa, besvärliga vandringarna mellan norska gränsen och bottenhavet. Ja, säger man, men i den mån som lapparna tillägna sig de bofastas levnadsvanor, förlora de hågen för nomadlivet, renskötseln blir icke lika god som förr, och detta har sina ogynnsamma verkningar såväl för lapparna själva som i nationalekonomiskt hänseende. Det är nomadlivet med dess

ytterst primitiva behov och levnadsvanor som passar bäst för lappen, säger man, där utvecklar han sina bästa egenskaper och där känner han sig lyckligast. Jag vill icke bestrida att det kan finnas ett visst fog för ett sadant påstående. Det är väl här som på alla andra områden, kan jag tro, att så länge man icke vet av något annat och bättre, kan man vara ganska belåten, hur anspråkslöst man än lever. Känslan av lycka över huvud taget beror nog icke så mycket på, hur man har det, utan fastmer på, hur man tar det. Jag håller icke för otroligt, att våra egna förfäder, vilka levde långt tillbaka i den grå forntiden, kände sig lika nöjda och lyckliga som vad vi nutids-människor i allmänhet kunna göra, men ingen skulle väl därför vilja ens sätta i fråga, att genom lagstiftning söka återföra oss till denna forntids okulturella utvecklingsståndpunkt. Även jag tror, att nomadlivet passar bäst för lappen, det har jag aldrig tvivlat på, men jag måste däremot uttala mina starka tvivel på möjligheten att uppehålla nomadlivet i *dess ursprungliga gestaltning* vid sidan av och tätt intill den mera moderna civilisationen och kulturen. Därvidlag tror jag, att man kämpar ganska fåfängt. Man strider nästan som mot en naturlag. Skall man i bostadsfrågan tvinga lapparna att återgå till kåtsystemet såsom den enda lagliga bostadsformen, då fruktar jag, att lapparna på vissa orter åtminstone komma att överge både kåtan och nomadlivet, vilket jag anser skulle vara till skada för lapparna själva, liksom det naturligtvis även ur national-ekonomisk synpunkt är ofördelaktigt. Denna tankegång har också föredragande departementschefen varit inne på, då han säger, att särskilt skogslapparna och en del bofasta men renskötande lappar i Jämtlands län synas sakna förmåga att återgå till förfädernas levnadssätt i kåtor och till verkligt nomadliv.

Med denna grundsyn på lappfrågan kan jag icke vara med om bestämmelser, vilka söka tvinga lapparna att överge ett system, som de under ganska lång tid, ja, man kan säga åtminstone under någon mansålder vant sig vid och till vilket de anse sig äga en viss sedvanerätt, även om måhända någon i lag skriven juridisk rätt därtill icke kan påvisas. För övrigt tror jag, att det förhåller sig så med denna sak, att statsmakterna icke tagit ställning till frågan om lapparnas rätt att uppföra boningshus i den ena eller andra formen, och i varje fall har det tolererats, och lapparna ha opåtalat från myndigheternas sida fått uppföra dessa boningshus.

Nu medger visserligen lagförslaget, att de lappar, som vid detta års ingång redan skaffat sig boningshus ovanför odlingsgränsen med eller utan odlingslägenheter, skola där få kvarsitta till sin död, men den yngre generationen, som nu eller framdele står i begrepp att övertaga sina föräldrars näringsfång, tvingas då att återgå till ett annat levnadssätt, än vad de från barndomen vant sig vid, de tvingas att antaga föräldrade levnadsvanor, som de anse höra till en längesedan svunnen tid.

Innan jag reste hit till riksdagen i januari, hade lapparna redan hunnit ned till kusten; några lappfamiljer uppehölo sig i den by, där jag bor, och jag hade besök av männen, som bevekande bådo mig, att

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

jag skulle göra vad jag kunde för att åstadkomma någon ändring i detta avseende i det förslag, som förelåg från de sakkunniga, så att de icke skulle utestängas från rätten att få ha sina små boningshus uppe i renbeteslanden. Man kan förstå deras bekymmer och oro inför dessa framtidsutsikter, och det är också därför, som lapparna nu förbereda detta allmänt omtalade lappmöte för att överlägga om bästa sättet att kunna få denna och andra för deras existensmöjligheter så viktiga frågor belysta och ordnade på ett ur deras synpunkt så fördelaktigt sätt som möjligt.

Utskottet ställer sig ju icke heller avvisande till den tanken, och även herr civilministern var ju med om, att ett dylikt lappmöte borde hållas. Utskottet väntar sig ju visserligen icke något egentligt resultat av ett sådant, men det vill dock, att myndigheterna genom beviljande av bidrag av statsmedel skola underlätta hållandet av ett sådant möte, innan den allmänna revisionen av lapplagen skall äga rum. Jag tror dock, att om vi nu gå med på detta förslag, det då skall visa sig, att detta möte hålles något för sent. Den mest vägande och den mest grundläggande principen i hela lappproblemet är ovillkorligen enligt mitt förmenande just frågan om lapparnas rätt att ha boningshus eller om de skola tvingas tillbaka igen till det urgamla kåtsystemet.

Då jag icke hittills vare sig genom läsningen av den kungl. propositionen eller av vad som förekom vid ärendets behandling inom utskottet liksom ej heller av det vi nu hört här i kammaren kunnat bli övertygad om, att saken brådskar så alldeles enormt, att icke frågan skulle tåla ett uppskov till ett annat år, på det att lapparna således skulle kunna bli i tillfälle att framkomma med sina meningar och framlägga de förslag, som de själva anse vara de bästa, har jag icke kunnat vara med om den hemställan, som utskottets majoritet har gjort, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Rehn förenade sig herr *Bergman*.

Vidare anförde

Herr *Wikström*: Jag förmodar att kammaren tycker, att det nu ordats nog i denna fråga, men det må väl ändå vara ursäktligt, om vi, som i hög grad intressera oss för denna fråga och som anse, att ett beslut i överensstämmelse med utskottets här gjorda hemställan skulle vara olyckligt, nu vilja begagna tillfället att ge uttryck för våra synpunkter för att om möjligt påverka kammaren att fatta ett beslut i den riktning, som vi för vår del härvidlag anse vara den riktiga.

Jag tycker för min del, att både i det föredrag, som vi förut varit i tillfälle att åhöra rörande denna fråga, och i det anförande, som herr civilministern här hållit, kan man spåra en viss tendens att liksom vilja skymma undan betydelsen av den grundsats, som här är uttryckt i slutet av § 1 i det föreliggande lagförslaget, där

det kort och gott heter: »— — — ej vare dem dock på grund av detta stadgande tillåtet att uppföra boningshus.»

Herr civilministern uttryckte sig så, som om här endast skulle vara fråga om att tillse, att icke lapparna utan någon som helst kontroll skulle få uppföra bostäder inom de verkliga renbetesmarkerna, och han påpekade, att detta förbud icke skulle drabba någon enda av den nuvarande bofasta lappbefolkningen. Ja, detta må ju vara riktigt i och för sig, men faktum är dock, att denna lag förbjuder uppförandet av nya bostäder, och ett annat faktum är, att avsikten med hela denna lagstiftning är att för framtiden omöjliggöra förenandet av renskötsel med fast bosättning. Detta går såsom en röd tråd genom hela den kungl. propositionens motive-ring, och i slutet av sitt anförande fastslog också herr civilmini-stern, att han ansåg det nödvändigt, att staten »riktade sig emot den böjelse till bosättning, som förefunnes hos lapparna». Utskottet har också i sitt utlåtande läst ut den kungl. propositionens mening i detta avseende, när utskottet å sid. 9 säger: »Det ena är det, att såsom å sid. 16 i propositionen framhålles, uppförandet av ett bo-ningshus så småningom medför den därav upptagna lägenhetens utveckling till jordbruksfastighet och därigenom den stadigvarande bosättning, man velat hindra. Det andra skälet torde vara, att då lapparna anskaffat boningshus åt sig, de städse visat sig ägna mindre intresse åt renskötseln.» Det är detta, som är hela pudeln kärna. Man har ansett, att bosättningen i fasta bostäder gör lap-parna mindre lämpade för renskötsel, och därför vill man genom lagstiftning förhindra dem att åt sig uppföra fasta bostäder.

Denna lappfråga är ju gammal, och den har givit statsmak-terna åtskilligt att göra under flera tital av år, och man har på olika sätt inriktat strävandena på att underlätta just renskötseln. För det första har man sedan länge vidtagit åtgärder, som avse att avstänga ett visst område inom lappmarkerna uteslutande för ren-skötsel. För detta ändamål tillkom den s. k. odlingsgränsen, som utgör en på kartan uppdragen gräns, som dock icke i verkligheten be-tecknar gränsen för ett särskilt område, inom vilket odling och jordbruk skulle vara olämpligt eller omöjligt. Man har även vid-tagit andra åtgärder, som gå direkt ut på att undanröja konflikt-anledningar och intressesatsar mellan den bofasta nybyggarbe-folkningen å ena sidan och lapparna å andra sidan. Dessutom har på sista åren framträtt en annan riktning i dessa strävanden, en strävan som går ut på att »konservera» själva lappkulturen, att av-stänga lapparna från närmare beröring med svensk civilisation och att söka kvarhålla dem icke blott i deras kåtor, utan även i den tanke- och känslövärld, vari de såsom nomader uppfostrats. I det avseendet kan man ju peka på den skolreform, varom den förste talaren här yttrade sig och som avser icke blott själva sättet för undervisningen, utan även går ut på att sovra själva materialet för undervisningen. Jag kan i detta stycke hänvisa till en artikel av professor Wiklund, vilken artikel i förgår var införd i Stockholms Dagblad, och vari denne just erinrar om denna strävan. Nu är

Ang. ändrin-
gar i lagen om
de svenska
lapparnas rätt
till renbete i
Sverige.
(Forts.)

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbetes i Sverige.
(Forts.)

det meningen att taga ytterligare ett steg i den riktningen genom att med lagstiftning förhindra, att lapparna slå sig på fast bosättning. Det gäller ju här något, som alldeles självklart är djupt ingripande i deras liv, och man må icke undra på, att de känna sig oroliga och åtminstone göra anspråk på att få ha ett ord med i laget, innan en sådan lagstiftning genomföres.

Jag skall här be att i förbigående få ge uttryck åt några av mina personliga synpunkter beträffande Västerbottens lappar. Jag ber även för min del att, liksom herr Rehn, få understryka, att vad jag här har att andraga hänför sig till de förhållanden varunder lapparna i Västerbotten leva; lapparnas förhållanden i Norrbotten känner jag för litet till för att därom kunna över huvud taget yttra mig. Vad först beträffar den odlingsgräns, som här är dragen i Västerbotten, så är det ju alldeles klart att den, såsom jag redan sagt, icke betecknar att i området ovanför densamma varje odling skulle vara omöjlig eller olämplig. Tvärtom kan jag säga att jag vet, att inom stora vidder ovanför denna odlingsgräns finnas alldeles utmärkta förutsättningar för kolonisation och jordbruk, när blott kommunikationerna där en gång bliva sådana att man från den synpunkten kan tänka på bosättning därstädes. Det finnes redan nu långt ovanför odlingsgränsen nybyggare, vilka genom många miles ödebygd äro avstängda från kommunikationer, landsvägar och vägar över huvud taget, men som dock där leva och uppföda en stor barnskara och reda sig relativt bra på sitt jordbruk. När inlandsbanan en gång kommer genom dessa trakter, är det alldeles säkert, att mycket stora områden av dessa trakter ovanför odlingsgränsen komma att tagas i anspråk för kolonisation, odling och beboende, om det tillåtes av statsmakterna. Nu har emellertid lagstiftningen under många år gått ut på att utestänga och omöjliggöra bosättning. Vi ha en kungörelse av juni 1909 och en av juni 1915, som fastslå grundprincipen, att det får icke äga rum vidare kolonisation ovan den s. k. odlingsgränsen.

Jag tror, att det finnes områden i dessa dalgångar, i de djupast belägna fjälldalarna inom Västerbotten, som kunde koloniserats ända upp emot norska gränsen. Så finnes det naturligtvis ändå kvar åtskilliga fjällvidder, som icke lämpa sig för jordbruk utan endast för renskötsel. Jag tror icke det går att genom lagbud och konstlade bestämmelser utestänga den naturliga utvecklingen inom dessa bygder. Man kan möjligen något årtionde försena och förhindra utvecklingen, men det kommer förr eller senare därhän, att dessa trakter måste upplåtas för kolonisation. Jag tror dock, att även sedan detta skett, skall det finnas utrymme för åtskillig renskötsel på fjällvidderna. Därom kan jag dock icke yttra mig bestämt, men det står för mig klart, att om det icke är möjligt att uppehålla renskötseln i Västerbotten, sedan utvecklingsmöjligheterna ur kolonisationssynpunkt tillvaratagits, så måste renskötseln vika och icke den svenska kulturen.

Jag skall be att få göra några inkast i anslutning till vad herr civilministern sade. Han snuddade vid frågan om hälsosynpunkten

i kätalivet. Herr Rehn pekade på, att i ett avseende är det ådaga- lagt av erfarenheten, att detta kätaliv är hälsofarligt, nämligen för synen. Det är mycket vanligt bland den nomadiserande lappbe- folkningen att lapparna bli blinda vid mycket tidig ålder. Man träffar ofta på blinda i 40—50 års åldern. Jag har också hört uppgivas, att reumatiska sjukdomar och andra åkommor äro mycket vanliga bland denna befolkning, och det förefaller mig troligt och naturligt, när man känner till, huru lapparna leva sitt nomadliv. Jag skulle vilja hemställa, när det är fråga om åtgärder att tvinga en viss slags bostadsform på en befolkning, om det icke vore skäl i att höra sakkunskapen även här. Såvitt jag vet ha icke hälso- vårdsmyndigheterna i något avseende hörts i fråga om hälsofarlig- het eller icke hälsofarlighet, då det gäller kätalivet. Jag tycker verkligen det vore skäl att göra detta även här, liksom i andra liknande fall.

*Ang. ändrin-
gar i lagen om
de svenska
lapparnas rätt
till renbete i
Sverige.
(Forts.)*

Herr civilministern värdjade varmt till kammaren att icke taga hänsyn till »en dagsopinion bland lapparna». Han påpekade, att agitationen, motståndet mot lagen, sannolikt utgick från »tämligen oansvarigt håll». Jag tror för min del, att det är ett argument, som passar i första kammaren och för första kammarens majoritet, där man i stor utsträckning hyllar den grundsatsen, att vi de »vise och förståndiga» i Stockholm, vi skola stifta lagar, och det har mycken liten betydelse vad de tänka och tycka, som skola efterleva lagarna. Det är tillräckligt att se till, att man har tillräcklig polismakt och andra exekutiva maktmedel för att bringa lagen i tillämpning. Jag tror dock, att det i denna kammare finnes större resonans för den synpunkten, att det icke är betydelselöst vad den befolkning tänker, för vilken man lagstiftar i ett på dess intima liv så ingripande område som detta, och att man låter befolkningen framlägga sina synpunkter och göra sin mening gällande. Det be- höver icke betyda, att vi blint skola följa deras mening, men vi böra giva dem rätt att få fram sina meningar till riksdagen, till det beaktande de kunna befinnas förtjäna. Det tycker jag är en billig begäran.

Jag skulle även, i vad det rör Västerbottenslapparna, vilja pro- testera mot försöken att framställa dem som några sorts otillräk- neliga stora barn, som icke ha förstånd att bedöma sitt eget väl och bästa. Det håller icke streck. Det finnes mycket intelligent folk bland dessa lappar, och de stå icke på en sådan kulturellt låg nivå, som man här söker göra gällande. Jag ber att åtminstone få åbe- ropa en av dessa »stora barn», nämligen Torkel Tomasson. Han har i sin ungdom levat nomadens liv och deltagit i renskötsel, men han har studerat och tagit juris kandidatexamen. Han är sålunda examinerad jurist, och i denna hans örenskap torde väl hans mening böra tillmätas åtskilligt avseende. Han har i brev till ledamöter av riksdagen varnat för antagandet av denna lag, som han anser vara olycklig. Jag tror också för min del, att det ur flera synpunkter skulle vara olyckligt, om riksdagen i en hastig vändning skulle fastslå denna ytterst viktiga princip, som det här är fråga om.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Herr civilministern överraskade med att ställa lappkulturen på nästan samma nivå som den svenska, och jag skall icke göra invändning mot det, fast det kanske vore åtskilligt att säga därom. Det må vara hur som helst med det, men när det visar sig tendenser bland lapparna att övergå till den svenska kulturen, anser jag det icke finnas skäl att genom tvångsåtgärder förhindra detta. Jag tror för övrigt, att lappfrågan ordnas bäst och riktigast och lämpligast genom att man så långt det låter sig göra, jämnar vägen för övergången. Det gäller speciellt Västerbottens lappar, ty det lär nog gå så att den lappstam, som där bygger och bor, ändock så småningom kommer att försvenskas.

Jag skulle vidare vilja säga ett ord beträffande talet om att »lapparna ha hörts». Hur ha de hörts? Jo, det har kommit en lappfogde eller en annan ämbetsman, som sammankallat lapparna till ett sammanträde vid en marknad eller annan utsatt tidpunkt. Där har denna digra lag föredragits. Jag vädjar till kammaren, om det finnes rim och reson i att vänta, att folk, som icke äro vana att tagas med sådana här lagparagrafer, skola på rak arm kunna sätta sig in i innebörden av ett dylikt lagkomplex. De »yttranden», som det här är fråga om, äro i realiteten utan varje värde. Knappt ens riksdagen skulle vara i stånd att avgiva ett verkligt omdöme om ett lagförslag efter en sådan »granskning» som man under en kort stund tillåtit för lapparna.

Nu hotas det vidare med den stora risken av avslag eller av att saken uppskjutes. Risken skulle vara, att lapparna skulle skynda sig att bygga en massa bostäder inne i lappmarken. Jag frågar då, hur hänger det tillsammans med att herr civilministern anför i propositionen och starkt tryckte på i början av sitt anförande, att enligt nu gällande lag ha lapparna *icke rätt* att bosätta sig där? Att man hävdar en annan mening berodde på misstag. Så vitt jag förstår är det så, att om de icke ha rätt enligt svensk lag att bosätta sig där, då ha väl myndigheterna i all världens namn rätt förhindra, att en massa bosättningar sker till nästa år. Dessutom vill jag säga, att om det visar sig, att lapparna äro så angelägna om att skaffa sig fasta bostäder, att de rusa till och vilja uppföra bostäder masstals under detta år, då visar det väl, att tendensen, att viljan till fast bosättning är så stark, att det är ännu farligare än eljest att söka genom lagparagrafer förhindra det. Det kommer icke att ha lyckliga följder att söka på det sättet sätta stopp för en naturlig utveckling.

Vad vi emellertid inrikta oss på i första rummet, det är att få uppskov, så att lapparna få rätt och möjlighet att yttra sig över förslaget, att få ett ord med i laget och framlägga sina synpunkter på saken. Och jag tror att det icke föreligger ringaste våda att göra det. Det talas här i dessa dagar så mycket om nationaliteternas rätt. Jag tror, att respekten för den lapska nationalitetens rätt kräver, att riksdagen visar att den icke vill lagstifta rörande lapparnas mest intima levnadsförhållanden, samtidigt som man för-

vägrar dem att yttra sig över det lagförslag, som det rör sig om på sätt de själva finna lämpligt.

Jag hoppas livligt, att kammaren åtminstone bifaller reservationen. Jag skulle för min del vilja gå ett stycke längre. Beträffande den lagstiftning, man inom utskottet enat sig om, har jag icke kunnat undgå att finna att den tillkommit på rätt lösa grunder. Den är en kompromiss. Meningarna ha varit vitt skilda, och jag tror, att frågan skulle ha gott av att ligga till sig. Jag tänker att riksdagen icke är benägen att gå med på bosättningsfrågan, och jag tror, att myndigheterna skulle taga det med stort lugn, om då även det övriga faller. Jag tillåter mig därför, herr talman, yrka avslag på hela lagen. Jag kommer naturligtvis i första rummet att rösta för det yrkandet, men ifall riksdagen icke går med på det, hoppas jag i varje fall, att kammaren bifaller reservationen, för vilken jag i andra hand kommer att giva min röst.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Sedan herr talmannen återkommit och ånyo övertagit ledningen av förhandlingarna, yttrade

Herr Schotte: Herr talman, mina herrar! Jag skall tillåta mig att yttra några ord om den springande punkt i föreliggande lagförslag om vilken olika meningar rått inom utskottet och detta ur mera principiell synpunkt och med avseende å renskötseln i södra Västerbotten, såvitt det hittills varit mig möjligt att bilda mig ett omdöme om förhållandena rörande denna näringsgren.

Det torde vara otvivelaktigt och av alla erkänt, att vissa missförhållanden vidlåda renskötseln i dessa trakter och det på såväl svensk som norsk sida. Huvudorsaken torde vara att söka i den bristande bevakning och tillsyn över renhjordarna, som, på sina håll åtminstone, tagit sig uttryck. Detta beror i mycket på bristen på arbetskraft, vilken också är kännbar för lapparna. En viss maklighet har kanske också bidragit till, att benägenheten för bosättning å renlanden ökats och att intresset för den vida kringvandrande renhjorden därmed minskats. Det är, såsom påpekats, så, att vissa av familjens medlemmar genom bosättningen lätt dragas att stanna hemma och icke följa med renarna. Det är dock icke tillräckligt, att husfadern med de vuxna sönerna och drängarna vårda renhjorden. Det är här, som på jordbrukets område, nödigt, att även kvinnorna deltaga i arbetet; och när renskötseln icke som förut blivit en *hela* familjens angelägenhet, så har arbetet med renvården blivit alltför splittrat. Bevakningen av renhjorden har blivit försvårad och överlämnas alltför ofta åt ett fåtal renvaktare, vilket å sin sida lett till, att bevakningen blivit sämre än förut och att renarna förvildats och orsakat större skador än förut å de bofastas egendom. Av allt detta har följt en sammanblandning av renhjordarna, något som kanske är det mest utmärkande draget för renskötseln i dessa trakter under senare tid. Att det är maktpåliggande att bevaka dessa stora renhjordar och att avhålla dem från skadegörelse av de bofastas ägor, torde utan vidare vara klart. Med hopförandet av stora hjordar har bildats

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

en stordrift, som på detta område måhända medfört större olägenheter för de mindre företagarna än på andra områden. De fattiga lapparna med mindre hjordar kunna icke hushålla med renarna för slakten på samma sätt som ägarna till de stora hjordarna, vilka senare ägare bättre kunna övervaka, att de mest lämpliga renarna uttagas vid slakt. Renmärkningen försvåras också, såsom redan påpekats; omärkta kalvar säljas för byns gemensamma räkning. De fattiga få sälunda i förhållande till de rika renägarna bära en opropotionerligt stor tunga av rensköteln såsom helhet betraktad, eller också bli de nödsakade lämna sina hjordar nära nog vind för våg. Om sådana förhållanden fortfara att utveckla sig i samma riktning som hittills, så uppstå säkerligen åtskilliga svårigheter både för lapparnas renskötsel, i det att renbeteslanden inkräktas av bosättningar, som även för nybyggarna, vilkas ägor skadas och som för detta kräva avsevärt skadestånd. Både för lapparna och nybyggarna kunna dessa förhållanden komma att medföra svåra slitningar.

Nu frågar man: vilket botemedel skall tillgripas mot dessa missförhållanden? Det kan vara svårt att säga; det är ett mycket grannliga och ganska invecklat spörsmål. Men såvitt jag kan bedöma saken — vilket hittills skett uteslutande ur mera teoretiska grunder, då jag icke på ort och ställe kunnat bilda mig ett omdöme i saken — torde botemedlet i stort sett icke kunna vara annat än att *antingen* söka förhindra eller reglera ytterligare bosättning och därmed i görligaste mån kvarhålla lapparna vid det nomadliv, som är det för dem och rensköteln mest gagnande, *eller ock* i viss mån avveckla fjällrensköteln i södra delarna av Västerbotten.

Det första alternativet, eller förbud mot okontrollerad bosättning, kan genomföras mer eller mindre strängt. Det är tydligt, att bosättning i varje fall icke kan och icke behöver *helt* förbjudas. Det har t. ex. varit praxis, att orkeslösa lappar, som icke kunnat följa med vid flyttningarna, haft rätt att uppföra fasta bostäder. Detta har hittills vanligen tillgått så, att den gamle lappen slagit sig ned vid en fiskrik sjö och levat av fiske och jakt samt på avkastningen av de renar, han kunnat haft kvar och som skötts av anförvanter eller bekanta. Dylik bosättning medges nu uttryckligen i förevarande lagförslag. Men det finnes kanske även andra fall, då en bosättning kan medgivas utan skada för rensköteln. Viktigast för lapparne är att få de egentliga renbeteslanden fria från nybyggen; de trakter, som lämpa sig för odling, följa naturligt nog i allmänhet floddalarna. Fall finnas således utan tvivel, då bosättningen bereder verkliga hinder för rensköteln, och fall, då renarna skada och nära nog förhindra ett nybygges rationella skötsel.

Det andra alternativet att komma till tillfredsställande förhållanden är en viss avveckling av rensköteln i ifrågavarande trakter av Västerbotten. En allmän bosättning å renbeteslanden torde man få anse vara oförenlig med rensköteln, som i dessa trakter kräver, icke blott att renarna höst och vinter drivas ända till kustlandet, utan även att de om somrarna söka sig bete i Norge på närmast intill Kölen liggande fjäll och floddalar och som därför på-

kalla renarnas bevakande under dessa vandringar. Och när det uppkommit en viss sedvana, att lapparna utan invändning från myndigheternas sida fått bygga stugor, så är det nog icke så lätt, som den föregående talaren trodde, att hädanefter kunna förhindra eu bosättning å områden, där sådan bosättning ej kan medgivas utan skada för lapparna själva. Jordbruk och renskötsel torde, i vad det är fråga om en mera betydande renskötsel vara i dessa trakter ganska oförenliga. Upptagande av nybyggen kan så småningom föra med sig förbud för fjällrenskötseln eller åtminstone en betydande inskränkning i rätten att hålla renar. Nu känner väl var och en, att lappen som jordbrukare är, åtminstone i den första generationen, underlägsen lappen som renskötare. Man kan sålunda räkna med sämre nybyggen med sämre avkomst, om renskötseln nedsättes till ett minimum. Däremot står det å andra sidan fast, att en utvecklad renskötsel, om den bedrives rationellt och har tillfälle till betesmarker *såväl* i Sverige *som* i Norge, är en lönande näring, och att vissa fjällvidder i dessa trakter icke kunna privatekonomiskt eller nationalekonomiskt lämna något utbyte utan renskötsel.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Det synes därför som om goda skäl tala för att på sätt som i den kungl. propositionen och utskottets utlåtande föreslagits göra ett försök med att förbjuda bosättning å renbeteslanden. Men uppenbart är, att en sådan lagstiftning icke bör läggas så, att bosättning i varje fall förhindras. En lag av antydd art bör tillämpas mjukt och teorier icke ställas hindrande i vägen för ett efter praktiska hänsyn lämpat förfarande i de olika fallen. Men en kontroll över bosättningen måste i allt fall anses vara behöflig.

Man frågar sig: skall ett försök att på lagstiftningens väg hindra skadlig bosättning lyckas? Har det visat sig, att tendenserna att övergiva nomadlivet gått så långt, att ett dylikt förbud kommer för sent? Jag vågar härom icke uttala något omdöme. Från allmänna synpunkter kan jag icke förstå annat, än att, om renskötseln icke skulle få fortbestå för lapparne i dessa trakter, detta för dem skulle medföra mycket ökade utkomstsvårigheter. Lapparna skulle säkerligen komma att intaga en mycket sämre ställning såsom nybyggare, möjligen med en ringa renskötsel till stöd, än, som nu, såsom huvudsakligen renskötare och med betydande hjordar i sin ägo. Men det är möjligt, att vad man kallar »kulturen» gör, att nomadlivet blir omöjligt att i längden upprätthålla i dessa trakter. Ytterst kommer det att bero på lapparna själva i vilken riktning utvecklingen kommer att gå, om det skall lyckas att upprätthålla en rationell renskötsel i förevarande nejder eller om det blir nödvändigt att så småningom skrida till en avveckling av renskötseln.

Herr L i n d h a g e n : Jag har begärt ordet för att i någon mån bemöta herr civilministerns anförande. Herr civilministern började med att i korthet redogöra för i vad mån han kunde vara sakkunnig på detta område och varför han gripit till ordet i stället för justitieministern. Som herrarna torde förstå av det lilla jag kan komma att säga, är också jag diletterant på detta område. Jag har i hög-

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbetes i Sveerige.
(Forts.)

sta domstolen föredragit den nu gällnade lapplagstiftningen i slutet på 1890-talet, sedan har jag såsom ledamot i Norrlandskommittén varit i tillfälle att i lappmarkerna något studera frågan och i kommitténs betänkande gjort lappfrågan till föremål för särskild framställning, och slutligen har jag i lappfrågor varit motionär då och då med växlande framgång. Detta behöver icke betyda så mycket, men i alla fall är jag väl ungefär lika sakkunnig som civilministern, och det var det jag ville komma till.

Herr civilministern började med att helt allmänt säga, att herr Hellbergs anförande vimlade av misstag, men sedan inlät sig civilministern icke närmare på dessa misstag. Detta visar en viss svaghet i ståndpunkten, ty man brukar lätt gripa till sådana överord, när man icke är fullt säker på sin sak. Jag tycker icke, att det vimlade av misstag i civilministerns anförande — jag vill icke använda ett sådant uttryck — men jag skulle vilja säga att det var grundat på förbiseenden.

Själva utgångspunkten visade också grunden till detta förbiseende. Herr civilministern började såsom en utmärkt representant för vår materialistiska tid med att tala om den nytta, man kunde ha av renbetesfjällen, och framhöll att om på dem tillräckligt många renar lämpligen utfodrades, detta skulle kunna skapa ganska stora materiella värden för landet. Men det stora förbiseendet var, att han icke vidrörde lapparnas mänskliga rättigheter och i vad mån de nationalekonomiska värdena kunna gå ut över lapparnas människovärde. Det förbiseende han alldeles såsom barn av sin tid, ty dessa förbise alltid människovärdet för penningvinsten. Det är just häri skillnaden mellan mig och herr civilministern ligger. Jag går så långt, att jag säger, att man genom att trygga lapparnas människovärde som nomadfolk visar, att man följer med sin tid. Om lagstiftningen utgår härifrån, så bör den skapa sådana förhållanden, att dessa värden tillgodoses. För min del hoppas jag att en sådan politik skall kunna förenas med renskötselns upprätthållande. Skulle mot min förmodan oöverbinnerliga svårigheter härvid uppstå, nödgas man se till, att detta nomadfolk, om det självt så vill, beredes tillfälle att övergå till den s. k. civilisationen, ehuru jag icke vill säga att häri skulle ligga någon särskild lycka; men man kan icke stå emot det oundvikliga.

Herr civilministern framhåller, huru förvekligade lapparna och även deras familjer skulle bli genom att bo i hus i stället för att leva som deras fäder gjort. Jag vet icke varför endast vi svenskar skola få bli förvekligade, ty det ha vi blivit. Svenskarna voro, innan den moderna tiden och stationssamhällena tillkommo, ett verkligt kärnfolk. Men icke skola vi därför önska, att det icke bygges järnvägar. Herr civilministern har ju själv på sitt sätt bidragit till detta förvekligande genom sitt arbete för åstadkommandet alltjämt av nya järnvägstationer, och att då uppdraga andra regler för lapparne — som också äro svenska undersåtar ehuru de blivit underkuvade och äro vårt enda underkuvade folk — det kan jag icke finna någon särskild anledning till.

När den internationella frågan fått sin lösning, *da*, sade herr civilministern med en betecknande punktering, är tiden inne för den inre lappfrågans allmänna revision. Men varför det? Är det icke att ställa saken på huvudet? Skall man först lösa den internationella frågan och sedan göra en revision av den inre lappfrågan? Jag kan icke tänka mig annat än att dessa frågor helst höra tillsammans och böra lösas i samband med varandra. Den kungl. propositionen visar för övrigt, att civilministern i själva verket gått rent av motsatt väg och ansett — vilket dock är en förnuftigare ståndpunkt, än den han uttalade här — att den inre svenska lappfrågan bör lösas först innan man går till den internationella, om man icke vill taga dem samtidigt, vilket jag tycker är det rationellaste.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbetes i Sverige.
(Forts.)

Här kommer som sagt en proposition, som vill lösa den inre lappfrågan innan man kommer till den allmänna revisionen. Varför skall man då vänta med den allmänna revisionen, såsom något som kommer efteråt, när man dock nu går in på det allra vitalaste och löser detta i förväg? Ja, då kommer herr civilministern med sina auktoriteter, inför vilka vi skulle falla till föga, utan att ägna vårt eget omdöme något slags erkänsla. De ha sagt att det visst icke är meningen att nu lösa någon grundläggande lappfråga. Men där tror jag man slår blå dunster i ögonen på oss. Ty är det icke meningen att lösa den vitalaste frågan, då man exempelvis vill avgöra nu och för all evighet, om renskötande lappar skola få bo i hus eller icke och till på köpet i lagens övergångsbestämmelser stadgar att redan gjorda bosättningar skola efter innehavarens och hans hustrus fränfalle borttagas. Är det icke att avgöra just den vitalaste delen, då man längre fram skall reglera förhållandet emellan dem, som få driva jordbruk, och dem, som icke få driva jordbruk, och så uppställer den regeln, att i tredje generationen få de välja mellan renskötsel och jordbruk å hemman och nybyggen. Man löser först bostadsfrågan för de renskötande lapparna däruppe, som vilja driva renskötsel och ofta ha ett litet hus och en liten odling o. s. v. Den frågan löser man så, att den nuvarande innehavaren och hans hustru få bo kvar i lägenheten, så länge de leva, men sedan skall lägenheten bort, och kronan är så brutal till och med, att den icke ger någon ersättning, utan då innehavarna enligt den rena juridiken förmenas icke haft rätt att uppföra huset, med eller utan odling, skola de icke ha någon ersättning. Sedan är meningen att de barn, som uppfostrats i denna veklighet, skola tvingas ut i ett ursprungligt nomadlivs tillvaro, som deras fäder eller förfäder för länge sedan övergivit. Tror någon, att när en proposition kommer med ett sådant innehåll, man på god tro skall säga: Det är naturligtvis alldeles utmärkt praktiskt ordnat och går mycket bra! Vi böra åtminstone be att få vänta till den allmänna revisionen kommer, innan vi medgiva, att något sådant går för sig.

När herr Rehn okonstlat och överraskande i lagutskottet frågade: Ja, men de där barnen, som uppfostrats till den påstådda vekligheten, vilja herfarna att de skola giva sig ut i vår tid i det ursprungliga nomadlivet? så var det en av herr civilministerns ivrigaste an-

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

(Forts.)

hängaren från första kammaren, som ropade: »Nej, det går aldrig.» Men sedan har denne medlem av utskottet icke brytt sig om detta naturliga utbrott av ett sunt förstånd. Så mycket begripa vi nog, att det är två av lappfrågans allra vitalaste spörsmål, som här avgöras.

Nu talar man också om de stora, ja ibland förvildade renhjordarna. Men icke behöva väl lapparna därför oundgängligen åläggas att återgå till det ursprungliga tillstånd, som de för längesedan lämnat, eller hindras bo i hus. Det kan väl tänkas även andra utvägar. De förvildade renhjordarna ha tillkommit delvis genom 1898 års lagstiftning, som upphävde gränslinjerna mellan lappbyarna, så att renarna fördes tillsammans.

Alla myndigheter ha tillstyrkt ifrågavarande förslag, säger propositionen triumferande, och enahanda uppfattning har uttalats även av de norrbottnomader, som behållit det ursprungliga levnadssättet. Den kungl. propositionen understryker däremot icke i motiveringen, vad som framgår av propositionens redogörelse, nämligen att alla lappar i Västerbotten, de flesta lappar i Jämtlands län och i allmänhet lapparna i södra Norrbotten ha satt sig emot förslaget, vilket omtalas i propositionen på ett annat ställe. Nu känner man däremot ingen annan opinion än den som framförts nyligen till riksdagsmän från lappar i Västerbotten eller såsom man kallar det »overhäftigt håll», därför att händelsevis dessa lappar fått en svensk med sig ner hit, som ville hjälpa dem litet grand. Denne hjälpare kallas genast overhäftig. Varför det? Det är så likt dessa stockholmska ämbetsmannakretsans uppfattningar, att vi skulle vara mera vederhäftiga här nere. Är det någonstädes overhäftigheten har sitt högsäte, så är det här i huvudstaden. Gentemot allt detta tal om den overhäftige mannen från Vilhelmina åberopar jag återigen propositionens egen utredning: Alla lappar i Västerbotten, de flesta lappar i Jämtlands län och i allmänhet lapparna i södra Norrbotten, med andra ord, de lappar, som börja följa med sin tid, vilja ej ha bifall till denna proposition. På denna vädjan svarar civilministern här så, att denna deras bosättning, som de vilja behålla, den bör och skall »förintas». Det är ett äkta svenskt ämbetsmannaoord. Vi här, som hålla på, att lapparna ha rätt till sin egen tillvaro och icke blott böra vara försökskaniner åt administrationen eller producenter av renkött åt stockholmarna och för övrigt åt tyskarna också, vi mena, att de verkligen kunna ha rätt att få hysa en egen mening att få först hålla en lappdag, där alla dessa frågor utreddes på ett grundligt sätt.

Nu ha vi reservanter emellertid gått tillmötes propositionen på det sättet, att på alla punkter, där det icke tycks ha mött särskild opposition, och på alla punkter, som vi funnit kunna lösas på förhand utan samband med den allmänna revisionen och som också äro av betydelse för förvildade renhjordars avskaffande, där ha vi tillstyrkt bifall till propositionen, och således får Kungl. Maj:t i alla fall ett ganska gott stycke av sitt förslag igenom. Men denna ömtåliga, vitala fråga om lapparnas bosättning är sannerligen icke på

grundvalen av denna proposition mogen att lösas för ett helt folk, som är vårt enda underkuvade folk och som icke har en enda representant i den svenska riksdagen.

För att nu återkomma till de förvildade renhjordarna, ha de, som sagt, uppkommit delvis i följd av den förfelade lapplagstiftning, som i denna punkt kom till stånd 1898. Då hade också alla myndigheter tillstyrkt den nya lagstiftningen. Men den var ändock förhastad. All lapplagstiftning, som varit förfelad, har en gång av myndigheterna tillstyrkts. Då behöver icke fästas alltför stort avseende vid propositionens återopande att alla myndigheter även nu ha tillstyrkt densamma. Det kan ju hända att de icke tänkt närmare på saken. Det är ofta så, att när det kommer ett kungl. kommittébetänkande, tittar vederbörande myndighet, som har mycket annat att göra, på detsamma och tycker att detta kan den kanske vara med på, och så tillstyrker den betänkandet. För övrigt se de kanske saken så där materialistiskt som herr civilministern och tänka icke tillräckligt på lapparnas människovärde.

Jag övergår nu till lapparnas bosättnings- och bostadsfråga och civilministerns anförande därom. Kärnpunkten i tvisten, säger herr civilministern, är, om lapparna skola ha rätt att utan någon som helst kontroll bosätta sig däruppe. Nej, det är icke alls det, frågan gäller, ty reservanterna äro tvärtom också med på, att det skall bli någon ytterligare kontroll, men en annan slags kontroll än herrarna tänka sig. Herrarna tänka, att kontrollen skall gå ut på att »för-inta» lapparnas spirande sedvänja att bo i hus. Vi vilja, att man skall utgå från denna sedvänja och på denna bygga upp en lagstiftning, som ger nödig kontroll på bosättningen och renskötseln. Det är den stora skillnaden. Ni vill föra utvecklingen tillbaka emot naturens lagar till det ursprungliga för en befolkning, som stretar emot och sedan ett par generationer tillbaka delvis kommit ur detta levnadssätt, ni vill icke avsiktligt men omedvetet bevara lappbefolkningen såsom ett naturhistoriskt museiföremål, som kan ha sitt kuriositetsintresse för naturforskare. Vi åter vilja att lapparna skola betraktas såsom svenska medborgare och få följa med sin tid, när de icke kunna annorlunda och när de vilja göra det. Men vi vilja även hjälpa dem på väg att på den grundvalen skapa sig en forsatt tillvaro även genom renskötsel. Vi ha också tillåtit oss att antyda ett program här för, som nog icke är så självfallet urbota, utan kanske något att tänka på.

Denna fråga är tvåfaldig, lapparnas bosättningar med stöd av deras lagstadgade rätt till »land och vatten» för utövande av sin egentliga näring, samt lapparnas övergång till jordbrukare genom förvärv av hemman eller nybyggen.

Jag sysselsätter mig nu främst med den egentliga bosättningsfrågan för de renskötande lapparna. Nu är det så, att lappar ha däruppe mångenstädes byggt hus åt sig och några ha gjort en liten så kallad odling. Då säger förslaget i § 1 att detta är förbjudet för framtiden och i övergångsbestämmelserna, att efter nuvarande innehavarens och hans hustrus död skola redan uppförda boningshus med

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

(Forts.)

eller utan odlingar försvinna. Civilministern väddade till kammaren att dessa lagändringar måtte med det snaraste äga rum. Då vill jag fästa uppmärksamheten på, att vi få i alla fall vänta under den nuvarande innehavarens och hans hustrus livstid, ty det kungl. förslaget säger, att så länge skola vi vänta. Vad det då är för en ofantlig brådska med förslaget och för trängande behov av att vi ögonblickligen skola antaga det, förstår jag icke.

Visserligen anfördes av civilministern, att det särskilt vore äventyrligt att icke hindra bosättning nu under väntan på den allmänna lagrevisionen, ty en del lappar kunde rusa till och bosätta sig. Det finnes inga bevis om att en sådan rusning skall med sannolikhet äga rum. Man hastar icke åstad däruppe i fjällen och släpar med sig timmerstockar och uppför ett hus. Det går verkligen icke så lätt och det tager sin tid, och betänksamma, som lapparna äro i detta stycke, göra de det icke var som helst, utan vilja välja sin boningsort. Det finnes icke det ringaste bevis i propositionen, att här föreligger någon överhängande fara och att det på den grund skulle kunna behövas en åtgärd, som dessutom måste i och för sig anses vara minst sagt omtvistlig.

För övrigt har ju propositionen utförligt sökt ådagalägga, att lapparna icke ha denna rätt att bygga hus. De ha fått göra det, emedan man låtit saken passera, säges det. Men ha de ingen rätt, så förbjud dem nu att göra det, fastän man icke gjort det förut. Säg åt lappfogdarna att de kungöra för lapparna, att de tills vidare i avvaktan på den slutliga granskningen av lapplagstiftningen icke få uppföra boningshus var som helst, och sätt edra mäktiga ämbetsmän att vakta däröver! Då svarar civilministern: det kan man icke kontrollera. Hur skall man då kunna kontrollera tillämpningen av hela denna lagstiftning? Ni tänker vräka dem efter innehavarens och hustruns död, det kunna ni kontrollera enligt de nya bestämmelserna. Då kan ni väl också se till, att nu gällande förmenta lagar bli efterföljda. Och om lapparna äro sådana barn, som herr civilministern sade, så lära nog order från myndigheternas sida göra större intryck på dem än de skulle göra på oss svenskar, därom är jag övertygad.

Vi reservanter ha åter velat, att när lappen önskar sig en riktig bostad, när han fått för sig, att även han är värdig att få ett hem, så skall man låta honom lika väl som andra svenska medborgare behålla denna sin uppfattning och förvärvade egendom, nämligen begreppet hem, och på detta nya förhållande vilja vi bygga den nya lagstiftningen. Reservanterna ha emellertid föreslagit, såsom ett alternativ, som kan tagas under övervägande vid den allmänna revisionen, att lapparnas rätt att bosätta sig var som helst skall upphöra, att man icke skall »låta saken passera», utan tillåta dem att bygga hus på anvisade platser, dock så att de själva först få framställa sin önskan. På det sättet kan man lägga lappbostäderna på olika håll, så att även själva bostädernas läge främjar en särskild mellan renhjordarna, dock så, att åtminstone två eller tre lappfamiljer bo tillsammans, på det att de må ha någon hjälp och något sällskap inbördes.

Vidare ha vi ansett, att det ej heller bör vara dem förmenat att kring en sådan bostad inhägnas någon slätter eller odla upp ett litet land, om de kunna behöva det, och ha ett par getter eller möjligen en ko, så att de må kunna få mjölk för de hemmavarande. Men det skall uttryckligen föreskrivas, att detta få de göra på egen risk och på eget ansvar och de få själva skydda anläggningen bäst de kunna mot renarna. Endast på detta villkor få de göra dylik odling. Så har man gjort i Jämtlands län. Där har exproprierats en del hemman, som lågo i vägen för lapparna, och sedan ha dessa hemman utarrenderats på villkor att arrendatorerna själva finge skydda sig bäst de kunde och icke ha några anspråk på lapparna, och detta har visat sig gå mycket bra. Man kan då göra på samma sätt här.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige. (Forts.)

Beträffande härefter de redan gjorda bosättningarna, kan man möjligen gå så långt i lagstiftningen, att om en del av de nuvarande bostäderna befinnas anlagda på olämpliga platser må kunna föreskrivas, att lapparna skola flytta. Men då måste det ske på det sättet, att kronan själv ombesörjer flyttningen, bygger ett nytt hus och uppodlar ett annat land eller också ger lappen ersättning, men icke på det brutala sätt, som föreslås i propositionen, att lapparna utan gottgörelse skola lämna sina i god tro gjorda boningar; därvid de dock på nåder fått rätt att medfölja själva huset, ehuru virket förmenas vara olovligen taget från kronans skogar. Med tillämpning av förenämnda grundsatser kan skapas lagbunden ordning i bosättningen.

När sedan herr civilministern talade om *dessa stora renhjordar*, huru farliga de äro och huru resultatet har blivit, att de rika lapparna bliva allt rikare och de fattiga lapparna allt fattigare, så förundrar man sig över, att det icke i propositionen finnes ett förslag riktat också gentemot lapparnas renkapitalism och icke blott mot de bofastes renkapitalism. Förslaget kommer med det projektet, att Norrbottens bönders och enskilda jordägares rätt att ha ett obegränsat antal skötesrenar skall upphöra. Det finnes tre bröder i Arjeplog, som ha en stor renhjord på 3 å 4.000 renar, som få beta gratis på andras enskilda ägor på grund av lagarna, men som naturligtvis därigenom också göra stort förfång i lapparnas egen renskötsel. Alla i utskottet äro med om att ett sådant missförhållande skall bort, så att, när kammaren antager lagförslaget, kommer även *dessa bofastes renkapitalism* att försvinna. Men hur går det med lapparnas renkapitalism, som civilministern talar om, då han så riktigt säger, att några bli allt rikare och rikare och andra allt fattigare och fattigare, att några få hjordar på ända till flera tusen renar, medan andra icke ha några alls? Det klagas över, att *dessa stora rika lappars hjordar*, i vilka de små ofta drunkna, göra det omöjligt för de små rensköttarna att taga vara på sina djur. Om man, innan man går till den internationella lagstiftningen, här vill kunna påvisa ett resultat, vore det väl i all synnerhet lämpligt, om man riktade sig även mot lapparnas renkapitalism. Och det har man rättighet att göra, ty denna möjliggöres endast därigenom att lagarna medgiva en renägare rättighet att beta sina djur på kronans och enskildas mark, och då finnes

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

det ingen enskild lapp, som kan göra anspråk på att för sitt uppehälles skull — ty medgivandet är gjort blott för uppehållets skull — hålla sig med många tusen renar till förfång för god ordning och lapparna i gemen.

Med dessa ord har jag blott velat framhålla att om man bygger på lappens människovärde och nödvändigheten för honom att i någon mån följa med sin tid, så skall den nya lagstiftningen, som mycket riktigt också bör se till att det blir reda i renskötelsen, från utgångspunkt i lappens människovärde söka komma till nya förbättrade förhållanden, och härtill har jag sökt anvisa en väg.

Herr civilministern sade, att om lapparna bo i hus, blir först kvinnan hemma och sedan mannen hemma och på det sättet blir det för litet renskötelse. Nu står det redan i lapplagen att det skall finnas tillräckligt antal renskötare. Varför ser då icke lagen till att detta stadgande blir effektivt? Varför inför man icke verksamma bestämmelser, som upprätthålla det och kanske påbjuder att om lapparna icke ha tillräckligt antal renskötare, de ej längre få äga det överskjutande antalet renar? På det sättet skulle de kvinnor, som nu, enligt vad civilministern påstod, sitta hemma och göra ingenting, sannolikt tvingas ut och sköta renarna, och lappfadern icke stanna hemma annat än om han verkligen kan det för renskötelsens skull.

Vi veta för övrigt, att Norrlands småbönder ha rättighet att ha boningshus med fyrkantiga rum, såsom lappar uttrycka att de önska ha det, men under vintern få dessa bönder i alla fall ligga ute i skogarna månader igenom i tillfälliga bostäder, som äro ungefär lika dåliga som kåtorna, och detta ha de fått vänja sig vid för sitt uppehälles skull. Kunde man icke, på samma gång man förvandlar lapparna till en småbondeklass i stället för att låta utvecklingen gå, såsom herr civilministern sade, i riktning mot proletärlappar och rika lappar, också se till att bygga lagstiftningen på en sådan grund, som reservanterna ifrågasatt, och så småningom bringa lapparna in i sådana vanor, som den svenska småbondeklassen i Norrland redan fått tillägna sig?

Sedan kom herr civilministern med det argumentet, att dagsopinionen skall man icke fästa sig så mycket vid. Ja, det är väl den där mannen från Vilhelmina igen. Men då återoppar jag återigen Kungl. Maj:ts egen proposition, som säger: Alla lappar i Västerbotten, de flesta lappar i Jämtlands län och i allmänhet lapparna i södra Norrbotten be Gud och svenska riksdagen bevara sig från Kungl. Maj:ts förslag. Det är också en dagsopinion, herr civilminister. Så ha vi de sakkunniga, som rest däruppe och bott hos lapparna, och de ha en annan uppfattning, jurister och andra hyggliga och samvetsgranna och i detta fall särskilt kvalificerade människor, det får jag medgiva, ha kommit till det resultatet. Ja, men de ha ändock icke lyckats omvända alla lappar i Västerbotten, de flesta lappar i Jämtlands län och i allmänhet lapparna i södra Norrbotten, och dessa senares sakkunskap skall väl också gälla någonting. Den sakkunnige, som vi hörde i lagutskottet, betonade för övrigt, att han hade skaffat sig åtskilligt vetande i lappfrågan, men, tillade han

uttryckligen, riktigt förstå lapparna kan ingen annan än den, som själv är lapp. Jag citerar ordagrant. Alltså, när de svenska ämbetsmännen från Stockholm säga ett, men alla lappar i Västerbotten, de flesta lappar i Jämtlands län och i allmänhet lapparna i södra Norrbotten ha en motsatt åsikt, så kanske det beror på, att denna sak förstår icke någon annan än den, som är lapp. Det är åtminstone möjligt.

Nu vill jag fästa uppmärksamheten på, att det finnes ett särskilt anmärkningsvärt fall, som även de sakkunniga utskilt från den övriga lappfrågan, och det är det fallet att det uppstått en koloni lappar på ett ställe i Jämtlands län, i Härjedalen, som för längesedan av olika orsaker förlorat väldet över sina renar, så att ingen vidare kan sköta dem, utan de ha blivit vildrenar. Dessa lappar bo i egna hus, och för närvarande livnära de sig endast med att skjuta vildrenar, vilkas förfäder varit deras förfäders egendom en gång. Det blir ett sammelsurium, och man har icke kunnat föreslå någon annan lösning på detta än att antingen giva dessa lappar egna renar igen eller låta dem bli bofasta. Detta är en särskild lappfråga. Den kungl. propositionen vill, och även det ha reservanterna gått med på, redan nu råda bot på detta missförhållande, och ge befogenhet åt vederbörande att kunna utrota dessa vildrenar.

Så anförde herr civilministern till sist: Här har man sagt, att lapparna icke blivit vederbörligen hörda, men de ha tvärtom blivit hörda på ett utmärkt sätt. Men om detta sätt att höra dem är det allra bästa, vad tjänar det då till att höra dem, när man icke följer deras eget råd? Detta hörande har ju nämligen lett till att åtminstone de allra flesta lapparna protesterat. Jag vet icke, hur jag skall förklara denna sak, men antingen har detta hörande icke varit det bästa möjliga eller också bör man rätta sig efter lapparnas mening eller åtminstone tillåta dem att mera samfällt efter gemensamma överläggningar yttra sig.

Av denna redogörelse finner kammaren, att reservanterna velat bifalla Kungl. Maj:ts proposition i alla de punkter, där man redan nu kunde säga, att det förelåg en någorlunda ostridig mening, och i de punkter, som äro betydelsefulla för att återvinna ordning. Vi vilja i fortsättningen också åtgärder för att bringa ordning i renskötseln, men vår utgångspunkt är en annan, såsom jag skildrat för herrarna och därför icke behöver upprepa. Nu är det ju också så, att lapparna icke ha någon representant i riksdagen, ty, såsom jag tillät mig säga, de äro det enda undertryckta folk vi ha. Nu är ju tidens lösen den, att nationerna skola själva få bestämma över sina öden. Skola vi då här gå i spetsen för ett förslag, som strider mot lapparnas redan uttalade opinion och negligerar en från många håll — icke blott av mannen från Vilhelmina, herr civilminister — uttalad önskan om att ett gemensamt lappmöte, som också är under förberedande, skulle få yttra sig? Är det icke nödvändigt, att man låter den inre lappfrågans lösning ske i sammanhang med denna viktiga sak och icke skjuter den tillbaka? Detta tyckes mig åtminstone vara självfallet. Då återstår intet annat argument än ett under hand an-

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

tytt mystiskt hinder för en internationell överenskommelse med norr-
männen, som skulle undanröjas, innan den allmänna svenska revisi-
onen sker. Den kungl. propositionen talar icke därom, vi ha icke
någon skyldighet och icke heller någon rättighet att äventyra en ratio-
nell lösning av lapparnas bostadsfråga, därför att man säger, att
det skulle vara en angenäm sak för en och annan norrman, om vi
löste denna sak irrationellt. Det är ett argument, som man absolut
icke kan reflektera på, liksom i allmänhet kravet på sekretess, som
ligger bakom såsom det enda motivet för en enligt reservanternas me-
ning förhastad och irrationell lösning, naturligtvis icke kan vara ett
tillräckligt motiv för att beträda de anvisade dunkla vägarna.

På dessa skäl ha reservanterna, för att på bästa sätt stödja just
Kungl. Maj:ts avsikt att åstadkomma ett gott förhållande för fram-
tiden, ansett sig böra förorda dels bifall i vissa punkter till Kungl.
Maj:ts förslag och dels en återremiss för att få en del andra punkter
ytterligare övervägda i samband med den allmänna inre revisionen
av lapplagen och sedan lapparna beretts tillfälle här liksom i Norge
att på ett gemensamt lappmöte uttala sin mening, och det är på
dessa grunder herr talman, som jag ber att få yrka bifall till reserva-
tionen.

Herr Rehn: Herr talman! Blott ett par ord. Då man här
så mycket talat om det stora hinder för renskötseln som lapparnas
bosättning medför, skall jag be att få fästa kammarens uppmärk-
samhet på, att vad jag egentligen kämpat för i denna fråga icke är
rätten till bosättning i vanlig mening eller rätt att upptaga nybyg-
gen och odlingslägenheter, utan det är rätten att uppföra bonings-
hus. Jag vill icke heller att detta skall ske planlöst och utan någon
som helst kontroll, men jag anser å andra sidan, att det icke bör
fastslås i lagen, att lapparna *icke* skola ha rätt att uppföra bonings-
hus och sålunda uteslutande vara hänvisade till kåtan som sin enda
lagliga bostad. Man bör enligt min mening hålla riktigt isär de
olika begreppen bosättning i vanlig mening och flyttlapparnas rätt
att uppföra boningshus, ty det är väsentligt skilda saker.

Herr civilministern yttrade i slutet av sitt anförande, att den
uppryckning av renskötseln, som på senare tid kunnat konstateras
i Västerbottens län, icke skulle kunna fortgå, om ej denna lag an-
toges. Det vittnar om, att läget icke är så förtvivlat, då man kun-
nat konstatera en uppryckning av renskötseln under den senare
tiden. Det talar mera för, att lapparna insett, att det tillväga-
gångssätt, som de förut varit inne på, icke var så lämpligt, och att
de av sig själva börjat återföra renskötseln i mera normala spår,
så att det blivit ett bättre tillstånd i det avseendet. Under sådana
omständigheter tycker jag, att det är ännu mindre nödvändigt att
så här, jag vågar nästan säga, på rak arm bifalla ett förslag, som
dock har en så djupt ingripande betydelse för lapparnas hela liv.
Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Hellberg i Lycksele: Såsom herr Lindhagen redan

påpekat, yttrade herr civilministern, som fick ordet omedelbart efter mig, att mitt anförande »vimplade av oriktigheter». När han sedan i sitt stora tal skulle bemöta mig, tyckte jag mig för min del åtminstone icke fiuna, att mitt anförande blev något vidare vederlagt. Atskilliga av kammarens ledamöter ha sedan kommit till mig och uttryckt samma uppfattning, därvid beklagande herr civilministerns sätt att uttrycka sig. Jag konstaterar detta med tillfredsställelse.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Beträffande frågan om lapparna blivit ordentligt hörda eller icke, så står det i lagförslaget, att lapparna »satts i tillfälle att yttra sig över lagförslaget på lämpligt sätt». Ja, hur gick det till? I Västerbotten gick det så till, att lappfogden höll sammanträde med lapparna i Åsele och Lycksele vid stormarknaderna, därvid lagförslaget föredrogs punkt för punkt. Det är ju riktigt, att det skulle ske så, det kan icke gärna ske på annat sätt. Men mötena voro fåtaligt besökta, och för övrigt ett yttrande, som tillkommer på sådant sätt, tolkar mera lappfogdens och myndigheternas ståndpunkt än lapparnas. Det är icke rimligt, att personer ögonblickligen skola kunna sätta sig in i lagförslaget då paragraf efter paragraf i en hast föredrages. Det kan icke vara möjligt, att de skola vara redo att strax därefter avge sitt yttrande. Men om man verkligen antar, att lapparna ägt en så fenomenal begåvning, vill jag påpeka, att det endast var ett fåtal, som besökte de där mötena. Det gäller dock ett helt litet folk, som här i första hand beröres av lagändringarna, vilka ingripa i vad som anses vara själva grunden för ett icke socialistiskt samhälle, nämligen den personliga äganderätten. Det är väl icke överraskande, om lapparna själva vilja ha sitt ord med, innan det fastslås en lag, som faktiskt hotar deras existens.

I detta sammanhang vill jag erinra om, att det står på sid. 92 i den kungl. propositionen: »Bland Västerbottenslapparna hava de, som tillhöra de fyra norra byarna, uttalat sitt gillande av bestämmelserna.» Dessa byar äro Umbyn, Granbyn, Vapsten och Ranbyn. Det var så långt ifrån, att man på det möte, som hölls i Lycksele, gillade bestämmelserna, så som det står här, att man tvärtom opponerade sig häremot, och en protestskrivelse uppsattes, som inlämnades till lappfogden genom ordningsmannen i Granbyn. Jag frågade justitierådet Marks von Würtemberg, då han höll sitt föredrag för oss, vart den protestskrivelsen tagit vägen men det fick jag aldrig svar på. För övrigt ha lapparna även på andra platser, såsom framgår av den kungl. propositionen sid. 92 opponerat sig mot förslaget.

Vad vistelsen i kåta innebär ur hygienisk synpunkt har här blivit berört, och fall av sjukdomar ha anförts av både herr Rehn och herr Wikström. Jag vill tillägga, att jag hört av läkare, som varit anställda i de socknar, som här äro ifråga, Vilhelmina, Sorsele och Tärna, att tuberkulos icke alls är ovanlig bland lapparna, utan att den tvärtom förekommer rätt mycket.

Herr civilministern nämnde något om konflikter mellan den jordbrukande befolkningen och nomaderna. Ja, det står på ett

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

ställe i den kungl. propositionen, att »förhållandet till jordbrukande befolkningen försämrats». Men detta motsäges av justitieministerns egen upplysning om, att inom Sydlappland blott två mål om renskadeersättning under den föregående lappfogdens tid förekommit och att under de senaste två åren endast ett dylikt mål förekommit i Västerbottens län.

Vi ha här uttryckt vår önskan, att lapparna själva måtte få höras. Vid mötet i Trondhjem, som hölls förliden höst, yttrade en lapp följande: »Alltid när det blir fråga om lappfrågor, kommer man med vetenskapliga auktoriteter och sakkunniga, och deras ord är det enda, som gäller. Vi lappar själva, som framlevat hela vårt liv som renskötare, och som ha vårt levebröd där uppe i fjällen, vi bli aldrig några auktoriteter, vårt ord gäller intet emot dessa herrars, som kanske blott någon kort tid som gäster vistats bland våra fjäll.» Fastän lappens yttrande närmast avsåg förhållandena i Norge, så har det sin fulla tillämpning även på den svenska sidan. Jag vidhåller mitt yrkande.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet v o n S y d o w:
Tiden är långt framskriden och jag skall försöka fatta mig kort.

Jag beklagar livligt, om herr Hellberg känt sig sårad av mitt påstående att hans anförande vimlade av misstag. Jag nödgas emellertid vidhålla, att hans anförande i viktiga punkter var grundat på, jag antar, ren missuppfattning. Han förklarade, att i lagförslaget stadgas generellt förbud för bofasta att ha renar, och att då varena lapp i Västerbotten har jordbruk, följden skulle bli, att all renskötelse förbjödes. Förhållandet är emellertid det motsatta. I den nu gällande lagen stadgas förbud för svenskar att ha renar i Västerbotten. I den delen göres icke någon ändring. Det är vidare så långt ifrån att varena lapp i Västerbotten har jordbruk, att mer än hälften av de renskötande lapparna icke ha jordbruk, ja, icke ens fast bostad. Det föreligger sålunda här en felaktig uppgift och felkonklusion från herr Hellbergs sida.

Han menade också, att man genom lagförslaget skulle helt förbjuda lappar att vara bofasta, och han sade i annat sammanhang, att de ställdes inför valet att vara nomader eller bofasta. Det är även det ett fullständigt misstag.

Jag hörde med största intresse, kanske även med någon förvåning herr Lindhagens temperamentsfulla anförande. Han älskar ju att måla i starka färger; man får väl därför använda en viss reduktionstabell. Jag är fullkomligt övertygad om, att herr Lindhagens hjärta ömmar varmt för de små och förtryckta, men jag har också fått den uppfattningen, att han är mycket benägen att tro, att just det botemedel, som den hos honom klagande anvisar, är det enda rätta. För min del är jag icke alldeles säker på, att det är verklig människokärlek, att, om någon klappar på ens dörr, man endast ger honom den penning han begär. Jag tror, att man gör bättre, om man undersöker hans förhållanden och ser till, om man icke på ett verkligt och stadigvarande sätt kan hjälpa honom, så att han kan reda

sig själv. Jag förstår icke humaniteten i den hållning, som lugnt ser på hur lappen allt mindre och mindre blir ägnad att driva sin egentliga näring.

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

Herr Lindhagen menade, att jag underskattade lapparnas mänskliga rättigheter och människovärde. Vare detta långt ifrån mig. Men jag tror icke — jag vidhåller det — att en lapp har högre människovärde såsom nybyggarlapp, vilken så småningom med all sannolikhet förfaller till proletärlapp, än som den fria nomadlappen, vilken har all sannolikhet att driva en god näring och föra en lycklig tillvaro. Jag trodde, att jag lyckats klargöra, att rendriften särskilt i Västerbottens län under de senaste åren råkat alltmera och mera i oordning, och att anledningen härtill i synnerligen hög grad just varit, att lapparna gjort sig till bofasta. Därigenom, att en stor del av familjemedlemmarna icke deltagit i vaktningen, har bevakningen blivit sämre och sämre, och så har renhjorden råkat fullständigt i oordning. Nu menade herr Lindhagen: se till att ni få renskötare, använd de medel ni ha! Ja, det är gott att säga, men det är icke alla, som äro lämpade till renskötare, bäst ägna sig härför lappfamiljernas medlemmar. Om man sålunda verkligen vill stödja och hjälpa lappfolket, då tror jag, att man bör se till, att de komma att leva under sådana förhållanden, som ägna sig för dess näring, och erfarenheten har bestämt visat, att livet i fasta bostäder gör lapparna mindre lämpliga som renskötare.

Jag ber vidare att ytterligare få understryka en sak, som i flera talares anföranden framkommit, nämligen att det är ett missförstånd, att lagförslaget skulle omedelbart tvinga redan bofasta lappar att övergiva sina bostadshus och övergå till nomadlivet. Jag vill ännu en gång uttryckligen betona, att så icke är förhållandet. Det gäller att förhindra *nya* bosättningar, och icke ens dessa äro helt utslutna. Enligt 35 § ankommer det på Konungen att i vissa fall »åt lapp upplåta nyttjanderätt till kronomark i Norrbottens eller Västerbottens läns lappmark eller renbetesfjällen i Jämtlands län, såframt upplåtelsen prövas ej lända till förfång för de renskötande lapparna. I de ovan odlingsgränsen belägna delarna av sagda lappmarker varder mark ej sålunda upplåten, med mindre synnerliga skäl därtill förekomma.»

Lagförslaget är icke så brutalt och hårt lagt, som herr Lindhagen velat göra gällande, och jag tror, att man med kännedom om de personer, som bearbetat förslaget, icke gärna med skäl skall våga påstå något sådant. Det är sant, att lapparna själva ha sagt sig däremot. Men om man är livligt övertygad om, att man gagnar dem och arbetar i deras eget sanna intresse, borde detta enligt de grundsatser jag förut tillåtit mig utveckla, icke utgöra ett hinder för bifall till förslaget.

Herr Lindhagen: Herr civilministern har icke sagt något nytt, varför jag endast behöver återropa mitt föregående anförande. Men jag måste återigen taga herr Hellberg i försvar, då civilministern säger, att det är en fullständig felkonstruktion att påstå, att

Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.
(Forts.)

man genom lagförslaget vill hindra bofasta lappar att ha renar. Herr civilministern har ju fått förslaget från de sakkunniga, och jag medger, att det är svårt för en oinvigd att utläsa vad det utmynnar i. Jag har emellertid tagit lektioner i saken och därigenom fått upplysning om vad förslaget i själva verket innehåller. Det är visserligen icke meningen att med en gång avskaffa renskötseln bland de bofasta lapparna, utan frågan löses så, att om en lappfamilj i tre generationer varit bofast, måste den välja mellan att vara renskötande eller icke renskötande. Alltså kan man säga, att redan nu denna fråga avgöres för dem, som inträda i den tredje bofasta generationen, medan för de andra återstår en eller två generationer.

Herr civilministern sade, att det icke heller är meningen att tvinga dem, som uppfört bostäder, att överge dessa. Om civilministern läser sina egna övergångsbestämmelser, skall han finna, att bostäderna få behållas endast under nuvarande innehavarens och hustruns livstid. Det är nog bäst, att herr civilministern ser efter litet närmare i sitt förslag, hur de sakkunniga menat det.

Herr civilministern fann mitt anförande temperamentsfullt, men jag tog det ganska lugnt åtminstone för mina förhållanden. Han tyckte vidare, att det var ett fel, att jag alltid följde deras anvisningar, som klagade hos mig. Men jag får säga, att jag i denna fråga har en gammal uppfattning, som jag bildat mig på grund av egen eftertanke och egna erfarenheter. Jag har därför visst icke följt vad någon klagande anvisat, utan har bildat mig en egen ståndpunkt i frågan. Reservationen skulle sett dagen vare sig deputationen från Vilhelmina tillkommit eller icke. Jag tillåter mig däremot säga, att herr civilministern har benägenhet att i god tro gå med på vad ämbetsmännen anvisa, men det är en säkrare vägledning att följa vad livet självt anvisar än att tämligen okritiskt gå den väg funktionarismen utpekar.

Herr Hamilton: Innan denna debatt avslutas, ber jag få tillkännagiva, att jag kommer att rösta för reservationen. Det förefaller mig oriktigt att här genomföra en lagstiftning i strid med önskningarna hos det folk, för vilket densamma är avsedd. Jag kan icke förstå, att man vill försämra för de lappar, som verkligen vilja bli bofasta, att övergå till mera civileserade förhållanden. I varje fall när lapparna petitionerat hos riksdagen och bett, att icke denna lag skall antagas mot deras önskan, är det för mig motbjudande att genomföra densamma. De borde själva kunna begripa vad som för dem är bäst.

Jag ber att på dessa skäl få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det förslag, som innefattades i den av herr Lindhagen m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Vo-

tering begärdes emellertid, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 1:o upptagna propositionen, nu uppsattes justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

*Ang. ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbetes i Sverige.
(Forts.)*

Den, som vill, att kammaren, med avslag å lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 59, bifaller det förslag, som innefattas i den av herr Lindhagen m. fl. avgivna vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 104 ja mot 74 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit det förslag, som innefattades i den av herr Lindhagen m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 5,3 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.